

АСЕН ХРИСТОВ

ТРИМА С МАГАРЕ ИЗ РИЛА

АСЕН Г. ХРИСТОФОРОВ
ТРИМА С МАГАРЕ ИЗ РИЛА

chitanka.info

*Посвещавам тая странна повест на всички
счетоводители с добри намерения и неспокоен сън.*

ГЛАВА I

С БУРИДАН КЪМ ВЪРХОВЕТЕ

I

Моят телефон често си прави шеги с мене, като звъни в неподходящи, дори в неприлични мигове. Пък аз съм педант и не мога да не изтичам към него. Понякога резултатите са печални...

Този път тъй заграчи като подплашен гарван, задавен, и на пресекулки, тъкмо когато кафето се готвеше да кипне. Блъснах джезвето, забравих да изключая котлона и припнах в другата стая.

— Да? — отекнах бодро въпреки раздразнението, понеже последната ми книга беше излязла наскоро и аз очаквах никой да ме похвали.

— Здравей, другарю...

Поздравът дойде като из черковен олтар. Всяка сричка на провлечения възглас трептеше от надута самомнителност. Беше Румен.

— Какво, ще ходим ли на Рила? — подхвана журналистът.

— Че нали се отказа? Нали отиваш на море?

— Няма да ходя! Реших пак с тебе и Жорж да прекарам ваканцията.

Веднага съобразих, че е ударил на сухо с картата за Балчик. Той е свободен вестникар или нещо като летящия холандец. Снася яйца като кукувицата все в различни гнезда. Затова често остава с пръст в устата и с очерците си, и с картите за летуване. Така беше и миналото лято.

— Какво се смълча? — избоботи Румен. — Хайде, обади се на Жорж, та да се съберем довечера. Трябва всичко да обмислим...

Думата беше за Георги Д. Петков, третия от нас, скучен и малко попрегърбен счетоводител, но истински чудотворец с цифрите. Той така изкусно нагласява балансите, че се питам защо не прилага същата техника и с фишовете за спортния тотализатор. Сигурно от страх да не го открият!

— Ти му се обади! — отвърнах троснато. — Ти го разсърди миналия път.

— Грещиш, другарю! — чух го да казва. — Ти разсърди него, а той мене...

Такъв си е Румен. Бивш социалдемократ, той се гмурка като риба в „диалектиката“ и винаги извърта нещата в своя полза, докато ние с Жорж се запознахме с тая наука едва подир Девети септември. И сигурно щяхме да си спестим доста неприятности, ако не беше това злостно опущение. Стъписахме се пред самокритиката. Тъй, просто се заопъвахме като магаре пред брод и не можахме да преодолеем тая последна бариера.

Важното е, че и да не е прав, Румен пак се справя и оправя. И той като котките никога не пада по гръб...

— Добре, ще му се обадя — отвърнах примирено. — Но ти ела по-късничко, защото в тия дни той приключва баланса...

Румен изръмжа утвърдително и вилката щракна, а аз тръгнах да сипвам кафето. Като престои, то си губи аромата. Затова ме беше яд на Румен. От години тримата се виждаме почти всяка вечер, макар рядко да минава седмица, без един от нас да не се врене вече никога да не срещне другите двама. И това, предполагам, има нещо общо с диалектиката. Защото на другия ден пак сме заедно.

Подир кафето и разговора с Жорж настроението ми се промени. Ето, пак щяхме да бъдем заедно. Изпаднах в умиление, като си представих Жорж наведен над картоните и разните сметки, замислен, запотен и навярно със зачервени от напрежение уши — а слуховите органи на Жорж са големи колкото едри раковини и пламват като гребена на петел при всяко по-силно смущение, — и изведнъж се почувствувах щастлив с такива приятели като него и Румен. Наистина светът би приличал на пустиня, ако не съществуваше приятелството. Без приятели човек би се чувствувал самотен като Робинзон сред тълпите на големия град, а самотата, както е казал сам Аристотел, е присъща или на дивите зверове, или на боговете. Силна, покоряваща мисъл! Румен би възразил, че едно време и диви зверове са били възвеличавани като богове и негли затова техните образи, изваяни от дърво или камък, се срещат и досега в самотни полуразрушени храмове. Но той обича шегите от тоя род. Ако съдим по него, много неща в диалектиката представляват игрословици...

Същата вечер и тримата се събрахме в моя работен кабинет. В него се чувствавам най-добре. Защото и книгите по лавиците, както и очилата връз нечий нос винаги придават на техния собственик някакъв незабележим ореол на ученост. Румен нахълта в стаята с ленивата и

въртелива походка на безработен моряк, а с него пристигна и Жорж, заситнил както винаги, потен и задъхан, сякаш ей сега ще зазвъни учрежденският звънец и разсилният ще прибере разписната книга без неговите йероглифи-инициали. От трима ни само той е държавен служител. Затова Румен често го задява с едни стихове, излезли изпод хапливото перо на Ст. Михайловски:

*„Боже, защо не бях вакарелка,
вместо чиновническа зелка...“*

Всъщност извън известна плахост, пълна покорност и някаква вродена готовност да послужи на всекиго у Жорж няма нищо вакарелско. А вакарелки, както помнят по-възрастните хора, бяха почти всички слугини в столицата. Сега бившите господарки сами си слугуват.

И тъй двамата дойдоха, здрависаха се с мене и насядаха около кръглата масичка. Никой не би помислил, че някога бихме могли да се скараме. Румен изпухтя от доволство и извади джобно тефтерче.

— Трябва да се уточним по някои въпроси! — подзе той.

— Например? — измънка Жорж.

— Например кой ще носи палатката — и той ни изгледа поред в очите, оправяйки русия си перчем.

Настъпи мълчание. Двамата с Жорж се спогледахме и се разбрахме без думи. Ние винаги сме двама срещу един. Единият е Румен.

— Във всеки случай не и аз! — казах аз.

— Не и аз! — тихо рече Жорж.

Сега мълчанието стана тягостно. Аз бях праметнал крак връз крак, чувствавайки се у дома си, Жорж стоеше с чинно прибрани колене и наведена глава, а Румен ни гледаше убийствено, седнал разкراчел с ръце на хълбок. Чудно ми е как масата не потрепери!

— Тогава ресто палатката! — реши той.

— Защо? Ти ще я носиш — И аз се опитах да се усмихна. — На, виж се насреща в огледалото: имаш гръб за двама...

— Да не съм хамалин? — рече той и вирна глава. — Пък може и без палатка, защото някои хора не обичат да си мият краката със

студена вода...

Той подсмръкна излеко и косо погледна към краката на Жорж. Ушите на счетоводителя се наляха с кръв и той неволно пъкна краката си под креслото. Те са невралгичната му точка. За да предотвратят свадата, побързах да му предложи цигара. Румен не пушеше.

— А може и сам да тръгна из планината — неочаквано заяви журналистът и се изправи с викингския си ръст над нас.

— Тая мода отмина, Румене, отдавна отмина — рекох помирително и го дръгнах за ръкава да седне.

Наистина беше време, когато и тримата обичахме да бродим сами по планините, изпълнени с презрение към света, не смогнал да ни оцени по достойнство, и с благосклонно снизхождение към хората, останали някъде долу, далече под нас, в полетата и равнините. За мене и Жорж това време дойде наскоро подир Девети септември, когато разбрахме, че сме страдали от кокоша слепота. За Румен, изпечения „диалектик“, то дойде малко по-късно, когато партията на социалдемократите-опозиционери се разтури и той изведнъж се видя безпартиен. Това беше тежък удар за него. Ала вместо да си направи харакири, Румен ни доказа, че колкото и да е зле, пак се чувства добре, и тръгна сам по планините. Сам като вълк единак! Такъв си остана по нрав и до днешни дни. Редакторите го познават, но го търпят и приемат очерците му, които той подписва с псевдоним. А това, предполагам, се случва и сега: някои имат две лица, а Румен — две имена...

Но онези млади години отминаха. Сега поостаряхме и гледаме да вземем колкото се може повечко от живота, без да се сърдим на света. Това е мъдростта на примирението... И тримата сме в онази нещастна възраст, времена нито за риба, нито за рак, когато мъжът все още се муси пред кривокраките раци, макар и да е позабравил вкуса на пресните пържени рибки. Само Румен продължава да храни илюзии, но той е толкова самотнителен!

— И тъй, точка втора е маршрутът! — обяви Румен с кисел глас.

— Нали избрахме Рила? — смутолеви Жорж.

— Аз говоря за маршрута, а не за обекта! — стресна го Румен — През къде и докъде в Рила?

— Към Мальовица, пък после ще видим накъде — рекох аз.

— Към Мусала — додаде Жорж.

— Пък аз казвам Белмекен! — отекна Румен.

Преди години, когато разполагаше със свой партиен вестник, Румен беше написал няколко не особено оригинални репортажа за „белоснежния Белмекен“, сякаш снегът можеше да бъде и червен, и навярно от авторско честолюбие и до днес отрича правото на Васил Коларов да дели върха с него. Учудващ ламтеж за слава у един журналист без свой почерк, както се изразяват литературните критици!

— Тогава да хвърлим жребий! — предложи Жорж.

Така и сторихме. Румен надраска три листчета, ала преди да ги свие, Жорж пожела да провери текстовете. Документите се оказаха изправни. Дръпнах едно листче и изтеглих Мальовица.

— Добре! — бодро заяви Румен, сякаш се беше досетил за нещо. — Нека бъде Мальовица! — и той ни изгледа повелително. — А после ще минем през Рилския манастир, защото там има поща, пък аз ще чакам вест...

— И аз ще чакам хабер — добави Жорж.

— Ти! — възкликна Румен. — Женен човек с дете!...

— За друго нещо, съвсем за друго нещо...

Нещастният израз на лицето му напълно потвърждаваше искреността на тия думи, а естеството на бъдещата вест накара ушите му да поруменеят.

— Кога тръгваме? — запитах.

— Това зависи от баланса, а той не излиза с два лева!

— Че да ти дам два лева! — невежествено възкликна Румен.

Последва кратка счетоводителска молитва, защото Георги Д. Петков вирна глава, а с нея и бялото на очите си към гипсовия таван. Когато дойде на себе си, той се опита да ни обясни, че себестойността излязла, а балансът още не излизал.

— Нагласил си себестойността, ще нагласиш и баланса! — упорствуваше Румен.

— И кой ти каза, че съм нагласил себестойността? — нервно възрази Жорж. — Това носи углавна отговорност! Нищо не разбираш ти...

Румен преглътна обидата и се смълча, а край слепоочията на Жорж цъфтяха макове и аз вече съжалявах, че в стаята няма някоя пеперудка, за да кацне на тях. Но счетоводителят пое дъх и започна необичайно дълъг монолог:

— Видите ли, балансът не излиза, а себестойността е в ред, напълно в ред и ще получим премиални за второто тримесечие. Тъй искаха и главният инженер, и химикът, и плановикът. Сумичката ще бъде прилична... А директорът държи повече за славата. „Трябва да блеснем — казваше ми той, — трябва да смаем всички във Волюянци с преизпълнението на нашия план.“ И ето че го преизпълнихме, а и себестойността понижихме и всичко е готово, а балансът не излиза...

— Кога ти е срокът? — запитах го.

— Вдругиден, на тринадесети... Пада се в петък.

— Тогава тръгваме в събота! — реши Румен, който смяташе, че балансът ще втаса като тесто през тия нощи.

Другите въпроси от дневния ред разрешихме без жребий. Жорж бе избран за касиер на групата, аз за готвач, а Румен за водач, понеже имаше компас. Уговорихме се и кой какви съдинки да носи. Жорж искаше да ми даде готварската книга на жена си, но аз отхвърлих предложението. Пък и защо да ми натезава в раницата!

Сетне сервирах кафе. Сред дима на цигарите се унесохме в приказки за звездите и езерата, за рекичките и полянките край рекичките, пък и за случайните срещи с хубави туристки. Защото предвкусието на удоволствията в планината и споменът за тях са важни съставки на всеки излет. При особено трудни преходи те са дори по-важните съставки. Тъй и хамалинът, който мъкне много тежък товар, не се радва на самия товар, а на парите, които получава за труда си, или на винцето, което пие с тях, докато чака да го повикат за друга работа. Удоволствието се крие в очакването и в спомена за стореното.

Късно беше, когато Румен и Жорж тръгнаха да си вървят.

— И тъй, на четиринадесети! — заяви Румен от вратата. — Аз ще взема шило, а вие носете игли и конци!

Неговото самочувствие му повеляваше да се държи с нас като с новоизлюпени туристи. Подценявайки другите, той израстваше в собствените си очи. И беше щастлив от това.

Жорж някак се смали и изчезна в стълбището зад снажното тяло на журналиста, а аз неволно въздъхнах, докато се вглеждах в гърбицата на Румен. Наистина на такива рамене никаква раница нямаше да натези. Нито дори раница с палатка. Защото на тях би могъл да завиди и титанът Атлас, тоя предтеча на всички хамали и любители на планината.

Превих гръб в предусещане на тежкия товар и се прибрах в стаята.

II

Не тръгнахме на четиринадесети юли, както се бяхме уговорили, а два дни по-късно, понеже на нашия счетоводител бяха нужни цели три дни и част от междинните нощи, за да открие липсващите два лева в баланса. Жорж пристигна на спирката, превит почти на две под тежката раница. Румен както винаги дойде последен. Зърнах отдалече едрата му фигура да се клатушка под ранната сянка на кестените — същински юначага с кепе на главата, шарена риза и жълти гащета, изпод които се подаваха два бута йоркширска шунка. И ние с Жорж естествено бяхме в шорти и с леки алпинки на краката. Очите ни любопитно се взряха в раницата на Румен. Тя беше малка, много малка. Жорж изпъшка от яд. Навярно от много любов жена му беше напъхала доста излишни неща в неговата. Тъй рече той на Румен, когато онзи я грабна, за да я метне върху багажника на рейсовата кола между своята и моята. После се настанихме в автобуса и той скоро потегли за Самоков. Беше препълнен както винаги.

— Взе ли кафе? — запита ме Жорж, седнал до мене на седалката. — Тоя път и аз ще ти правя компания, защото съм нещо на зор...

— Че нали балансът излезе? — учудих се. — И премиални ще вземеш!

— Да, но понякога си правим сметките без кръчмаря...

Не ми беше много ясно, защото тъкмо той оправяше сметките на фабриката, но вече не го закачих за баланса до края на пътуването. Искях да забрави и фабриката, и Волуянци. Те произвеждат туткал от кокали, кокалите вонят на километър околоръст, а комините на другите фабрики бълват дим и сажди върху хубавата ни столица. Понякога вонят и дрехите на Жорж...

Румен беше весел. С привичното си нахалство той бе заел едно от предните места, отредено за бременни жени. Автобусът още пъшкаше по нагорницето край Парка на свободата, когато той се извърна към нас и размаха някакъв вестник над главите на пътниците.

— Очеркът за Боянската църква! — провикна се той.

Беше негов очерк, нов вариант на същата тема, печатан в шест различни вестници и списания. Сега излизаше за седми път! Разбира се, с известни изменения, съкращения и допълнения — според случая, задачите и физиономията на вестника. Понякога тези изменения стават без знанието на Румен. Редакторските ножици режат очерка, клъцват го тук и там, съши ват го на места с няколко принадлежни фрази, за които той все пак получава хонорар, мерят го с линия и не го оставят на мира, докато нещастното съчинение не прилегне като в калъп към празния правоъгълник в дъното на страницата, отреден за подлистник. А най-отдолу неизменно се мъдри псевдонимът на Румен.

— Ще черпиш! — викна Жорж, като разбра за какво става дума.

— И ти за премиалните! — отекна Румен.

Доволен от отговора си, който анулирваше предложението на Жорж, Румен прибра вестника и забучи нос в него. Той винаги препрочита по няколко пъти собствените си произведения, може би защото всеки път открива нещо ново в тях. Веднъж дори ми призна, че при петото поредно препечатване на един негов очерк за българските алпинисти само заглавието и псевдонимът били останали от първоначалния текст. Всичко друго дошло от неznайни сътрудници.

Впрочем тоя знаменит очерк и сега води свой самостоятелен живот, като се печата по различни поводи във връзка с туристически сборки и събори или разни годишнини от първото изкачване на някой връх у нас или в чужбина, а последния път в чест на празника на пожарникарите. Тогава бях взел Румен на подбив, а той ми възрази, че и пожарникарите били катерачи или особен род алпинисти, тъй че очеркът прилягал и за тях. Естествено при всяко препечатване Румен получава хонорар. Той е нещо като прикрит рентиер. Следи календара, дебне подходящите дни и току отнесе съответния очерк в някоя редакция. За улеснение си е купил и моторетка...

След дълго друсане и няколко поредни спирки по за една-две минути, колкото да се проветри автобусът, най-сетне пристигнахме в Самоков. Ето един град с доскорошна слава и отдавна минало величие, ала без други настоящи забележителности извън Ридо, вече оплешивял от секирите, голямата шарена джамия, обновена напоследък поради воплите на тримата турци, които живеят в града, и пресъхналата аджемска чешма. Към тях трябва да прибавя и несравнимите самоковски скиори. Но в тоя летен ден скиорите навярно бяха в гатера,

в двете текстилни фабрики или в тридесетте прохладни кръчми. Защото в Самоков оцетът става на вино и домакините по неволя подправят чорбите с киселец. Той расте и по буренясалия паваж на някои улици.

На площада край автобуса се мяркаха само циганчета, които предлагаха с удивителна настойчивост всякакви клещи и свредели от меко като восък желязо. Управниците на града ги търпят, може би защото тъкмо те напомнят за някогашните прочути самоковски мадани. Румен ритна едно от тях, докато свалеше раниците. Сетне застанахме един срещу друг и се заоглеждахме някак очаквателно. Тогава Румен неочаквано предложи да идем до големия площад, да приседнем на една от пейките в градинката и там, край пръските на малкия фонтан, да ни прочете последния вариант на очерка си за Воинската църква.

— Недей! — замоли го Жорж. — Остави го за довечера подир вечерята. Тогава ще го глътнем като десерт...

— Ти си некултурен! — отсече Румен, схванал уловката.

Работата е там, че Георги Д. Петков има завидната дарба да заспива в кое да е време на деня и най-вече подир всяко ядене. Това е някакъв органически недъг, който иде от малокръвието му. Тъкмо поради тази своя слабост той се провали най-безславно като отечественофронтовския деятел в нашия квартал. Но за това друг път...

Когато отпадна предложението на Румен, тримата се запътихме към клуба на местната туристическа секция. Пред него е базата на малката камионетка, която щеше да ни отведе до алпийския лагер под хижа Мальовица. Едва си пробивахме път в претъпкания площад. Беше пазарен ден. Напред потичваха шопи — кой с торба, кой със сопа в ръцете, — а види ли шоп, Румен скъсва с диалектиката, престава да бъде социалдемократ и забравя, че селячеството е естествен съюзник на пролетариата. С камионетката щяхме да префучим през шопските селца И да избегнем никоя свада. Пък и защо да мъкнем тежките раници от Говедарци до Мальовица?

Уви, очакваше ни разочарование! Тая камионетка никога не върви — или моторът има кашлица, или шофьорът е болен, или и двамата ги няма. Тоя път отсъствуваше шофьорът, пък и камионетката стоеше на три крака, с пън под четвъртото оголено колело. Румен

застана пред отворената врата на туристическия клуб. Надзърнах и аз и видях някакъв момък да седи зад празно бюро.

— Гумата ли се е спукала? — подзе Румен с необичайно вежлив тембър.

— Позна! — отвърна момъкът.

— И сега я лепят?

— Пак позна!

— А кога ще я направят?

— Па знам ли кога ќе ѝ дойде редо! — разбъбри се той.

Румен изръмжа. Жорж се поизчерви, а младежът изведнъж стана бърлив. И той ни заразправя как преди месец същата външна гума се разпраля на същото място от цигански пирон, подложен от ръката на зевзек под колелото, преди камионетката да потегли, и как шофьорът, който не могъл да предреди колегите си в работилницата, защото в града имало много зевзеци и много цигански пирони, се видял принуден да поиска отпуск и с платена командировка да замине за столицата, та там да дири майстори за лепежа.

— Тогиз се бави дор една неделя! — заключи младежът и замахна с ръка към една муха.

— Проклятие! — изръмжа Румен и се извърна към нас.

Беше стиснал устни и присвил очи. В мигове на гняв очите му стават невероятно малки, като на затлъстял шопар, но пак виждат и пак пускат мълнии. А е въздържател и нито пие, нито пуши! Тъй че избухливостта му не идва от външни възбудители, например от много кафета, а направо от злия му нрав.

— Този ни баламосва! — рече журналистът.

Жорж изпъшка и свали раницата си, ала залитна на една страна от усилието и трябваше да го подкрепя. Тогава той заяви, че коленете му почвали да треперят от тежестта.

— И моите треперят, но от яд! — процеди Румен. — А сега накъде? — И той ме стрелна с очи. — Ти измисли тая глупава камионетка!

Тоя път журналистът казваше самата истина. Трябваше да подиря изход. Помолих Жорж да го отведе към градинката с поръка да го залъгва с брътвежи за един негов предишен очерк и да го задържи далече от всякакви шопи, сетне помъкнах раницата си към автостанцията. Разбира се, нашият автобус беше заминал за Говедарци.

Подир четири часа щяло да има друга рейсова кола, но билетите за нея били разпродадени. Имало и трупчийски камиони, но те били без платформа и не качвали пътници...

— Пешачката, дръжте пешачката! — рече служителят и някак злорадо се усмихна.

— Но това са тринайсет излишни километра до Говедарци, и то в такъв пек! — опитах се да го умилостивя.

— Ще ги глътнете, ще ги глътнете като нищо!...

Не обичам жлъчни хора. Оставих го да се хили зад гърба ми и тръгнах с пресъхнало гърло към градинката. Жорж и Румен не ме забелязаха. Румен дъвчеше някакъв сладкиш, излязъл от разтворената раница на счетоводителя, който се беше спрял до оградата с мазна хартия в ръка и разговаряше с дрипава циганка. До циганката стоеше оседлано магаре. Жорж и тя очевидно говореха за магарето, защото то бе наострило уши и гледаше някак недоверчиво към тях. Не беше ли виждало туристи в шорти!?

Когато стигнах до тях, магарето ненадейно изрева, проточи врат и бърните му в миг издърпаха мазната хартия от ръката на Жорж. Дорде да трепна, тя изчезна в гърлото му.

— Я гледай! Значи хартия яде? — възкликна Жорж.

— Само човеци не знам да яде, чорбаджи! — и циганката весело заклати глава.

Засмях се и Жорж ме видя, ала не прояви никакво любопитство към изхода на мисията ми.

— Всичко хубаво! — продължи той. — Но скъпо го искаш...

— Да знаеш колко не е скъпо! — и циганката разтреса глава като пред плач. — Това е магаре, чорбаджи, не е кон да е евтино...

— Защо? — любопитствувах аз.

— Още от фашизмата е скъпо, бащице...

Жорж ме дръпна настрана, за да ме уведоми за решението им да купим магарето и с него да обиколим Рила, а после да го продадем с малка загуба.

— Никакво магаре! — възнегодувах.

— Но виж колко са високи! — умолително рече той и протегна ръка към върховете на юг от града. — Чак до небето стигат, а раницата ми е тежка...

— Ама хааа! — вметна циганката. — Защо да ставаш ти магаре?

Жорж припряно засушна в ухото ми, че циганите се изселвали от града, че тя всъщност го давала на сметка, че сме щели да го платим наравно — той от премиалните, Румен от хонорара за очерка, аз от аванса срещу някоя бъдеща книга, и че това не било много за нас дори вълци да изядеш магарето някъде по пътя. Накрая заяви, че без магаре няма да тръгне из Рила с такава тежка раница.

— А кой ще го води? — омекнах аз.

— Ще се редуваме...

Вдигнах рамене. В това време дойде и Румен. Жорж решително се извърна към циганката и ѝ наброи парите. Докато двамата преглеждаха банкнотите, Румен хвана късия повод, а дългоухото дружелюбно опря чело в ръкава му, сякаш да се побратими с него.

— Да си жив и здрав, бащице! — благослови циганката и пъхна парите в пазвата си.

— А мъжко ли е или женско? — запитах аз.

— Хи, хи, хи, хий! — жлътна зъби вещицата. — Хем виждаш, хем питаш...

Въпросът наистина беше съвсем неуместен.

III

Не мина и час, през който Жорж все пак успя да дремне малко, и тримата потеглихме през улиците на Самоков. Бяхме натоварили раниците върху магарето — двете тежки отстриани, за да балансираме товара, а тая на Румен върху самара. Пристегнахме ги с въженца, които купихме от някакъв частник, оставен като музейен експонат в града на първата комуна. Бързахме, защото магарето беше на торило площада. Аз го дърпах за поводата, Жорж ситнеше подир него и се бранеше от конските мухи, подпомаган донякъде и от опашката му. Румен крачеше последен с господарска походка, скръстил ръце зад гърба. Неговият туристически нож, пъхнат през колана, се открояваше като детско ножче върху величествените жълти шорти. На такъв ръст по би прилягал турски ятаган!

Трябва да сме представлявали любопитна четворка, понеже минувачите се спираха да ни доизглеждат, а шопите, тия непоправими присмехулници, неодобрително клатеха глава. И за да не долавяме насмешките им, ние нарочно гледахме към витрините. От всяка витрина ви гледаше светлият, усмихнат лик на Юрий Гагарин, първият турист в Космоса, и ние, тръгнали към върховете, се чувствувахме горди, сякаш роднинска връзка ни свързваше с него. Неволно си спомних, че при гостуването на Гагарин в нашата столица един събрат на Румен от църковния вестник беше писал, че космонавтът бил първият апостол на човечеството, изпратен с благородна мисия в безмълвните небесни селения. Какъв изящен стил. Навред срещяхме портретите му. Те ни гледаха от къщните прозорци, взираха се в нас от телеграфните стълбове, фиксираха ни и от стъклените витрини на магазините. И когато напуснахме града и поехме по правото асфалтирано шосе, те пак ни стряскаха по за миг-два от челните стъкла на автобусите и трупчийските камиони, които профучаваха срещу нас.

Гагарин ни се усмихна и от предницата на една джипка, когато шофьорът нарочно забави хода на колата, та младият мъж до него да

ни изгледа някак проучвателно изпод каскета си. Навярно сме изглеждали подозрителни!

Тримата се бяхме изравнили с магарето, когато ни отмина джипката, но и тримата забелязахме вторачения поглед на човека с каскета.

— Защо се позагледа тоя? — запита Жорж.

— Май искаше да види дали има и счетоводител между нас — рекох на подбив.

— Защото те пълнят затворите — добави Румен.

И все пак понякога ми се струва, че Румен е лишен от чувство за хумор. Той доказва това подир час и половина, когато, напечени от слънцето, тримата седнахме за отмора в сянката на самотна върба, недалече от местослива на Бели и Черни Искър. Още не седнали, и нашият журналист извади куп вестници.

— Сега да ви прочета очерка за Боянската църква! — заяви той и почна да отбира броевете.

— Може! — съгласи се Жорж и се облегна на върбата, готов да заспи.

— Не, не беше тоя! — някак на себе си промълви Румен.

Той протегна ръка към друг вестник, ала магарето го изпревари, налапа го и го изгълта пред смаяните ни очи. Обиденият автор изкрещя от яд.

— Не, не съм заспал! — гузно извика Жорж. — Хайде, чети!

Той не бе видял случилото се и сега напразно се оправдаваше.

— Магаре такава! — викна Румен към Жорж. — И се подиграваш на всичко отгоре!

— Ти ме наричаш магаре!? Ти, тъкмо ти! — и Жорж неволно се хвана за ушите.

Магарето търкаше чело в потната риза на Румен. Опечаленият автор на загиналия очерк се извърна, изсумтя нещо и ядно го тупна с юмрук по главата, някъде между ушите. В миг то се просна като мъртво в тревата. Просна се и дори не пририта...

— Яйцата! — затюхка се Жорж, забравил обидата.

Магарето беше мъртво. То поне изглеждаше мъртво като пън. Или може би с неподозирано майсторство се преструваше на мъртво. Лежеше разкращено и нито дишаше, нито помръдваше! Това продължи няколко секунди. Даже Румен се стъписа.

Десетина секунди по-късно започна бавният съживителен процес. Магарето трепна, отвори очи, бавно размърда уши в различни посоки, служейки си с тях като с антени, изпрърхтя шумно, за да издуха пръста, полепнала по влажните му ноздри при внезапното сгромолясване, прибра първо единия, после и другия преден крак и съвсем естествено се изправи на четири нозе. Ние го гледахме както библейските хора са гледали възкръсващия Лазар, а то проточи врат, изрева веднъж и се зае да пасе. Пасеше мирно и тихо, без да поглежда към Румен. Навярно му се сърдеше.

— Грубиян! Ще убиеш животното, а то пари струва! — обади се Жорж, загубил всяка надежда да подремне.

— Нито му няма! — примирително отвърна Румен. — Магарешка дяволия! Прави се на епилептик...

Жорж настръхна, готов да възобнови кавгата.

— Хайде, хайде! — намесих се аз. — Било, каквото било... Пък друг път Румен ще пипа по-нежно!

— Да не яде вестници! — промърмори журналистът. — Бих искал да видя как ще изглеждаш ти, ако то изяде някоя твоя книга...

Доводът не беше съкрушителен, защото книгите имат дебела подвързия, но ето че Жорж, тоя сух счетоводител, намери за нужно да добави, че и тогава бедата не би била голяма!

— Виж — продължи той, — ако книгата ти е в ръкопис и ти още не си взел хонорара, тогава работата е друга...

Счетоводителски манталитет! Всичко превръща в активи и пасиви, в левове и стотинки и не държи сметка за културните ценности. Зная, че той преглежда книгите на фабричната им библиотека само при инвентаризация, тъй, съвсем набърже, без дори да разтваря кориците. Не бил чел и моята последна книга!

С Румен е друго. Той чете книгите ми, макар и с не особено благородни намерения. Рови се в тях като следовател, за да търси фактически грешки, случайно промъкнали се шаблонни изрази или редки случаи на художествени преувеличения, които той смята за лъжи. Важното е, че прочита всяка моя книга от едната корица до другата. Затова не държа за подбудите.

Като си отпочинахме на сянка и след като Жорж провери колко от пресните яйца са протекли, аз пък хванах поводите и поведох магарето. Четиримата дружно преминахме моста и поехме край Черни

Искър в индийска верига, но тоя път магарето водеше групата. Тъй стигнахме до Гюргьова чешма. То спря да се напие. Като по даден от него знак ние почувствувахме жажда.

— Бива си го за водач! — каза Жорж зад гърба на Румен.

Прекият намек уронваше престижа на нашия водач, избран още в София за предводител на групата, пък и нали тъкмо Румен бе настоял да поспрем в сянката на злополучната върба? Тогава се бе наложил с нахалството си.

— А как ли го викат? — обади се Румен. — Я Гурко, я Джурко, пък може и Джорко — и очите му сипеха злъч върху счетоводителя. — Виж, забравихме да питаме циганката!

— Не вярвам и тя да е знаела името му — невъзмутимо подзе Жорж, — защото магарето е крадено...

— Крадено! — едновременно възкликнахме с Румен.

— Да, крадено, и то отскоро... Инак тя щеше да ни даде интизапския билет.

Какво ли не знаят счетоводителите! Техни са всички тънкости на закона от първия до последния параграф. И в кълбо с конци да увиеш алинеите, те пак ще намерят нишката. Особено за кражби на пари и всякакви други материални ценности. Престо имат нюх за такива работи. Като самите крадци...

Двамата с Румен за първи път слушахме за интизапски билети и техните съвременни разновидности. Веднага изказахме възмущението си от постъпката на Жорж. Та той ни бе подвел с мълчанието си! И сега ставахме съучастници...

— Не се тревожете! — успокои ни Жорж. — Никой милиционер няма да повярва, че един писател и един журналист са могли да купят крадено магаре!

— Защо?

— Защото хората считат писателите, пък и вас, журналистите, за по-умни, отколкото изглеждате, или дори...

— Стига! — прекъсна го Румен.

В това време магарето самодоволно размахваше опашка и бавно завъзлиза по стръмнината. И ние закрачихме подир него. Всички се бяхме смълчали след непосилния напор на Жорж да остроумничи за наша сметка, пък и думите му за краденото магаре наистина не бяха много утешителни. Впрочем има нещо съмнително в самото магаре

като животно. Природата е сбъркала с него в три посоки. Сбъркала е и с прекомерния му инат, станал пословичен между хората. Сбъркала е и с предългите му уши. И с още нещо...

Когато превахме стръмнината, пред очите ни изведнъж се разкри прекрасната панорама на долината на Черни Искър, описвана до втръсване в безброй вестникарски репортажи, в няколко очерка на Румен и една-две мои книги. Някъде в далечината се белееха къщите на Говедарци. А слънцето още препичаше. Умърлушихме се, пот изби по челата ни, краката на Жорж подозрително зашляпкаха в алпинките му. Бедничкият, те тъй много се потят! Уви, реката беше някъде долу, далече вдясно от нас, и нито шумолеше, нито донасяше прохлада.

Жорж пръв наруши напрегнатото мълчание.

— Вижте какво! — заоправдава се той. — Ако бих настоял за интизапския билет, циганката щеше да побегне...

Той почака малко, но никой не подхвана темата.

— Циганката щеше да побегне — продължи счетоводителят, — а тогава можехме да не намерим друго магаре...

И тези негови думи замряха като скучен монолог в маранята.

— А без магаре аз нямаше да тръгна с такава раница — заключи той. — Затова поемам вината върху себе си!

— Виж, това е друго! — обади се Румен, но се сепна, замисли се и веднага добави: — Пък да не мислиш, че правиш някакъв жест? Вината и без това е изцяло твоя...

— Да, тъй ми казва и директорът! — и Жорж въздъхна. — Тъй казват всички директори на своите счетоводители, та ти нищо ново не казваш...

Още по-дълбока въздишка се изтръгна от гърдите на Жорж и той се смълча. Сега вратът му беше почервенял. Личеше, че мислено се бе пренесъл в туткалената фабрика. И се мръщеше от неудоволствие и притеснение.

Наближавахме моста над Леви Искър. Първите къщи на Мала Църква, пролазили чак до шосето през последните години, останаха, вляво от нас. Сетне се спуснахме по надолницето. Изпусталяла от жегата, реката едва мъкнеше водите си. Магарето поспря пред моста, наведе шия към перилата, после предпазливо пристъпи напред и никак нерешително отмина нататък. А мостът издържа и натоварени камиони!

Трябва да му измислим някакво име — неочаквано подхвана Жорж, тръгнал в момента подир дългоухото. Не се задявай, а избери едно прилично име!

— Какво, не ги ли харесва Джорко! — запита Румен.

— Буридановото магаре — неволно издумах, без сам да зная защо.

— Да, Буридановото магаре! — машинално повтори Румен. — Но кой беше тоя Буридан?

Никой не можеше да си спомни кой беше Буридан, тъй щастливо обезсмъртил името си чрез едно магаре, и дали магарето е ходило някога по света или е изскочило от някоя детска книжка. Те са тъй пълни с магарета, с лисици и зайци...

Изстисках мозъка си като лимон и пак не се сетих за Буридан, а все ми се струваше, че познавам тая проклета история. Хиляди пъти бих споменаваха Буридановото магаре! Нима съм приказвал като папагал?

Тайната щеше дълго да ми измъчва. Тя ни гнетеше и на минаване през Маджаре, и когато навлязохме в Говедарци и се насочихме по долния път към Гьолечица. Селото беше почти безлюдно в тоя горещ ден. Отсреща, откъм Лакатица, лъхаше на прясно окосено сено и през маранята на превалящото пладне едва долиташе песен на жени, отишли там да пластят откосите. Представих си тази позната идилична картина — и пластетата, и белите забрадки, и стомните с вода под джанките. Понякога жените дремят в тревата. Те дремят отпуснати, с натезали от умора тела, боси и леко разкрасени. Тъй чакат да изсъхнат откосите.

Като отминахме и последните къщи на селото, гората се възправи като тъмно чергило отвъд обширната крайречна поляна, наричана Мокра ливада и доскоро пълна с гъби. Щом видях гората, Буридан се спря като пред зинала пропасть и вече не помръдна. Напразно го подканвахме и напразно прибъгвахме до разни хитрости. Той все упорствуваше. От яд запуших. Изпуших цигарата докрай, а животното сякаш позираше на скулптор. Румен задърпа поводите до скъсване и не щадеше ругатните, сетне Жорж взе инициативата и се превърна в нежен баща, запознат с всякакви хитрости, накрая и аз се намесих, опитвайки се да го погаля по ушите. Опащото животно не разбираше от милувки. То настръхна, раздвижи уши и тъй силно ритна

с двата задни крака, че горната раница отлетя от самара. Тогава го боцнах с игла по шията...

Невероятно, дори изумително! Още не извадил иглата, даже преди да отдръпна ръката си, Буридан излетя от мястото като тристепенна ракета и запраши към гората сред невероятна пушилка. Изобщо всичко беше крайно невероятно! Тримата го гледахме с провиснали долни челюсти, пък и не гледахме него, а самата пушилка. Също като при излитането на ракета — в първите мигове нищо не се вижда.

За мое щастие никой не бе видял иглата.

— Раницата ми! — изхлипа Жорж.

— Моята е тук! — засия Румен.

Подир две-три минути магарето хлътна в гората и пращият облак почна да се сляга, но скоро над тъмните върхари се надигна мека мъгла. То продължаваше да препуска и там със същата скорост и очевидно нямаше намерение да спира.

— Сега някой шоп ще го намери и препродаде! — рече Румен.

Той нарами раницата си и пръв тръгна по дирите на магарето. Тръгнахме и ние подир него, забравили другия, истинския Буридан. Тоя ни стигаше в момента...

ГЛАВА II
МАГАРЕТО СИ ОСТАВА МАГАРЕ

I

Слънцето беше спряло като за отдых високо над гърбавия Кабул и пръскаше жар право в очите ни. Ние се бяхме заморили, макар да не тичахме подир магарето. Пък и нямаше смисъл да тичаме. То все щеше да спре някъде. Що спре и заседне като отвейна от вятъра шапка, подгонена от припрения ѝ собственик, който става смешен от усилието. Ала ние не тичахме подир магарето. Знаехме, че и то като позастаряла кокотка, подир която вече никой не тича, наистина ще клекне. Разбира се потайно, сякаш ни лук яла, ни лук мирисала. Та тъй с нашето магаре...

Румен, макар и с раница на гръб, крачеше с нормални крачки, аз избързвах от време на време, а Жорж, заситнил както винаги, трябваше още по-често да изприпква подир двама ни. Бързахме към Гьолечица не толкова заради магарето, колкото за раниците. Нали и Бай Ганьо беше тичал подир влака само за дисагите?!

— То ще спре при Гьолечица — рекох аз. — Там има горски кантон...

— Какво като има! — излая Румен. — Да не е влак, та да спира пред всеки кантон?

Журналистът беше много кисел, макар магарето да бе отмъкнало не неговата, а нашите две раници. Как ли щеше да се развика той, ако знаеше за убождането с иглата? Вдигнах рамене и пак забързах подир него.

След време приближихме военния рибарник. Никъде не пише, че рибарникът е военен, но това личи по гъстата телена мрежа и от оня чисто нашенски надпис, който лаконично забранява влизането и съобщава, че тук стрелят без предупреждение. Да, именно без предупреждение!

Решихме да отминем рибарника и да не питаме за магарето. Там хранят рибите с трупове на мъртви животни.

А нашият Буридан беше прекалено жив, за да го уловят. Пък и че ни трябваше беля! Защото рибите в тоя военен рибарник сигурно плуват в стратегически тайни.

По едно време насреща по пътя се зададоха двама рибари с въдичарски пръти на рамо и широки сламени шапки на глава. Бяха млади хора с весели лица. Тъкмо излишното ям веселие се стори някак подозрително на Румен, който често си въобразява, че всички хора се занимават с неговата особа.

— Видяхте ли едно магаре? — запита ги той, без да поздрави.

— Магаре ли? — обади се първият. — А бе мина нещо, ама пухтеше и гърмеше, та може и мотоциклет да беше...

— Има и рима! — добави вторият.

Така си и отминаха. Навярно бяха поети, свикнали да говорят с рими. Техните най-млади събрата са изхвърлили от употреба тоя старомоден реквизит и пишат тъй, както им дойде. Някои от тях нареждат само по една дума на ред. Разбира се, тия думи не започват с една и съща буква като в правописен речник и между тях има и глаголи, и прилагателни, а не само съществителни както в списъка на склеротичен пенсионер, тръгнал на покупки при бакалина.

Двамата с Жорж бихме тръгнали напред и вървахме в мълчание след енигматичните обяснения на рибарите за магарето. По едно време доловихме, че стъпките на Румен не отекват зад нас. Поспряхме и всеки извърна глава. Румен бе застанал насред шосето, войнствено сложил ръце на хълбок, с излъчени гърди и вирната глава. Той гледаше подир въдичарите.

— Сега ще хукне да им иска обяснение! — уплашено рече Жорж.

— Хей, Румене, ей го магарето! — излъгах, за да го примамя.

Той се поколеба за миг, махна с ръка и тръгна към нас. Тъкмо приближаваше някакъв завой. Имаше и мостче.

— Пък може и да ми се е присторило! — казах, когато Румен ни настигна.

Той премина мостчето. Крачеше ожесточено, готов за саморазправа с беглеца. А като разбереше лъжата? Нарочно поизостанах.

— Ей го! — възкликна нашият сърдит великан и пак опря юмруци на хълбок, спрял на място като пред скок.

Въздъгнах, чевръсто изприпках напред и заставах до Румен. На двадесетина крачки пред нас, никъде вляво от пътя и сред гората, почиваше Буридан. Беше легнал с гръб към нас. Задницата му весело сивееше върху фона на избуялата трева.

— Буридаан! — предупредително се провикна Жорж.

Сивата задница се надигна, а с нея и нещо рунтаво, като кожен калпак, и скоро странното същество се изправи на два къси крака.

— Рунтав шоп с кожух! — процеди Румен. — С кожух и миризливи опинци! — и той ме изгледа накриво.

Познах човека. Бях забравил да кажа, че имам къщичка над Говедарци и зная мнозина от местните жители било по име, било само по лице. Този беше баща на горския от Гьолечица.

— Бай Стояне — извиках отдалече, — що дириш тука? И къде е Рангел?

— Рангè ли? За Рангè ли прашаш? — и старецът тръгна към нас, защото ме бе познал. — Он ойдè на косèнье у Лакатица и я го замещавам. А ти дèка си пошèл?

Приблжих се, стиснах ръката му и обясних, че тримата сме по дирите на едно магаре. Бай Стоян се сепна. Четината по небръснатото му лице се раздвижи от почуда.

— Магаре? Белким магаре? — и той запримига. — Отòчки видòх едно... Те тya се моташе и разплиташе, тya низ смириките!

Той рече и ни подкани да идем към горския дом, който се белееше наблизо, скрит като гъба в гората.

— Я по-добре кажи къде е магарето! — пресече го Румен.

— Па òти го тражите? Онò è магаре, не е вук да търчì чак до чàло! Че попасè, че му натежи товаро и онò само че си дойде. И баш при кантоно че слезне, òти знае дека има хора у кантоно...

— А имаше ли товар? — запита Жорж.

— Две раници, ама мене ми трекна, дека аджамии са го вързúвали — и той дружески се усмихна под рунтавите си вежди. — Самарот бая кривеше...

Мълчаливо се спогледахме, после двамата с Жорж изгледахме Румен, защото тъкмо той беше вързал раниците за самара.

— Я тражех лападец — продължи старецът — и хич го не видòх дека ойдè. Ама вие нèче да ми скинете хатъро: пошлì сте навам и че влезнете унèтре — и той пак ни заподканя към кантона.

— Хей! — изръмжа Румен. — В България се раждат, а български не знаят!

— Що рече? — извърна глава бай Стоян.

Румен махна с ръка и колебливо тръгна подир нас. Той, социалдемократът, ненавижда тия селяци, както ненавиждаше и монархическия институт. При повод и в добро настроение ще каже, че ако партията на английските консерватори имаше клон в България и почваше да набира членове, без предварителни проучвания щели да бъдат приемани само боянските шопи. Защото според него само шопът и вълкът не се поддавали на развитие и облагородяване. „Видял ли си дресиран вълк в цирк?“ — ще запита. — „Там има и слонове, и тигри, и лъвовете, и мечки, всякакви други животни. Само вълци нима! Такива са и шопите, ако си представиш цирка като обществен форум на животните...“

Всеки ще се съгласи, че Румен попресилва нещата.

Приседнахме на пейката край кантона. Бай Стоян поясни, че магарето едва ли щяло да се върне, преди да се стъмни, после сам предложи да ни подслони за през нощта в стаичката на лесничея. В нея имало нар и чисти одеяла. При тия думи Румен тъй вторачено се взря в кожуха на стареца, сякаш подир един миг ще каже нещо неприлично. Но тоя път се излъгах.

— Покажи ми тази стая! — рече Румен.

Бай Стоян рипна на крака с неподозирана пъргавина и поведе Румен към кантона. Старецът отвори вратата на стаичката. Румен запълни отвора.

— Добре, тук ще ноцуваме! — чухме го да казва от името на трима ни.

— Харно, харно! — и бай Стоян потри ръце. — Вие че ми сти гòскъе, и варднѝни, пѝк я че идем у селòто да обидѝ старàта — и той смигна с едно око.

Беше се затѝжил за бабичката си през тези топли летни нощи, когато щурците не те оставят да подремнеш, а луната се провира през пролуките на клоните, разстила сенки в гората и събужда спомени за минали дни — за отдавна загаснали огньове в Лакатица край купите прясно сено, за кръшен момински смях в близката горичка, секнал като потулен от нечий устни, и за друг един огън в жилите с вряща кръв... Нима всичко това беше отминало и долиташе като ехо на далечен спомен? Старецът искаше да провери. Затова се канеше да отиде в селото.

Двамата с Жорж допушвахме цигарите, когато Румен отново ни изненада. Той разтвори раницата си и заизважда най-непривични продукти из една тенджерата: сух боб в найлонова торбичка, шишенце с олио, малка дървена гаванка с неизвестно съдържание, връзка зелен лук, три домата и свитка бурен.

— Това е джоджен! — рече Румен и пъхна китката под носа ми, сякаш е поп и ме ръси с босилек. — Що сложиш само половината!

— В какво да го сложа? — запитах.

— В тенджерата... Нали те избрахме за готвач? Ще свариш фасул-чорба ей там, на оджака в кухнята!

— Но Жорж искаше чай — и аз умолително се вгледах в счетоводителя, а той кимна съучастнически. — Никога не съм варил фасул-чорба...

— Толкова по-добре! — отсече Румен — Ще си опиташ ръката в един нов жанр...

Трябва да съм го гледал някак тъпо и той се видя принуден да обясни, че чаят поглъща много сухоежбина, а такава разточителство не било по силите ни след бягството на магарето, отмъкнало другите две раници. И той ме подкани да не губя време и да се пъхна в кухнята. Те пък щели да търсят магарето в гората.

Тъй и сториха.

Подир час, когато слънцето кацна връз Кабул, всичко вреше в тенджерата и аз самодоволно запалих цигара. Бих се поизпотил и от огъня, и от готварското усърдие. Бай Стоян, обръснат и с понакълцани от бръснача бузи, вече се готвеше да върви към селото. И пак ме подкачи за магарето.

— Та циганка, казуваш, ви го продава? И колко ви сака за него?

— Скъпо, много скъпо! — отвърнах като стар търговец и посочих сумата. — И ни казваше, че фашистите били оскъпили магарето...

— Право ви е рекла она! — неочаквано заяви старецът.

Личеше, че има какво да ми каже. Той подгъна дънцето на потурите си, приседна на прага и се впусна в една комбинирана лекция но военна икономика и стратегия. В нея нямаше никакви схоластични увъртвания — всичко беше ясно, просто, логично.

Немците наистина били оскъпили магаретата. Не, те не ядели магарешко месо. Нито конско. Но купували магарета и плащали

прескъпо за тях. Скоро събрали огромна чарда. Сетне ги повели надолу край Струма и чак на гръцката граница ги извели. Не останало магаре за мая ни в Самоков, ни в Дупница...

— Но защо, защо са им били дотрябвали тия магарета?

— Трай, не варкай толкоз, оти че си побиеш нодзете от търчане!

Там, на гръцката граница, имало минни полета, та било мъртвило като в гробище. Тъй ден, два, три, дорде да дойдат магаретата. Довели ги посред ноц и атаката започнала. Било вой и рев и страшен гърмел. Тъй до разсъмване. Наизлезли от къртичините гръцките войници и що да видят: полето надупчено от ями, до ямите над хиляда магарета, кое с изтърбушен корем, кое без глава и крака, кое само с едни чирек и опашка. А между тоя леш ни една немска каска, ни един фриц!

— Ега ги бог убие тия фашаги! — завърши разказа си бай Стоян.
— Та тогиз оскѝпиха магаретата...

— Нещастните животни! — съжалих ги.

— Немой да ги жалиш тѝзе... Оти се е раждѝло магаре и оти му думат магаре, ако е стока като свето! Оно и на хаджилѝк да иде, па че си доде магаре, и ни от срам че псовѝше, ни от тимар че му дойде акѝло! И години да направи, от него тавлабашия нѝче да стане: га е дърто, оно си е па магаре. Та и магарещината му биля с пари се не купува! Това да знаеш от мѝнека...

Дѝлгата тирада на стареца ме смути, защото го познавах като кротѝк и милозлив човек.

— Много хокѝш магаретата, бай Стояне! — укорих го.

— Нѝмаш си други ядове тѝзека, та затова ти е трекнало магаре да жалиш! — наставнически рече той. — Садѝ си хабиш свирките...

Навярно искаше да каже, че напразно си хабѝ думите, а с тях и чувствата, защото едничката му позната свирка беше кавалѝт, а той свири все в минѝорна гама.

Старецѝт стана, оправи потурите, подрѝпна и мустаките и трѝгна към селото. Не вървеше, а сякаш се търкаляше. И бързаше, та дѝнцето на потурите му подскачаше като лисича опашка зад него.

Пак сложих сол в чорбата и зачах да уври бобѝт.

II

Нищо не е тъй просто, както изглежда на пръв поглед. Морето е плитко до колене само за невежите. Затова те са тъй самонадеяни. За тях всяко чуждо постижение е детска играчка, отдавна забравена на тавана. Тъй и един мой съученик, сега управител на магазин за трикотаж, захвърли една моя книга с обидната забележка, че сам е могъл да издраска такива нелепости още като гимназист. Той бе забравил, че му поправях домашните по български език! Сега отдаваше цена само на трикотажа. Но има и други като него. На тях бих предложил да не пишат книги, защото и без това съчиненията от български автори станаха повече и от звездите, без да блестят като тях, а първо да опитат ръка в нещо по-просто, макар и в друга област на изкуствата. Нека изпървом тия самонадеяни присмехулници направят опит да сварят фасул-чорба. Аз мисля, че бобът ще им отвори гуреливите очи! Наистина никак не е лесно да се свари фасул-чорба. Уж проста гозба, но трудна! Тук само една малка грешка може да се окаже фатална, докато при по-сложни ястия с различни съставки и много подправки грешките могат взаимно да се неутрализират. Бобената чорбица изисква изключително внимание от страна на готвача. И нюх към дребното, незначителното. А работата е там, че в тоя век на гигантомания ние сякаш загубихме вкус към малката подробност. Ето ние строим огромни язовирни степи. Строим ги добре, но добре ли проучваме и почвите под тях? А малкото камъче катурва колата. От моите нови ризи и долни дрехи, купени от магазина за трикотаж на моя бивш съученик, винаги валят копчета. Затова нося карфици със себе си. Боя се от малките камъчета...

Карфиците могат да заместят скъсаните копчета, защото човек със смъквачи се гащи е като кон с букаи и не може да върви, но те не помагат при варенето на бобена чорба, освен ако човек си щади зъбите и рече да опитва зърната с игла.

Аз не си послужих нито с карфица, нито със зъби, докато варях чорбата в кантона при Гьолечица. Такъв аромат се носеше из кухничката, че беше излишно да опитвам зърната. А бях отдавна

прегладнял. Навремени повдигах капака, готов да бръкна с лъжицата, ала листенцата на сварения джоджен плаваха като удавени мухи в тенджерата и аз пак се връщах към къшея твърд хляб оставен на масата от нашия домакин. Така залъгвах глада. А колко ли гладни трябва да бяха Румен и Жорж и защо се бавеха толкоз? И това пусто улаво магаре, побягнало като дете, което не разбира от нежности, а заплаква и се крие след първото ощипване!

Навън още се провиждаше, но в кухнята бе почти тъмно. Сенки запълзяха като гущери към ъглите, сетне пламъкът и огнището се съживи, ококори се, надрасна и себе си, и тенджерата. Тя цялата почерня, а по голите стени заиграха немирни дяволчета — чудновати отражения на огнените езици. Те подскачаха там, гората шумолеше навън и през отворената врата долиташе приглушеният напев на Черни Искър. Само Жорж и Румен не идеха. Еднъж-дваж прекрачих прага, поослушах се, потръпнах от хладеца и пак се върнах при огъня.

Много обичам огънове. Обичам и малките, и големите. Тази любов към огъня ще е някаква атавистична черта, наследена от нашите общи далечни прадеди, произлезли от маймуните. Говоря в множествено число, защото подир Девети септември мнозина забравиха благородния си произход, а някои в порив на маймунско подражателство побързаха да се накичат и с антифашистки значки. С тях искаха да се запазят от огъня на революцията. Но тя не се стъписа пред значките: на едни направи мат, а други държи и сега в шах!

Жорж и Румен най-сетне пристигнаха и ме извадиха от унеса. Двамата долетяха с весели възгласи, сякаш бяха открили не магарето, а златното руно на античността. Разголените им тела бяха посивели от студ. Особено бедрата на Румен. Нека да ми прости сравнението, но те бяха настръхнали като кожата на тлъста, ала недоскубана мисирка, окачена във витрината на магазин за колбаси.

— Ти много загуби — рече Румен на влизане в кухнята.

Исках да разбера какво съм загубил, та с време да го прежаля, но Жорж ме прекъсна — искаше да знае дали бобът е уврял.

— Да! — отвърнах. — А Буридан?

— Какъв Буридан! — зачуди се Румен. — Ах, за магарето ли питаш? — и той се ухили. — Видели са го да шари някъде наблизо, в горичката...

— Но кои са го видели?

— Лет-тов-нич-ки-те! — отвърнаха и двамата с гръмки едносрични.

Това бяха началните тактове на празнична увертюра. Те ми припомниха и неугледните бараки, загрозили в последно време чудната поляна над горския дом при Гьолечица, и ми разкриха къде са се губили досега двамата посинели храбреци. Излишно беше да питам защо се връщат без магарето.

— Видели го летовничките — някак гузно подзе Жорж, сякаш прочел мислите ми, а децата го подгонили насам. Те тъкмо щели да закусват, когато дошло магарето...

— И оставили намастените си филии — добави Румен, — та майките им ги предложиха на нас!

Наистина, любещи майки, милостиви като самарянки.

— А хубави ли бяха? — запитах.

— Бели и меки! — трепна Жорж — Рядко съм ял такива...

— А летовничките?

— Също бели и меки! — отвърна Румен. — Ти наистина загуби... Но хайде, дай да ти видим майсторлъка — и той повдигна капака на тенджерата. — Гладен съм като вълк!

Шаблон, изтърган шаблон! Какво друго можеш да очакваш от журналист като него? Тръгнал да дири магаре, а се заплеснал по жени! И в това има известен шаблон...

Бързо се разшетах. По лавицата имаше алуминиеви чинии, а под тях, забучени в празна консервна кутия, стърчаха вилици и лъжици. Някъде под масата се криеше и запотена стомна.

— Много си пипкав! — рече Румен и пръв седна на софрата.

Той бе успял да навлече и клина си, и някакъв дебел пуловер с неопределен цвят, станал такъв от честия допир с планинското слънце. А Жорж още трепереше в късите шорти и се грееше на огъня. Не бях забелязал досега, че е толкова космат.

— Хайде, разливам! — заподканях го и разлях първия черпак в чинията на Румен.

— Хммм! — изръмжа той от удоволствие, защото парата го блъсна в ноздрите. — Сипваш като казармен готвач, но бобът — и той се ослуша, докато пълнех чинията на Жорж, — бобът нещо тропа, та не знам...

— Цели четири часа ви нема, а той сè вреше!

Изрекох думите с достойнство и зачаках те първи да опитат чорбата. Така изискват добрите маниери! Много пъти съм казвал на Румен, че за да придобие добри обноски, той трябва да ги изучава у другите, да наблюдава постъпките им в различни случаи и до най-малките подробности. Само по тоя естествен и непресторен начин недодяланият би могъл да се поотрака. Опита ли се съзнателно да се държи изискано, самото усилие ще действа като спирачка и той ще се чувства като слон в магазин за порцеланови изделия. Защото непринудеността и простотата са в основата на всеки правилник за добро държане.

Като изчаках Жорж и Румен първи да опитат чорбата, която бях сварил с толкова старание, и аз на свой ред вдигнах лъжицата. Опарил се, в миг облизах устни, изгълтах като кокошка първите зърна, сетне раззинах уста и запухтях с глава към вратата, та да ме лъхне ветрецьт.

— Слушай! — и Румен остави лъжицата. — Този боб не е уврял! Да не си го варил на слънце?

— Трябва да е от водата — смили се Жорж. — Или пък от височината, от голямата височина...

— Нищо подобно! — отсече Румен. — Заплеснал се е и не е поддържал огъня!

Жестоко обвинение! Сам се заплеснал по летовничките, а обвинява другите. И неблагоприятен като всеки готован...

За да го изобличи, загребах надълбоко с лъжицата, вдигнах я пълна, внимателно издухах парата към него, и то без да откъсвам очи от неговите, защото той ме гледаше в упор, сетне погълнах всичко изведнъж. Коравите бобови зърна издрънчаха в устата ми, заподскачаха от зъб на зъб и не искаха да се стрият. Трябваше да ги погълна с преглъщане, като хининови хапчета. Просто ги чувах как падат като сухи лешници в дъното на стомаха, за да натежат като камъчета в него още подир третата лъжица. Четвърта и не посмях да гребна.

— Ще изсърбаме само чорбата! — каза Жорж. — Пък бобът — и той ме погледна крадешком, — бобът ще можеш и утре заран да го довариш.

Тогава и Румен стана състрадателен. Той заяви, че бозавата мътилка, която им съм бил предложил, не била съвсем блудкава и могла да се сърба. Тя само на вкус била определено възсолена. Дори

доста соленичка... И като понавеждаше чинията си, за да държи зърната в горния край, той изсърба чорбата до капка. Същото стори и Жорж. А аз едва преглъщах и тайно вехнех от огорчение. После сипах и на двамата още по един черпак, а подир малко излях и трети в чинията на Румен, защото той юначага сърбаше звучно и стръвно като същински Пантагрюел. Или може би Гаргантюа беше лакомецът? Забравил съм...

Тъй или иначе въпреки явната несполука накрая бобовите зърна се белнаха в дъното на тенджерата като пласт заоблени мраморни камъчета с две-три накацали мухи по тях. Защото листенцата на джоджена като по-леки бяха отишли с мътилката. А от хляба останаха само трохи.

— Нямах ли някакъв сладкиш в раницата — плахо попита Жорж.

— Имам, но не давам! — срязва го Румен. — Защото глад ни чака, ако не дойде магарето...

Ала вместо да помислят за магарето, докато аз разтребвах масата тихо и безшумно като смъмрено слугинче, те се настаниха удобно на пейката, поразкопчаха колани и веднага подеха разговор за летовничките. Говореше ту единият, ту другият, а понякога и двамата дружно възкликваха — най-вече когато вкусовете им съвпадаха — и гледаха замечтано, с премрежени очи. По едно време Румен взе връх, Жорж се смълча и пламна от завист.

— Помниш ли как примамах русата? — казваше Румен — И как ме погледна тя, когато те вдигнах във въздуха? Да, над главата си те вдигнах, а тя ме гледаше с възторг.

Колкото и да се стеснявам от честите повторения, трябва да кажа, че ушите на Георги Д. Петков се наляха с кръв при спомена.

— А помниш ли как отпратих ония двамата за гъби? — продължаваше Румен. — Те само ни пречеха... Поставих ги на тясно и те си отидоха с подвити опашки — и той блажено се усмихна при спомена. — Ще видиш, че русата е гълтнала въдицата: утре ще дойде с нас чак до Малъвица!

Тъй говореше Румен. А казват, че жената е олицетворение на суетата! Нищо не е тъй далече от истината. Твърдя това с чиста съвест, без да вмъквам недоуврелия боб в сметката. Защото женската суета не е дръзка и не е нагла. Тя не се навира в очите като пауна, който се

надува и перчи, а наднича смирено, сякаш е нежно крайпътното цвете, което чака да му се порадват. Не е нападателна като безсрамната горила, която се тупа в гърдите с повод и без повод, а кротко се усмихва и с усмивката свенливо навежда очи. Не е отегчителна и не досажда като папагал, научен да повтаря до втръсване все същото лично местоимение от първо лице, а търпеливо слуша скучния мъжки грач. Тя слуша всичко, понася и хубавото, и лошото и дълго чака за една похвала и две-три милувки, а надутият самовлюбен мъжкар не се сеща да забележи новата прическа, да похвали новата рокля, да възкликне пред новите обувки. Жалко, наистина жалко! Защото и прическата, и роклята, и обувките са били дълго обмисляни тъкмо за него.

Ако не бяха толкова самовлюбени, тъй недодялани и глупави, мъжете щяха да приказват повече с очи и да се проявяват предимно с дела пред жените — с бързи, смели и решителни действия. Върху нежния пол те оказват по-силно въздействие и от умната приказка, и от хубавия сладкиш. А между мъдростта и сладкиша жените избират сладкиша!

Но аз пак се отклоних! Все гледам да превъзмогна тази моя отколешна слабост, но сега се бях замислил за Румен и изпуснах коня в реката. Пък и летовничките ми се бяха втръснали след фасула...

Когато свърших да мия чиниите, някъде зад вратата тревожно проехтя бурията на потъващ океански кораб.

— Магарето! — сепна се Румен, сякаш слязъл направо от Венера.

Аз пръв изтърчах навън. То беше там, на няколко крачки встрани. И беше навело глава под временния навес, използван доскоро като обор за трупчийските коне. Беше подушило конете, а не тримата си собственици. Сега чакаше да го разтоварят.

— Картинка! — възкликна Жорж. — Прилича на одърпан просяк.

Сполучливо сравнение, изненадващо у един счетоводител! Доста пораздърпани от смриките, двете раници висяха безпомощно почти под корема на животното, пък и самият самар беше килнат на една страна като у пиян хамалин.

Щом ме забеляза, магарето наостри уши, проточи врат и изрева дълго и продължително, сякаш детска топка бе заседнала в гърлото му

и то правеше гаргара с нея.

„Помни карфицата!“ — мина ми през ума, като гледах как то извърта задницата към мене с явно не добри намерения. „Да имаш да взимаш!“ — отвърнах мислено и оставих другите двама да го разтоварват. Към тях то се държеше прилично, дори дружески. Тогава се прибрах в кухнята и почнах да раздухвам въглените в огнището.

Най-после щях да си сваря кафе и с него да се утеша за чорбата!

III

Прекарах една мъчителна нощ. Нито помня кога съм заспал, нито искам да си припомням часовете, преди да заспя. Защото Георги Д. Петков хъркаше като загиващ ихтиозавър — с истински гробовен гърмел. А не е дебел, не пуши много и не пие чак толкова много. Просто се чудя как го търпи жена му!

А тя е длъжна да го търпи. Не защото ѝ е законен съпруг или заради близкото им родство, тъй като двамата са втори братовчеди, а понеже тя първа го изкуси. До тоя ден Жорж беше целомъдрен ерген с бъдеще пред себе си. Тя, напротив, беше отскоро омъжена. Омъжили я на седемнадесет години, когато едва прохождала на високи токчета и била явно неподготвена за брачен живот. Попривикнала подир година и половина и тъкмо тогава се срещнала отново с Жорж, позакачила го за момите, той пък се червял от срам и тя познала, че вторият ѝ братовчед още стои в календара между светите безбрачни и непорочни мъченици. Разбрала младата булка и прихнала от смях, а и закачките ѝ станали по-дръзки. Но нали казват, че с огъня шега не бива? Веднъж пламнали не само ушите на Жорж и дорде братовчедката му да се усети, нейният мъж се вмъкнал при тях и силно възнегодувал от прекалените роднински ласки. Последвал разводът, а наскоро подир това Жорж ни покани на сватба.

В тия първи години двамата с Румен често гостувахме на младото семейство, винаги канени от Жорж, който твърдеше, че в наше присъствие Станка била по-внимателна с него. Ала тя скоро свикна и с нас самите. Дори честичко поскарваше и на мене, и на Румен, а понякога заканително ни пожелаваше да ни се паднали жени тъкмо като нея. Тогава Жорж ни гледаше гузно, сякаш се чувствуваше виновен!

Впрочем ставаше дума за хъркането на Жорж. Тоя грозен навик, както разбрахме от Станка, дошъл отпосле, наскоро подир брака, и окончателно се затвърдил, след като се родило детето, ала тя го търпи, понеже първият ѝ мъж, който бил по-възрастен и от Жорж, хъркал отчайващо, с много противен акцент.

Не мога да кажа, че Жорж хъркаше мелодично в кантона при Гьолечица. Аз сумтях от неудоволствие, покашлювах се и нарочно кихнах няколко пъти, а Румен, който също не спеше, се превърташе като делфин върху нара и все надигаше глава, колчем запалвах нова цигара. Той твърдеше, че не хъркането на Жорж му пречело да спи, а моите цигари и навикът ми да пъшкам безпричинно. Накрая каза, че безсъницата ми идела само от кафетата. Но той винаги извърта нещата!

Накрая, то се знае, и аз съм заспал. Събуди ме утринният възглас на Буридан, решил да замести вторите селски петли. Тогава още не знаех, че той реве по часов график.

Измъкнах се от нара и стъкмих огъня за първото утринно кафе.

Вече се провиждаше, когато излязох навън, ала след десетина крачки неочаквано се препънах в дълго въже, изопнато между два бора. По-далечният край на въжето беше омотан около стеблото на второто дърво, а зад стеблото се подаваха ушите на Буридан и част от опашката. Тя висеше неподвижно като махалото на спрял стенен часовник.

Реших да размотая нещастното магаре. Тръгнах към него, после се опитах да го погаля по ушите, та да се помирим, но то ги размърда дяволски чевръсто на всички посоки и под всякакви геометрични ъгли и дори се опита да ме лиши от няколко пръста. Едва смогнах да отдръпна ръка от него. То беше злопамятно като слон! Оставих го привързано към позорния стълб и се загледах в играта на катеричките, които се присмиваха на дългоухото от клоните на съседните борове. После се сетих за чорбата и се върнах в кухнята.

Отново нарязях и лук, и джоджен, и домати и пак поставих всичко да ври, а през това време онези сънливци се излежаваха в съседната стаичка или може би спяха и сънуваха русата летовничка.

Тъй изминаха цели два часа. И купчинката дръвца доста се смали, пък и слънцето изгря, а с него постихна и лудият птичи хор от клоните на дърветата. Не се стърпях и събудих двамата си другари.

— Браво! — каза Румен подир малко, когато, измити и обръснати, той и Жорж седнаха край масата. — Увря ли бобът?

— Ще уври, зер кой му е майсторът! — похвали ме Жорж.

Но той, тоя проклет боб, пак не беше уврял! Бях сложил всичко в тенджерата — и олио, и сол, и червен пипер, както и вече споменатите

зеленчуци, — а зърната бяха несдъвкваеми.

— Пак ще изсърбаме само чорбата — утеша ме счетоводителят.

— А бобът, неуврелият боб ще сложиш в една найлонова торбичка — занарежда Румен — и торбичката ще вържеш с канап!

— Защо?

— Довечера в хижа Мальовица ще ти покажа как се вари боб!

Преглътнах и тази обида. Ала подир закуската, когато Румен отиде да размотава магарето, аз възроптах пред Жорж.

— Винаги иска да знае повече от другите! — казах. — Уж е социалдемократ, а никак не зачита колектива. Същински фюрер, самозабравил се фелдфебел... Довечера щял да ми покаже как се вари боб!

— Нека! Ще си строши главата. Тоя боб трябва да е тригодишен! Признавам, че думите на Жорж ме поуспокоиха.

След малко пристигна и бай Стоян, морен и задъхан от пътя и с избистрени очи, и аз реших да изпия чашка кафе с него. Докато разравях въглените в огнището. Жорж го позакачи за бабичката.

— Старата ли? Белким не знаеш, дека баба стая каил и за гнили круши? — и старият шоп се усмихна под мустак.

— А мацакурци, какво правят мацакурци? — нетактично го запита Румен.

Идеше ми да го ритна! За щастие бай Стоян и уж недочу въпроса и взе да връзва опинците си. И той като съселяните си ненавиждаше някогашното име на селото, наричано отколе Мацакурово. Особено откак бях написал книга за моите мацакурци...

— Кажи де — упорствуваше Румен, — кажи какво правят мацакурци! Не са ли обрала пак къщичката на нашия приятел? А той е седнал кафе да ти вари!

— Па оти да не сваря? — стрелна го бай Стоян. — От него кафето, от мене и водата, и огино...

Уместна забележка, с която старецът напомняше на Румен, че не чака друга отплата за гостоприемството си, освен прилично държане. Без задявки и подигравки. Уви, Румен потрети въпроса си. Тогава бай Стоян вдигна глава и дълго гледа Румен, сетне лукави пламъчета трепнаха в очите му и той се усмихна.

— Краднат, казуваш? — започна той. — Демек покраднуват у селото? Може! У гората сме, баш при вуците...

— Добре, че си признаваш — заяде се журналистът.

— А у Софѝя! — и старецът запремига. — Там нѝма ни гора, ни вуци, ама че найдеш баш хайдуци! Я имам унук у Софѝя, та знам...

Тѝй рече и спокойно запали цигара, сетне все тѝй спокойно ни заразправя как отишъл преди година-две в столицата, за да споходи внука си, който се учел в школо за печатари. Добро било момчето, преминавало класовете и баща му го дарил ръчен часовник. С него се и похвалило го пред дядо си. После дошъл първият неделен ден. Момчето рекло, че ще иде на бригада, а старецът го замолил да му остави часовника. Поставил го на ръката му внукът, порадвал му се, помирисал кожуха му, па му рекъл да иде да се изкъпе в централната баня.

— Я кандиса̀х, оти тогиз ѝощ си нѝмахме бани у селото — поясни бай Стоян. — Сега Колѝ ни е банеджия...

Повел го внукът към голямата баня, купил му и билет и го оставил да чака реда си. А там народ много, като на селски събор. Едни влизали, други излизали. И всички бързали. Най-сетне пуснали и него вътре в дългите коридори и прислужникът му заповядал да чака пред една портичка. „Тоя е готов — рекъл му, — ей сега ще излезне!“ А оня не излизал. Само поотворил портичката и се понамръщил, като видял шоп насреща.

— Позна ме, зер може и на пазаро да е вишъл шоп с кожуше... Тогай ми трекна за часовнико и я вдигнах ей тая ръка — и бай Стоян ми показва лявата си ръка, — оти он беше там вързѝван. „Нека види — думам си, — нека види, дека и ние, шопите, си имаме таквѝз ваджии!“

Тук Румен се позакашля, но двамата с Жорж го изгледахме сърдито и старецът спокойно продължи разказа си.

Подир време човекът в кабината ритнал вратичката и се показал на прага. Бил млад мъж с тънки мустаци, широка дреха и шарена риза с котки и псета, изографисани по нея, а панталоните му били като тънки кюнѝци, готови за циганско кюмбе, пък чепиците му били едни тънки и остри като чушки сиврии...

— Суинга! — презрително рече Жорж.

— Море, не свинкя, а баш на дякон мязаше, зер и косите му дълги като на поп! Он се сопна на праго, а очите му баш у часовнико. „Колко е часът, чичко?“, праща ме, а я ма̀ксус му казувам, дека не видим без наочилата...

Понавел се младежът, хубавичко се взрял в часовника, кимнал с глава и отминал, а бай Стоян влезнал в стаичката и почнал да се разсъблича. Сетил се и за часовника и го оставил до огледалото. После ритнал и опиниците. Тъкмо останал съвсем гол, и някой почукал на вратичката. Чули се и гласове. „Отвори — викнал оня отвън, — хайде отваряй, та човекът да си прибере часовника!“ Хванал се за срамотите бай Стоян и открял вратичката, а насреща оня момък — същият, дето бил преди него в кабинката. И прислужникът бил там, и някакъв милиционер. Започнал странен разговор.

„Ей го там пред огледалото!“ — рекъл младежът.

— „Он е на внуко!“ — отвърнал бай Стоян.

„Лъже, дъртият му шоп! — обадил се пак младият човек. — Де се е видяло шоп с часовник!“

„Каква му е марката?“ — запитал милиционерът.

„Па дека му знам и марката, и на мярата!“ — рекъл бай Стоян.

„Видите ли? — изхитрил се младежът. — И марката даже забравил да погледне, другарю милиционер, а часовникът е съветски, «Победа» последен модел!“

„Нека каже колко струва и откъде го е купил!“ — обадил се прислужникът.

„Па знам ли колко е дал за него сино и от дека го е купувал!“ — едва смотолевил бай Стоян и усетил как нещо го свива в корема.

Край тях се насъбрали и други хора, едни вече облечени, някои само с чаршаф през кръста, и всички го гледали с лоши очи. Сетне почнали да го хулят. Хич бивало ли стар човек да лъже и да иска часовника да открадне на момчето! Милиционерът трябвало гол да го изведе от банята и тъй да го подкара през улиците чак до участъка! Слушал тия думи бай Стоян, свивал се, примигвал и не знаел где да се дене, пък и нали бил съвсем гол пред толкоз хора? На голия човек и акълът бяга от главата.

— Какво стана накрая? — запитал Румен.

— „Взemi си часовнико! — рече милиционеро, па влезна унётре, взе го и му го даде. — А ти, старче, друг път да не лажеш, оти за втори път нече да има прошка!“

— После? — подканих го аз, защото бай Стоян се беше смълчал.

— Тъй ми рече, па си пойде...

— А оня, хитрецът? — запитал го Жорж.

— За хайдука ли казуваш? Бега си и он, зер не е улав да ме чека дорде се избаням... Та тизека ме прашаше оточки — и той се обърна към Румен, — прашаше ме и оратеше нещо за мацакурци. Ех, покраднуват и они, ама по тёмно, сами, куги ги никой не види — поясни бай Стоян. — Йощ ги немаме баш таквиз хайдуци като у Софйя...

Бях забравил да наглеждам кафето и то изкипя. Само бай Стоян погледна към огнището, но разбра смущението ми и премълча. Не се обади и Румен. Жорж въздъхна веднъж-дваж, сякаш да наруши мълчанието, сетне запита стареца за новини от селото.

— Цело село е ишло на косене — подзе бай Стоян, — та садё бабичката видох. И милиционерскийо лейтенант... Тё снощи бил допаднал от градó.

— Тошката ли? — запитах — По работа ли е дошъл?

— Хелбет по работа! Сака магаретата да брои...

— Какво? — подскочи Жорж. — И защо?

— Едно го немало у градó. На вдовица било, думаше ми Тошката... Я са го вуци изели, я са го цигани краднали, а може и да е псовисало у гората. Но он, Тошката, сака да види...

Тримата мълком се спогледахме, сетне двамата с Румен неволно се вгледахме в ушите на Жорж. Огрели от слънцето, те кървяха като макове. Позагледа се в тих и бай Стоян и някак лукаво се усмихна.

— Кога тръгваме? — запита Румен.

— Веднага! — отсече Жорж.

— Оти варкате толкоз? — запита старецът, ала въпросът остана без отговор.

Разбързахме се да стягаме раниците и в тая бързина имаше нещо подозрително, но умният старец с нищо не издаде съмненията си. Подир малко той прие благодарностите ни и ни изпрати към Мальовица. Този път Румен водеше Буридан и всичко тръгна добре. Само настроението на Жорж беше лошо. Той мислеше за милиционерския отговорник, Румен — за русата летовничка, а аз — за другия, истинския Буридан.

Това проклето име пак почваше да ме гнети!

ГЛАВА ІІІ
ЕДИН ПРЕДПОЛАГА, ДРУГ РАЗПОЛАГА

I

Румен отби Буридан от широкия път и го насочи към една странична пътека, която водеше вляво и право нагоре през гората, сетне пусна магарето напред.

— Ще минем край бараките, за да скъсим пътя! — чух го да казва.

— Щом трябва, ще прежаля премиалните — отвърна Жорж.

Те говореха за различни неща и не разбраха това, ала и двамата изглеждаха доволни един от друг, всеки потънал в мислите си. Аз пък мислех за магарето и за нас тримата, все отбор, мъже, спокойно закрачили подир него. Та нали то вървеше напред като наш водач! И неволно си припомних приказката за камилите, които отишли да се оплакват пред алаха не от гърбиците си, защото вече се били примирили с тях, нито от безводието на пустинята или от тежките товари, а задето той им бил отредил магарето за водач. Какви умни животни. И умни, и със зрънце достойнство. Те не са като въртоглавите овце, винаги готови да вървят подир магарето и да блеят от възторг, като виждал предългите му уши и като го гледат да се вторачва с часове в една и съща точка, без да мигне с око — два неповторими белега на истински богоизбран водач! Понякога той може и да е двукрак и с една нашивка върху пагона, ала подробностите нямат значение...

И тъй ние крачехме подир Буридан, понякога поглеждахме за гъби в тревата и неволно слушахме веселото чуруликаме на птичките от близките дървета. Денят беше слънчев, безветрен, тъкмо за път. Приятна прохлада лъхаше от гората. С това приключвам пейзажа.

По едно време дърветата се поразредиха. Вече приближавахме поляната. Изведнъж детски писък раздра тишината. Писъкът секна, сетне екна звънлив смях, както умеят да се смеят само безгрижни деца, ала и той скоро потъна в земята. Нима джуджета се бяха разшетали в гората? И джуджета да бяха, те сякаш се криеха, прокудени от далечен женски глас.

— Дали не ни чака вече на пейката? — обади се Румен.

— Първо ще си свърши работата в селото! — отвърна Жорж.

Единият пак мислеше за русата летовничка, а другият — за милиционерския лейтенант. Пък уж беше прежалил премиалните!

Щом излязохме на полянката, и бараките безсрамно навряха в очите ни голата си грозота, достойна за кокошарници, а не за жилища на нашите прославени софийски строители. Каква трогателна скромност от тяхна страна! И навярно от срам всички жени на тия строители се бяха изпокрили в душните помещения. Само няколко дечица се размайваха сред поляната. Те изприпкаха към нас с намаслени филии в ръка, а магарето, спряло на място, веднага проточи врат и зачака подаяния. Беше запомнило урока от прежния ден. И дорде да се усетим. Буридан наистина изгълта цели две филии.

Румен нервно подкара магарето през поляната и се развика, та и дърветата, ако имаха уши, да се стреснат от гласена му. Напразни усилия. Нито една врата не се отвори и нито една жена не се показа. Нарочно ли се криеше русата красавица?

Преминахме поляната с бавни, почти траурни стъпки и свихме към шосето...

— Омръзнало ѝ е да чака и е тръгнала преди нас към хижата! — реши Румен, гласно споделяйки мислите си с нас.

Буридан изрева утвърдително в отговор.

Друмът, към който ни поведе магарето, не е път за конска талига, а истинско ново шосе, заизвивало снага като пепелява змия по нагорнището, с много завой и една рядко остра дупка — толкова остра, че само автобуси от някакъв прешленест модел, способни да се гърчат и разтягат като червеи, биха могли да минат по него. При това гората наоколо е тъй оплешивяла, че зиме завоят ще се затрупва от огромни преспи. Тогава новите прешленести автобуси ще трябва сами да си пробиват тунели в снега...

Румен вървеше пред мен и някак ядно подритна едно невинно камъче. Той рита каквото му попадне, когато нещата не се нареждат по неговата воля. Навярно мисли, че светът е създаден за него!

— Жените са много особени същества! — неочаквано каза той. — Нямам логика, нали, Жорж?

— Имат — отвърна Жорж след кратко колебание. — Имат логика, но друга, тяхна си, чисто женска...

Той беше женен и би трябвало да знае.

— А защо ти е докривяла логиката им? — запитах журналиста.

— Защото съм намислил да се женя!

Магарето изведнъж спря — случайно, разбира се, не като нас двамата с Жорж. Мальовица не се виждаше, но навярно и тя се беше вкаменила от изумление.

— Какво ме гледате такива? — чухме го да казва.

— Тъй! — с мъка преглътнах. — Нали все пак някоя трябва да се реши да те вземе? Та затова...

— И аз затова — додаде Жорж.

Румен ни изгледа свирепо, стисна устни и сбута магарето, ала то бе опънало предни крака и не помръдна.

— Кажи за коя — прошепна Жорж, удивен пред героизма на непознатата.

— Друг път. Като идем в манастира, дал съм й ултиматум и там ще чакам отговор!

— Но кажи поне нещичко за нея — престаших се и аз.

— Толкоз!

Магарето се инатеше. Тогава самозваният жених се понаведе и прошъпна нещо в ухото му. Или може би само духна в него. Буридан изпръхтя, шляпна с другото ухо, сетне размърда и двете, по-плахо и някак колебливо, както раздвижва криле едра птица само миг преди да отлети, и се понесе в сдържан тръс. То скоро изчезна зад завоя.

— Какво ли му рече? — тихо ме запита Жорж.

— Нещо свойско! — пошъпнах.

— Не говорете зад гърба ми! — гракна Румен. — Хайде единият пред мен, другият отзад! — и той поспря, за да ме пропусне, а сам тръгна пред Жорж.

„Разделяй и владей! — мина ми през ума. — Практическо приложение на знаменития принцип.“

Нашият социалдемократ бе усвоил тая максима от английските лейбъристи, с които сверява часовника си, и никак не си даваше сметка, че те на свой ред я бяха наследили от консерваторите. Неговата „диалектика“ не върви назад, а само напред. Той не е ретроград!

Все още има нещо общочовешко в Румен, щом е намислил да се жени. Ала за сватба трябва двама, пък и двамата трябва да има нещо романтично, а Румен е напълно скаран с романтиката. Прилича по-скоро на хладнокръвен егоист, готов да си пробива път в живота с голи

юмруци, да прекроява света по свой вкус, а ведно с него и навиците на приятелите си. Той сякаш няма чувства. Не чувствува, а мисли и мисли предимно за себе си. Някой чудак бил казал, че светът е комедия за тези, които мислят, и трагедия за онези, които чувствуват. Това не важи за Румен — той просто няма нужда от света. И от хората. Тогава защо ли е намислил да се жени?

Вървах, размишлявах и не намирах отговор...

Мина време. Мурите зачестиха край пътя. През пролуките на върхарите все по-често се мяркаха малки сини откъси от небето. Те ту се мяркаха, ту изчезнаха в тъмните клони. Така веселят окото и сините копринени рокли на деколтирани девойки, зашумели сред черните костюми ма мъжете в театъра. Те са като късове от ведрото небе, попаднали в душното фоайе. И всички им се радват.

В едно такова светло петно сред мурите се открояваше силуетът на Буридан. Магарето бе спряло на последния стръмен завой по пътя, преди той да се спусне през гората към поляната на алпийския лагер под хижата. То сякаш ни чакаше, та всички дружно да се възхитим от гледката. Така и сторихме. Подир малко пред очите ни в миг се разстла прекрасната долина с реката между школата на алпинистите и туристическата хижа, прилична отдалече на забравена кибритена кутийка, със стръмните скалисти скатове вляво и вдясно и с исполинската гръд на Мальовица в далечината, забулена в леки прозирни пари.

Ахнахме от възторг, зарева и Буридан, неочаквано отекна и тънък женски глас! Само на няколко крачки встрани млада русокоса жена, приютила се за отмора в скута на противен мъж, смутено се дръпна от него и заоправя къдрите си. Гледката ме изненада, макар че не ние, а те бяха изненаданите.

— Тя! — изсумтя Румен.

— Тя беше! — тихо потвърди Жорж.

Досетих се, че става дума за русокосата летовничка.

— Добър ден и добра стига! — поздравих двойката.

Жената извърна гръб, мъжът полуотвори уста и не продума, а Жорж и Румен, почернели от завист, стърчаха сред пъти като опожарени греди. Само Буридан и аз бяхме запазили самообладание. Направих още един опит за разговор.

— Към хижата ли?... Навярно там ще нощувате?

— Ахъм! — каза противният мъж.

Магарето се оказа най-тактично и първо отмина надолу, весело размахвайки опашка. Непознатият мъж продължаваше да ме гледа тъпо, със зли очи. И сякаш стискаше челюсти. Тогава и аз тръгнах подир Буридан и нехайно засвирих с уста. След малко дочух стъпките на Жорж и Румен зад гърба си и тяхното учестено дишане.

— Тази ли ви нахрани с нафора вчера? — запитах ги, щом се изравнихме.

— Тя — унило отвърна Жорж.

— А сега не ви и погледна!

Никакъв отговор. Нито дори с един поглед. Двата само забързаха подир магарето.

— А снощи, като слушах хвалбите ви...

Щях да продължа в тоя дух, но Румен спря с ръце на хълбок, полуизвърнал пламналото си лице към мене, и бързо занарежда:

— Ти какво, да не мислиш, че съм умрял за нея?! Притрябвала ми е...

— Тъй де, нали ще се жениш!

Това напомняне го стресна. Той пое дъх и отново закрочи припряно, но скоро дойде на себе си.

— Ех, да знаеш какви се въртят около мене! — предизвикателно подзе той. — И млади, и хубави, и все от хайлайфа. От бившите, де... Аз съм придирчив, не съм като тебе!

Премълчах. Пък и не познавах приятелките му. Той старателно ги криеше от нас, макар често да смущаваше и мене, и Жорж с неделикатното си любопитство. Впрочем за Жорж говоря в минало свършено време. И двамата познавахме само една бивша приятелка на Румен — някаква суха, вдървена и почти глухоняма учителка по телесно възпитание в основно училище. Беше я довел да вечеря с нас в клуба на журналистите. Горката жена не знаеше где да дене ръцете си и почти не хапна. Румен беше успял така да я зашемети с приказки за величието на собствената си персона, че гимнастичката не смееше и зъб да обели. Само го слушаше, руменееше и се усмихваше. А той беше на седмото небе!

Нали затова философът Френсис Бейкън е казал някъде, че щестлавните мъже са обект на презрение за мъдреците, на възхищение

за глупците и на идол взиране за безделниците, а те самите стават роби на собствените си хвалби.

Ала наш Румен беше заробил и приятелката си!

Бяхме отминали лагера. Магарето не възви по мостчето, а тръгна вляво от реката. Тъкмо оттам минава новият път за хижата.

— Я гледай! — рече Жорж. — И ония идат насам! — и той хвърли поглед назад, към гората.

Наистина русокосата и нейният придружник биха тръгнали по стъпките ни. Това сякаш не се понрави на Румен.

— Вижте какво! — нерешително започна той. — Хижата те е пълна, пък и не ми се спи с какви да е хора — и палецът му отскочи като чакмак назад. — Хайде да нощуваме в заслона при Страшното езеро!

Георги Д. Петков мълчеше, мълчах и аз, мълчеше и магарето, спряло до някакъв трън. Мълчанието ни не го смути.

— Имаме време — продължи той. — Тук ще се наобядваме, ще подремнем край реката, а после лека-полека...

И като ръководител на квартално събрание, взел мълчанието ни за съгласие, Румен започна да разтоварва Буридан. Магарето не се възпротиви, сякаш и то го бе опознало...

II

Когато най-сетне потеглихме към Страшното езеро, несъкрушимата воля на магарето да не върви по стръмнините скоро се сблъска с нечовешката упоритост на Румен да го направи алпинист. Присъствувахме на едни нагледен урок по метафизика. Темата беше от Шопенхауер: Светът като Воля! Ето и нейните основни елементи.

Волята, казва Шопенхауер, е самата същност на човека, пък и на всяка жива твар. Над всички животни цари универсалната Воля! Това е волята на всяка живинка да живурка и да надиграе смъртта, като създаде потомство. Тъй светът ще пребъде като Воля.

Ние не подозирахме, че универсалната воля витае над нас, когато оставихме сенките на крайречния клек и лениво затътрихме нозе по пътечката вляво от реката. Изпървом тя се виеше кокетливо, но скоро се възправи почти като стълба. Тогава Буридан неочаквано отказа да ни следва. Спря и сякаш пусна котва. Ето я Волята, несъкрушимата воля, истинската същност на всяка жива твар...

— Ами сега? — ахна Жорж.

— Какво, да не мислиш, че ще ме уплаши? — отекна Румен.

Той водеше магарето и негова бе грижата да го изведе до заслона. Като видяхме какво има да става, двамата с Жорж благоразумно се отдръпнахме в клека. Защо да пострадаме, ако те се сритат?

Срещу кротката воля на Буридан се възправи нечовешкият инат на Румен, извиращ и от мускулите, и от злия му нрав. Той крещеше, теглеше повода, биеше животното и зверски го ругаеше. Ала Буридан не помръдваше. Само бранеше ушите си, мълчеше и не помръдваше. Не можеше и да ритне, защото беше присвил задни крака поради стръмнината.

Сблъсъкът на двете воли продължаваше, а ние гледахме, свивахме се и дишахме задъхано.

— Хайде! — викна Румен и пак задърпа повода, превил гръб като коринтянина Сизиф.

Въжето се изопна, затрептя като струна и се скъса, а Румен се тръшна на земята. Почвата беше куха на това място и изкънтя като тъпан. Жорж за малко не прихна. Запуших устата му, тъй като последиците можеха да бъдат фатални. Когато извърнах поглед, Буридан облизваше муцуната си, а Румен, смогнал да се изправи на крака, чоплеше с пръст дребни камъчета от прашните си бедра. Тогава магарето леко изпръхтя. Нима се подиграваше? Не, само човекът е метафизично, мислещо животно. Буридан беше изпръхтял при един от поредните си опити да преглътне и намести прешлените на шията си, разтегнати от напъните на Румен.

— Тъй не може да продължава! — взмути се Жорж.

— Да тръгва, щом не иска бой! — процеди Румен.

И той наистина щеше да пребие нещастното животно, ако някъде долу под нас край реката не се бе насъбрала цяла тълпа туристи. Те ни гледаха, викаха нещо и размахваха ръце. Неволно се ослушахме.

— Казват да свалим раниците! — рекох на Румен.

— А не щат ли и на гръб да го изнесем?

— Не! — отвърна Жорж. — То само ще тръгне, но трябва да свалим раниците.

Засрамено от позорното безсилие на Румен, слънцето скри лице зад малко бяло облаче и обсипа краищата му с безброй златни мигли. То бързаше към Дагма, петимно да се огледа в Урдините езера, преди да дочака луната.

Бързо разтоварихме магарето, а Румен уж по погрешка нарами тежката раница на Жорж. Понякога и той прави жестове, колкото да докаже, че всяко правило има изключение.

— Оставете магарето на мене! — каза счетоводителят.

Той приседна в тревата на две крачки зад Буридан, преграждайки пътя на отстъплението, после запали цигара и ни махна с ръка, готов да чака до тъмно.

— Хайде, до скоро виждане! — чухме го да казва.

Понякога ми се струва, че здравият разум на Жорж и неговото изумително търпение идват от глупавата му професия на счетоводител.

Пътеката ставаше все по-стръмна. Тя приличаше по-скоро на улей, издълбан в клека от поройни води. Имаше и удобни места за водопади. Подхлъзвах се от ситните камъчета, пак се надигах и с мъка пълзях подир Румен, който се ловеше за клоните на клека, за да се

изтегля нагоре, а сетне нехайно ги отпущаше и те ме шибаха по лицето. Навярно искаше да ме ободрява по този начин, присъщ, както съм чувал да казват, на баните в скандинавските страни, гдето къпещите се се шибали един друг с борови клонки. Пък и нали се бях запотил като в баня!

Когато човек пълзи по нагорнището с тежка раница на гръб, часовникът му сякаш спира, а минутите се превръщат в часове, особено след няколко поредни подхлъзвания и странни смущения в земното притегляне, които карат тялото да се килва на една страна, докато раницата го дърпа на друга. Така възлязохме до първото възвишение отвъд клековата горичка. Това баирче измамно закриваше други издатини, могили и чукари по пътя към Страшното езеро, но беше тревисто, с хубава гледка на север, към Витоша, и двамата с Румен се тръшнахме на земята.

Дълго дишах като подгонено псе, сетне поех дъх и се провикнах, но нито Жорж се обади, нито Буридан.

— Май ще трябва да се връщам! — каза Румен с ехидна усмивка.

— Ти нямаш правилен подход към животното! — отвърнах.

Започнахме спор. Напразно обяснявах, че магарето не мисли, а чувствава и чувствава инстинктивно. Инстинктът му е подсказал, че ще се търкулне назад и ще се пребие в стръмния улей. Упорствуваше не то, а неговата воля за живот.

— По Шопенхауер, нали? — досети се Румен. — Само тоя женомразец ми липсваше сега!

— Вярно! Щом си намислил да се жениш...

Румен понаведе глава на една страна, като виторог овен, но не ме мушна. И премълча, не отвърна на задявката. Тогава и аз изоставих спора. Пък и защо ли да споря, когато отдавна съм се убедил колко безполезни са всички спорове. Никой никого не е убедил с логика! Логиката е полезна само за учителите, които измъчват мозъците на учениците с този скучен предмет, но си изкарват хляба от него. Често пъти, за да убедиш някого, трябва да погъделичкаш неговите материални интереси или желанията и амбициите му. Инак пак ще се сблъскаш с нечия воля. А тогава и тоягата не помага, както пролича от спора между Румен и Буридан.

— Много се умисли! — сепна се Румен. — Пак ли за магарето?

— И за магарето, и за други неща... Не с тояга ще се оправи светът, драги Румене, а с добро! И с много търпение...

— Да не си намислил някоя нова книга? — подигра се той.

— Не! Но бих написал една за магарето. За магарето и за тебе!

В мигове на гняв умът на Румен засича като неизправен пистолет. Журналистът напрягаше мозъка си за подходящ отговор, ала дорде да се накани, магарето изрева наблизко. Тъй си спестих още една обида.

Подир малко Жорж го изведе до нас. Румен го гледаше накриво, но и животното сякаш не искаше да го погледне.

Сетне го натоварихме и пак тръгнахме нагоре по утъпканата пътека. Минахме една бърчинка, минахме и втора и скоро се запровирахме между едри скали с жилав недорасъл клек край тях.

Отвъд сивееха водите на малко езерце. Беше първото от трите Мальовишки езера и ние опитахме вкуса на бистрата вода. Между второто и голямото трето езеро, полегнало в скута на висок и рядко стръмен връх, имаше загаснало огнище. Тук Бурндан надуши омазнен вестник и лакомо го изгълта. Румен изкриви лице от друг неприятен спомен.

— Ето Камилата! — каза той, сочейки един от върховете.

— Не прилича на камила — отвърна счетоводителят.

— Зависи как го гледаш! — рекох аз. — Никога няма да видиш Камилата, ако не искаш да видиш тъкмо камила. Например камила с една гърбица... Я погледни още веднъж!

Жорж примижа с едно око, а с другото уцели върха.

— Прилича, прилича на камила! — съгласи се той след кратко колебание.

Затова и Шекспир е казал, че нещата са такива, каквито ги мислим. С други думи, желанието поражда мисълта, моделира я както пръстите на скулптора оформят глината, а сетне ни я поднася в завършен вид тъкмо според нашия вкус. Според него излиза, че всички съзнателно се мамим!

Дълбокият езерен циркус злобно тъмнееше, пък и слънцето вече не се виждаше. Само челото на върха се открояваше възрозово над сивата каменна пустош, щръкнало като гребена на петел. Сетне и гърбицата на Камилата помръкна, както помръкнаха и надеждите ни да стигнем до заслона при Страшното езеро. Защото магарето пак отказа

да върви. И с пълно право! Малката пътечка се губеше отвъд голото било, а Буридан ни гледаше как подскачаме като танцьори по острите камъни и тъжно клатеше глава. Насреща се зъбеха грозни зъбери, насечени като зъбците на фантастичен трион. Тук-там личаха малки купчинки камъни, струпани от нечия грижлива ръка върху плочите и грапавите скали, за да сочат посоката към заслона, ала и те вече се губеха в сумрака, който настъпваше в надпревара с хладеца.

— И да свалим раниците, то пак няма да тръгне! — каза Жорж.

И той беше прав. Със своите четири крака магарето не би могло да се придвижва с кълчене и да наскоча в джазов такт, както правехме ние, двукраките.

— Пак си показва магарещината! — сърдито рече Румен.

— Един предполага, друг разполага! — отвърна Жорж и кимна към магарето.

Трябваше да се подчиним на неговата воля. Навлякохме клиновете, нахлузихме и пуловерите и приседнахме на голям гладък камък близо до дългоухото. Двамата с Жорж запалихме цигара, докато Румен само потриваше ръце. Не от радост, а от студ. Положението беше глупаво, и покрай него и приказките ни.

— Тия скали трябва да са се натрошили от много студ — рече Жорж и лъхна в шепите си.

— Може и сега да се разпука някоя — казах. — Ти имаш музикални уши: обади ми, щом чуеш пукане!

— Стига глупости! — разсърди се Румен. — Казвайте какво да правим, че вече се стъмни...

Магарето изрева, запристъпи като балерина и бавно почна да се извърща. То се завъртя два пъти около оста си, сетне спря, проточи шия и пак изрева, а зъберите на Камилата отекнаха възгласа. Ехото смути Буридан и той вдигна глава, петимен да открие магарицата.

— Трябва да се връщаме — каза Жорж. — Тук не виждам не дръвче, а и клечки за подпалка.

Беше немислимо да се върнем до хижата. Припомних на другарите си, че при голямото езеро имаше огнище, а наоколо клек за две клади. Румен добави, че в циркуса ще бъде по завет. А Жорж мислеше за магарето. Той каза, че около клека имало хубава трева и то би могло да попасе на воля там.

— Стига е пасло, та да не щръклее! — строго рече Румен. — Иде ми да го изпека на огъня...

Неговият хумор е наистина малко по-особен и се възприема трудно, както се поглъща и сух зальк.

Надигнахме се с пъшкане. Румен посбута магарето, то закрачи надолу и тримата запристъпяхме подир него като влъхви в нощта, а съвсем ниско над нас, почти над главите ни, Вечерницата трепкаше като изумруд върху кадифяната гръд на небето.

III

Страшно гладният човек трудно може да повярва, че някой някъде е напълно сит. Затова и жадният се зарича да изпие морето до дъно. А зънецият от студ? Той е готов да продаде и душата си на дявола за един казан с врящ катран, взет направо от ада. Тъй мислехме ние тримата с Жорж и Румен край езерния огън, който светеше, без да грее. И вече не вярвахме, че слънцето ще може отново да ни стопли. Дори ни се струваше, че то няма и да изгрее.

Трябваше да поддържаме огъня, за да не загасва, и разговора, та да не заспиваме, ала и разговорът, и огънят припламваха на едри пресекулки и пак замираха в тъмата. Само тенджерата с чая клокочеше неспирно в пепелта досам сивата жарава. Тя будеше любопитството на Буридан. Застанало на няколко крачки отвъд огнището, магарето се вираше в извиращата пара, наостряше уши при всяко похлопване на капака и недоволно изпръхтяваше, навярно убедено, че в тенджерата врякат жаби. Точно в полунощ то изрева продължително и пак застана като подобие на собствената си статуя. Дълго никой не взимаше думата. По едно време усетих, че носът ми тече, пък и брадичката ми опираше в студеното яке.

— Какво се оклюма такъв! — промърмори Румен, преструвайки се на бодър.

— Мислех си за какво живеем — отвърнах на подбив.

— Глупав въпрос!...

Не, не беше глупав! Това беше въпросът над въпросите, над който никога не се бях замислял. Просто невероятно! Веднага пожелах да чуя и мнението на Жорж.

— Виж, не съм се питал досега! — отвърна счетоводителят.

— И аз! — признах чистосърдечно.

Пак настана мълчание, ала въпросът, той страшно важен въпрос, витаеше над главите ни като пушека от зелените съчки в огнището. Нима беше вярно, че не знаем за какво живеем, че дните ни минават по навик, без определена цел?

— Жорж, нима наистина нямаме идеали?

— Всеки идеал е преходен! — намеси се Румен. — Ако се бяхте поровили малко повече в учението за историческия материализъм...

Той не се доизказа, защото се беше опарил от чая, пък и знаеше, че от честите кръжоци двамата с Жорж сме пренаситени с теория.

— Сега идеалът ми е меко легло и топъл юрган! — промърмори нашият ментор.

А колко мастило бе изхабил публицистът Румен Топалов за крайното възтържествуване на неговата заветна мечта, социалната революция! Сега, когато тя се бе наложила у нас, макар и не съвсем по неговата рецепта, той можеше спокойно да говори за историческата преходност на идеалите и да живее занапред с други, по-прозаични мечти. Например да встъпи в брак! Но и Буридан изглеждаше готов да хрупка все същите тръни...

— Аз имам син и живея за него! — вяло продума Жорж, сякаш отгатнал мислите ми.

— И аз ще имам син! — отекна Румен, за да не остане назад.

Той беше допил чая и сега седеше със скръстени нозе, привел глава над огнището. Приличаше на мечка, събудила се от летаргичен сън.

— Да, ще имам син! — продължи Румен с примижали очи. — Това е едно от условията — и той започна да ги отмята с пръсти. — Първо, никаква тъща в къщи! Второ, никакви полуфабрикати за храна! Трето, никакви женски деца...

Щеше да продължи, ала Жорж заспа и захърка неудържимо. Изпрацяха и последните съчки в огъня. Тогава станах, поразкърших снага и тръгнах с нож в ръка към близкия клек за нови гранки. Бях изпил толкова чаши чай, че ми се догади от тихия плисък на езерните води. От тях идеше и студът, и проклетата влага. Пък и луната още се бавеше, останала в другото полукълбо, за да залива слънцето. Навярно му се смееше, защото далече на изток, нейде зад невидимите стражи на Купените, небето отразяваше нейните подкупващи усмивки. В позлатата леко трептяха тънки пари. Сега сянката на върха легна още по-плътно в дълбокия циркус и езерото се забули в призрачна тайнственост.

Когато се върнах в стана, Румен също дремеше с полуотворени очи. Стъкмих огъня и пак си налях чашка чай, за да не заспя. И дълго не свалях очи от магарето. Неговите бяха тъжни.

„Какво умуваш толкова! — сякаш ми казваха те. — Не знаеш ли, че животът е тъй глупав?“

А другите двама спяха и подсмърчаха от студ. То поне не мислеха сега. Мозъците им почиваха. Само волята им да живеят бодърствуваше и в съня.

„И аз имам воля — казваше магарето с немигащи очи, но за какво? Нима за моя магарешки живот?...“

И Буридан тъжно поклати глава. Не, животът не е глупав. Ала никой жив човек, нито дори самоубиецът не се е подигравал тъй с живота, както животът обича да се задява с някои хора.

Изпаднал в меланхолия край гаснещия огън, аз се питах защо се бях трудил цели седемнадесет години, за да изуча някакви науки, които се оказаха никому ненужни само подир други седем години. Изведнъж се бях намерил в смешното положение на ходжа, дошъл да причестява католиците в тяхната собствена църква. И ходжата естествено трябваше да си отиде...

А Георги Д. Петков? Той, бедният сирак, бе мечтал да наследи жилището на бездетния си кръстник в Пловдив. Цял живот бе угаждал на този кръстник, търпял бе и неговите прищевки, и чудатите приумици на жена му, която си въобразявала, че Жорж бил недостоеен кръщелник, а съпругът ѝ — неподходящ за нея, възвишената и благовъзпитана бивша красавица: и когато кръстникът най-сетне се поминал, животът ехидно се подиграл с отколешните мечти на кръщелника. Защото Жорж се изсмял неудържимо пред ковчега на мъртвеца! За зла беда в завещанието пишело, че той ще наследи жилището само ако се е държал прилично, като любещ кръщелник, до сетния час на своя кръстник. „Дорде не спуснат тялото му в хладния гроб.“ Какъв ясновидец е бил тоя покойник!

Пък и как да не прихне Жорж, когато всичко било толкова смешно! Вдовицата, белосана и начервосана под черния надиплен креп, посрещала гостите с хълцания и ги настанявала в хола с тържествени подсмърчания, привидно задушавани в траурната кърпичка. Роклята и била нова, от най-чиста коприна, приготвена отдавна за тоя тържествен час. Съвсем новичък бил и тежкият посребрен ковчег. Само мъртвецът бил стар и понамирисвал. Защото денят бил горещ.

Когато се събрали всички поканени, холът, както твърдеше Жорж, се напълнил с важни мълчаливи пеликани — мъже с мрачни лица, бели нагръдници и дълги черни фракове. Тогава вдовицата приклепнала пред мъртвеца в дъното на хола, вирнала глава, протегнала ръка с театрален жест, сякаш подражавала на актьора от картината над ковчега, който разказвал за смъртта на стария крал пред Хамлет, кралицата и нейния втори съпруг, и започнала оплакването.

— Кой ще ти прави чай, Жоржика? — проплакала тя, защото и покойникът се казвал Жорж. — Кажу, Жоржика, искаш ли чайче?... Не искаш ли чай, Жоржика, чашка истински английски чаий, Жоржика? — И понеже покойникът отказвал да отговори, тя извърнала глава към опечалените гости, пак протегнала ръка и с отчайващ патос им съобщила: — Мълчи, не от-го-ва-ря...

Тъкмо тогава прихнал Жорж. Позадавил се след първото усилие и пак прихнал, ала вече без спиране, до припадък. Настанала суматоха. Зашушукали пеликаните и един от тях го извел навън. А вдовицата припаднала. Без да приготви чая!

На другия ден, казваше ми Жорж, тя завела дело, оспорила завещанието поради богохулното поведение на кръщелника и го лишила от наследство.

Трябва да съм се разсмял при спомена, защото магарето тропна с крак, а Румен и Георги Д. Петков ококориха очи.

— Толкова ли ти е весело! — процеди Румен през тракащи зъби.

— А знаете ли какво сънувах? — почти едновременно се обади Жорж.

Вдигнах рамене и погледнал въпросително към него, пренебрегвайки задявката на Румен.

— Сънувах баба си! — заяви Жорж.

Румен направи някаква неопределена гримаса, макар да знаеше, че Жорж, останал от малък кръгъл сирак, е раснал при баба си.

— А ти как свари оная бобена чорба? — продължи Жорж без никаква връзка със съня. — Сложи ли й сол?

— Естествено! — възнегодувах.

— Още в началото?

— Разбира се, още в самото начало. А после — досетих се, — после пак й хвърлих няколко щипки, та да стане по-вкусна...

— Ето защо не е уврял пустият му боб! — отсече той. — Сънувах, че баба вари фасул, и в съня си припомних, че тя слагаше солта накрая, когато уврат зърната...

Тая малка подробност беше нова за мене, пък и за Румен, но той веднага се съгласи с Жорж, после упрекна себе си в неоправдана слабост към мене и добави, че винаги бил надценявал способностите ми и като писател, и като научен работник.

— Даже и за готвач не те бива! — заключи той.

Присегнах към близката раница, разкопчах каишката на страничния джоб и извадих найлоновата торбичка с недоварените бобени зърна. Румен бързо я измъкна от ръката ми.

— Виж, като ашици хлопат! — рече той и размаха торбичката край ушите ми.

— От студа ще е, Румене, и те са премръзнали...

Любопитно както винаги, магарето наведе шия и подуши торбичката, а Румен изсипа съдържанието в тревата, току под носа му и то бързо налапа зърната. Така пропадна плодът на кулинарните ми усилия.

— Виж го ти! — обади се Жорж. — Аз мислех, че яде само вестници, пък то...

Щях да възразя, но Жорж бе извърнал очи към скалите и изведнъж ахна от възторг. Луната тъкмо изгряваше! Тя изплува нехайно, сякаш нищо не е било между нея и Слънчо, ала беше малко нацърбена от неговите хапещи милувки. Лъчите ѝ обсипаха зъберите с елмази, разреци се и тъмата в циркуса, сетне сребриста пътечка пролази по водите на езерото и опря в брега, а горе, в стръмния улей към върха, две малки лански преспи заискриха като очи в тъмните скали. Разведри се и небето, попритулиха се и звездите, сякаш посрамени от небесната овчарка, заляла с толкова красота притихналите рилски чукари.

— Брей, че прелест! — каза Жорж. — Пък и ние тука, тримата истински другари...

Изведнъж проумях мисълта му. Браво на Жорж!

— Красотата и другарството! — възкликнах, сякаш вдигам наздравица. — Ето достоен идеал за нас тримата!

— Съгласен, но да не беше тъй студено! — добави Румен. — А за красотата: светът е голям, ще има за всички...

Придърпахме крака и се свихме по-близо до огъня. Дълго никой не продума, защото луната винаги настройва към размисъл.

Светът е голям! Нали тъй бе казал Румен? И в него има красота за всички... Ала всеки има своя малък, отделен спят и живее прикътан в него. Като охлюв в черупката си.

Моят свят е малък, по-малък и от паяжина. Нишките са тънки, от свилени спомени, а средището — една малка горска къщичка. Тя има сини капани, повече избледнели с годините, отколкото самите спомени. Наоколо е дворът. В него има двадесетина високи смърчове, няколко бора и планинско поточе, което се провира между тях в ниската трева. Тихо е, особено вечер. Тогава и спомените възкръсват из потайния мрак. Сам съм, а не изпитвам самота...

Някога бях по-млад и младостта беше хубава, но тогава още не познавах томителната слабост на спомените.

С тия спомени дочаках зората край езерния огън.

ГЛАВА IV
И ВЪЛКЪТ СИ МЕНИ КОЗИНАТА

I

На утрото поехме обратния път. Бяхме небръснати и настръхнали като таралежи от нощния студ. Жорж трябваше да води магарето, ала аз се нагърбих с тая грижа. Искрах да му се отплатя за солта на фасула. И за доброто му държане.

Буридан се клатушкаше като мечка по надолницето под неравния товар на раниците с тенджерата на Румен, щръкнала отгоре, защото всичките води на езерото не биха могли да измият грозната чернилка по нея. Наложих се да я прикрепим за връхната раница с дъното нагоре. Магарето не виждаше своята черна корона. С тая тенджера, е четинестите си бради и с изпомачканите клинове наподобявахме скитници катунари, тръгнаха подир магарето да дирят нова обетована земя. Липсваха само циганките и циганчетата.

Обратният път не крие изненади, ала това не накърнява удоволствието. Тъй и четецът, когато препрочита някоя хубава книга, често открива мисли, които го подтикват към нови асоциации и събуждат неизживени емоции. Защото хубавата гледка е като дълбоката мисъл. И пред двете трябва да поспреш! А маратонци за жалост се срещат и между пишеците, и между читателите. Особено между последните.

— Виж, погледни Витоша! — сепна ме Жорж.

Хубавицата като срамежлива кадъна беше забулила лице с воал от бели пари и те странно розовееха под лъчите на утринното слънце. Вляво и вдясно от нея жълтееше ожънатото софийско поле. В дъното се възправяше синкавият силует на Балкана. Той опасваше целия хоризонт.

— Красиво, дявол да го вземе! — трогна се и Румен.

Гледката ни постопли, но само за миг-два. И за да не треперим от студ, пак забързахме надолу към клековата горичка.

Вече по навик магарето се запъна пред стръмния улей и трябваше да го разтоварим. Оставихме само черната му корона върху самара. Тенджерата приличаше и на корона, и на министерски цилиндър, и на лъскава владишка калимавка или на друг, еднакво

важен съд с много тежко съдържание, щом цяло магаре е натоварено с него.

Заслизахме по ронливата пътечка с притичване и кълчене, сякаш играем на криеница, а понякога направо се свличахме. Най-нешастен беше Буридан. Насред път той се подплаши от малко зайче, шмугнало се по недоглеждане в краката му. Случката даде повод на Румен остроумно да изопачи баснята за слона и мъничето, ала аз не можах да се засмея, а Жорж бързо се пхна в клека, почна да върти очи и взе да сочи с пръст към реката. По пъти вървеше човек в униформа.

— Милиционер! — прошепна счетоводителят. — Задръжте магарето!

— Обикновен горски! — успокоих го аз.

Жорж беше получил някакъв комплекс и все му се привиждаха милиционери...

Най-после слязохме до реката. Там някакъв съвременен стоик стърчеше с рибарски прът над бързея. Поспряхме край него, а той не ни изпъди. Беше добър човек. Ала добрите рибари не стърчат като паметници над вировете, за да се оглеждат в тях, и не позволяват на любопитни непознати да им правят компания. Те сами понасят скуката.

Три малки рибки, все сребристи пъстърви, трепкаха едва забележимо в бистрата вода с глави срещу течението и с носове само на един пръст от коварната стръв. Потрепваха и не клъвваха. Допуших цяла цигара, а положението с нищо не се промени. Тогава рибарят каза, че и вчера бил тук по същото време, че и трите рибки пак били там, във водата, че ги чакал цели три часа да клъвнат стръвта и те пак не я клъвнали и че щял да дойде и утре на същото място, ако рибките и сега проявят пренебрежение към примамката.

Оставихме го да се оглежда в реката.

— Каква липса на въображение! — казах аз, като отминахме.

— От страна и на рибите, и на рибаря, нали? — уместно добави Румен.

— Не на рибите, а на рибаря! — отсъди Жорж.

И той беше учудващо прав! Всъщност, ако Георги Д. Петков има някаква дарба, тя се крие в здравия му разум. С него той стига до изненадващи прозрения. Често ми се струва, че неговият забележителен здрав разум почива върху основите на обикновения сух

боб, с който го е тъпкала баба му. Един по-изтънчен хранителен режим в младите години би го направил не тъй реалистичен, с уклон към превземки и разни иносказания. Жалко, че мнозина отбягват боба даже като гарнитура. Особено хората на изкуството.

По тясното мостче над реката преминахме без произшествия, защото тоя път Буридан бе забравил, че страда от високо кръвно налягане, и не се заинати. За награда отново го натоварихме с раниците, сетне тръгнахме край новите телеграфни стълбове. Жорж се поразтревожи от тях, но се успокои, като узна, че жиците още не са свързани. Той мислеше все за магарето и за самоковската циганка. После Румен засени очи с ръка и се загледа към хижата.

— Пак тия печенези! — развика се той — Където и да ида, те все подир мене!...

— Какви печенези? — запита Жорж.

— Ей тия, екскурзионно летуващите...

Така ги наричаше Румен още от миналото лято, когато бивахме изпъждани от всяка хижа заради тях все поради липса на място. Пък и те пристигаха като скакалци и опустошаваха всичко в кухнята...

Двоят на хижата гъмжеше от предимно млади хора със загорели лица и дръзка походка. Говоря предимно за мъжете. „Ех, сякаш казваха те с поглед, да знаехте откъде идем и какво сме видели...“ Като че ли други не бяха виждали Рила, а само те!

Още отдалече разголените рамене на девойките и голите им бедра накараха снагата ми да настръхне при спомена за нечовешкия студ край езерото, когато те са се излитали блажено върху наровете. Навярно бяха дошли късно презния ден, докато ние сме възлизали по улея и сме се разправяли с магарето. Тъкмо те трябва да са викали по нас откъм реката.

— И да не бяхме се отклонявали от маршрута — казах на Румен, — те пак щяха да ни сварят в хижата! Човек не може да избегне съдбата си...

— А ти защо се съ согласи да променим плана? — засече ме той.

— Никой план не се изпълнява в подробности, па макар и да се преизпълнява — осведоми ни Жорж, за да не спорим.

Ценно самопризнание от страна на един отговорен счетоводител! Ала Румен държеше на буквата и каза, че за да преизпълним плана, днес ще гоним хижата в Пазар дере. Никой не възрази. Той само

повтаряше решението ни от предишния ден — тъй, без нужда, колкото да подчертае водачеството си. И да каже една от онези очевидни истини, приписвани на французина Лапалис, който, представете си, три дни преди смъртта си бил още жив!

Румен вървеше напред, ала подир магарето. По едно време насреща се зададе един от печенезите и нашият водач щеше да го блъсне с едрото си тяло, ако онзи не се бе прилепнал навреме към стената на хижата.

— Внимавай! — предупредих журналиста. — Или искаш пак да си покажеш рогата?

Миналото лято на път към рилския първенец той се беше спречкал до сбиване с един от тия печенези, защото и двамата задиряха една и съща туристка. А тя, трябва да призная, беше от групата на екскурзиантите. И се оказа годеница на пострадалия.

— Бъди спокоен! — прошепна Жорж в ухото ми подир малко. — И вълкът си мени козината... На, погледни!

Няколко от тия девойки бяха наобиколили Буридан и гласно се възхищаваха от магарето пред Румен, а той се пъчеше самодоволно, сякаш възторзите им се отнасяха до него. Беше забравил русокосата от Гьолечица, пък и небръснатата си брада. Забравил бе и нас. Затова двамата с Жорж седнахме на първата пейка и зачакахме.

Пустият Румен! Умее, наистина умее да извлича изгода от всяко положение... Дорде да се усетим, той свали раниците, откачи и тенджерата, сграбчи девойчето с най-късите шорти и го метна връз магарето. Дружките му се развикаха от изненада, а Буридан изрева от лоши предчувствия.

— И ние искаме! — викаха девойките. — Искаме да се повозим!

Ако Жорж или аз се бяхме случили при магарето. Румен навярно би почнал да обяснява, че човек се вози на шейна или файтон, а яха магаре. Ала ние не се намесихме с неуместни забележки. Пък и нямахме възможност да му попречим, защото той прихвана девойчето през кръста уж да не падне от самара и веднага подкара магарето към поляната зад хижата. След тях заподскачаха и другите. Дворчето изведнъж опустя.

Като останахме с пръст в устата, аз засмуках цигарето, а Жорж се сети да запали цигара, сетне и двамата тъжно рейнахме поглед напред, към новата кухня, защото поради естетически съображения тя

закрива част от прекрасната гледка. Архитектът сигурно е бил модернист и е искал гледката към върха да се разкрива етапно, част подир част или на отделни етажи, и затова е поставил новата кухненска постройка пред старата хижа. За щастие клозетът е встрани и не пречи на гледката към кухнята.

А гледката към върха наистина смайва с величието си: два каменни юмука, щръкнали на възбог, сякаш да препречват полета на облаците — заострени, безмълвни, студени. Но зад тая страшна суровост се крие несъгледана нежност. Затова един поет ми бе казал преди време, че гледана оттук, двугърбата Мальовица му напомняла исполинска мома с разголена гръд, ала аз напразно търсех да видя главата или поне корема ѝ. Не, Мальовица прилича само на себе си. Никой друг рилски връх не може да дели мегдан с нея нито по хубост, нито по суровото си величие. Темето на върха се издига с цели осемстотин метра над хижата. Той приковава погледа и смуцава въображението. Естествена пирамида, по-мощна от ония на египетските фараони и с отсечена северна стена, по която и дивите кози не могат да възлизат. Ала стената бе победена преди кръгло четвърт век от двама български алпинисти!

Прибрахме раниците и навлякохме якетата, защото от снощния студ не вярвахме и на днешното слънце, сетне се взирахме над покрива на кухнята, вдишвахме аромата на печено месо, въздишахме и чакахме Румен. Ала журналистът не идеше. И като не се мяркаха пред очите ни други по-разсъблечени девойки, неусетно сме задрямали. Не от скука, а от снощното безсъние.

Трябва доста да сме поспали. Събудих се с изтръпнали крака и остър сърбеж по носа. В първия миг помислих, че Румен пак се бе опитвал да го пали с лупа като дебелия край на пура, ала пред мене стоеше Боре, дългогодишният домакин на хижата и стар наш познайник. Стоеше, гледаше ни и се хилеше.

— Стига толкоз! — рече самоковецът. — Стига, оти носò ке ти стане като цървена чушка...

Опипах носа си, сбутах и Георги Д. Петков, тоя непоправим сънливец, сетне се заоглеждах за Румен.

— Него ли тражиш? — запита Борè, сякаш отгатнал тревогата ми. — Ей го отонад — и той метна поглед някъде зад хижата, — а магарето вèке се зяноса и не чини колко една коза...

Станах, двамата е Борè заобиколихме хижата и що да видим: прегърнал с лапите си две-три девойки, Румен позираше за снимка край магарето с други две моми, приклекли в краката му, докато един от печенезите нагласяваше апаратчето. Горкото магаре! То беше провесило шия докъм земята и нито мислеше да позира, нито имаше сили да изреве от мъка. А Румен сияеше! Дали и той не бе яхал Буридан? Кожата по гърдите на животното и по мускулите на предните му крака потръпваше като при нервен тик.

Кръстосахме погледи с Румен, но само за миг — той се престори, че не ме познава. Сетне дойде и Жорж. Дойде, видя и зачупи пръсти. И тъкмо когато онзи щракаше апаратчето, магарето подгъна предните си крака и клекна, разваляйки снимката. Тогава двамата с Жорж се върнахме на пейката, а Боре изчезна в кухнята.

Наближаваше време за обед. Екскурзионно летуващите се прибираха в столовата с прозевки, протягане на ръце и разкършване на рамене, сякаш се готвят за борба с печеното. Вратата на кухнята зееше. Из въздуха се носеше непоносим дъх на балканско шиле в тава с цвъртящ сос. Припомних си за сухоежбината, пък и за недоуврелия боб и се отвратих от себе си, още повече че в тоя миг край нас преминаха девойките от магарешкия балет. Те пристъпваха грациозно като сърнички.

— Имат овчи крака! — неочаквано каза Жорж.

Въпрос на тълкувание?! Често пъти то зависи от настроението, а настроението — от някаква дреболия. Жорж очевидно беше гладен. Ала думите му ме накараха да се загледам още по-внимателно подир девойките — те наистина пристъпваха като забързали овчици, чупейки крака в коленете! Който е наблюдавал овце, ще се съгласи с приликата. Трябва да поясня, че тук, в планината, тия екскурзиантки бяха обули крака в сандалети с доста високи токчета. От тях идеше и това овчеподобно чупене в коленете...

А въпросът за походката представлява важен естетически проблем. Красотата на лицето е едната страна на медала. Стойката и походката показват другата. Тези две черти не могат да бъдат предадени в портрета на никоя красавица. Те не се натрапват още от първия поглед, а проличават постепенно, както се разкрива и сцената с вдигането на завесата.

Жалко, че нямам молив под ръка, за да запиша тия мисли.

— Чудесно прекарах! — сепна ме нечий глас, а Жорж подскочи, защото беше позадрямал.

Румен стоеше край нас с ръце на хълбок и нито с капка срам в очите.

— Момичетата обещаха да посъберат хляб за магарето — продължи импресариото на магарешкия балет.

— Живо ли е? — запита Жорж.

— Хич нищо му няма... Но пак направи стария номер.

Двамата само повдигнахме рамене в почуда.

— По едно време се опъна — обясни Румен, — аз го цапнах по главата, то падна, полежа като мъртво и пак се изправи. Ама то не било номер...

И Румен ни разправи как един от печенезите му рекъл да не пипа падналото магаре, понеже то наистина било припаднало от удара — някакъв нерв минавал между двата мускула на шията, току под ушите, и на това място била Ахилесовата пета на животното.

— Тупнеш ли го точно там, и то примира — зауверява ни той. Не вярвах, та повторих опита. Пак същото! А момичетата изпокапаха от смях... Сега лежи там, в клека.

— Да вървим! — каза Жорж и ме дръпна за ръката.

Магарето лежеше в сянката на ниския клек и само присви уши, като ни видя. Очите му бяха мътни и влажни, много влажни. Дали не бе плакало? Едва го накарахме да стане.

Уви, трябваше пак да го натоварим с раниците и тенджерата, сетне двамата с Жорж го поведохме нагоре, към езерата под Мальовица. То едва крачеше по нагорницето.

Румен остана да чака момичетата за хляба на магарето.

II

Пътечката се виеше между клека и ставаше все по-стръмна, а Мальовица ни гледаше неприветливо от възбог. Едно облаче бе кацнало на върха. Беше бяло пухкаво облаче, пръкнало се зад темето на гордата скала като кичур сребристи коси. Нима старееше и тая красавица, изваяна цялата от камък, а не само в сърцето като толкова други? По онези въздишат мнозина, а по Мальовица поголовно пъшкат и стари и млади. Особено ако носят тежки раници.

Върхът наистина старееше. Зърнахме признаците още от превала към Мальово поле. Те бяха там, в подножието на Мальовица, струпани връз старите плесенявали сипеи. Влагата гложди каменната снага на върха, студът разпуква скалите, дребен мъх се вгнездва в тънките пукнатини, за да гризе и дълбае камъка, както мъката разяжда душата — бавно, но ден по ден и година подир година. А раната в скалата едрее като зла язва. Тогава грамадата почва да тръпне от вятъра, сякаш предусеща как ще се откърти при първата силна буря. И някой ден тя ще се сгромоляса с грозен тътен в бездната под върха, към купищата зеленикави останки на други разтрошени балвани. Ще литнат уплашени орлите, ще заглъхне и ехото на тътена в насрещните скални била, ще се разсее и облакът от прах и пепел и после нищо няма да напомня за откъснатата се скала. Нищо друго освен безбройните сипеи в полите на Мальовица.

— Тъжна картина! — казах, загледан към скалите.

— Наистина тъжна — отвърна Жорж и с ръка насочи погледа ми към магарето.

Буридан стоеше някак разкрачен и всеки негов мускул потръпваше под кожата от силна умора.

— Това не може да продължава така! — казах. — Румен ще умори нещастното животно...

— Да! Трябва да му дадем един добър урок!

— Вярно! Но как?

— Като му се разсърдим! — заяви Жорж.

Поразмислихме и решихме да не се разсърдваме истински, а да се държим студени, да не слушаме хвалбите му и да отговаряме само с да и не на всеки негов въпрос.

— Ето го, иде вече — каза Жорж.

Погледнах и аз надолу. Видях само жълтата ивица на пътечката, нагърчена като корен сред раздрания зелен килим на клека под сивия бряг на скалите. И никакъв човек по пътечката. Георги Д. Петков наистина има орлови очи, които му помагат да открива и грешки в счетоводството, и такива грешки на природата като нашия извънщатен журналист.

— Носи нещо — добави Жорж. — И не е сам! Да, друг върви подир него... Не, не подир него, а с него... Ето, виждам ги и двамата. Та това е жена, жена по шорти!

— Хубава работа! — възкликнах. — И какво правят?

— Вече не ги виждам! Загубиха се в клека...

И аз съм се губил в клек, но в истински рилски клек, гъст като африканските джунгли, а не и такива недорасли, изродени подобия на клека като ниските и разредени храсти край пътечката, по която бяхме минали и ние!

Запуших цигара и Жорж стори същото. Това неволно подражателство се среща у всички пушачи и не е белег на възбуда. Пушехме в напрегнато, злокобно мълчание, като махленки пред външни порти, когато по улицата минава женен мъж с млада парясница, и стиснатите ни зъби не вещаеха нищо добро за Румен. Те още не се виждаха, сякаш наистина се бяха загубили в клека! Сетне вляво от върха се провикнаха туристи. Бяха далече, високо до ската над Еленското езеро, и колкото и да бързаха по надолнището, все щеше да мине половин час, преди да наближат мястото, гдето се губеха дирите на журналиста и оная в шортите. А дотогава и най-несръчният все щеше да се справи някак и да намери пътя!

— Още ги няма! — каза Жорж и смачка угарката на цигарата.

Казах нещо в смисъл, че е под достойнството ни да го чакаме тука, на самия ръб на превала, че е недостойно от негова страна да ни губи времето, като се губи на воля в клека, и че не ни остава друго, освен да задоволим глада си с остатъците от сухоежбината.

— При първото езеро — съгласи се Жорж. — Онова, за което ти писа, че приличало на капка мастило, гледано от върха...

Не съм суетен, но думите на Жорж разведриха мислите ми. Бързо скочих на крака и подкарах магарето. И то като че ли бързаше да го разтоварим, та заситни по каменистата пътечка и нито веднъж не извърна очи към отвесната стена на Мальовица, която ни смазваше с величието си. Бялото облаче вече не кичеше темето на върха. То се влачеше към големите Урдини езера, та да ги зърне, преди да се разнищи от леност. Лениво крачехме и ние, посърнали от жегата.

Бях прегладнял, когато приближихме мастиленото езеро. Спряхме се до един почти подмолен поток над езерото и се заехме да сваляме раниците. Уви, аз бях нагласил товара край хижата! Възлите на въженцата бяха тъй чудовищно заплетени и затегнати, че пръстите ми почнаха да треперят от възбуда.

— Не бързай толкоз — каза Жорж, — та по-скоро да свършим тая работа!

За него всичко е работа. И винаги ще каже нещо странно, на пръв поглед неуместно и дори глупаво. Ала накрая все той излиза прав! Така и сега... Поразмислих, преброих до десет и взех да пипам по-спокойно. Възлите се отвързаха. После се тръшнахме в тревата и разтоварихме раниците.

Кога ли ще дойде? И защо ли се боиш толкова за тоя заплес?! С мъка преглъщах твърдите зальци. Трябваше да му направим такъв афронт, та друг път да не се отлъчва от колектива, и то заради някаква туристка...

Магарето изрева със закъснение от един час и чак тогава се досетих, че бяхме решили да се сърдим на Румен заради Буридан, а не за друго. Ала сръдната е нож с две остриета. Който показва гняв, трябва да го проявява тъй, че да се издигне над скритата обида. Инак гневът му би въздигнал оногова, към когото е отправен. И разгневеният ще стане достоен за присмех.

Споделих тия мисли с Жорж и той ги намери за уместни. Беше се нахранил набързо като в стола на фабриката и сам предложи да стъкми огън за кафето. Пак се беше разтревожил за премиалните.

Трябва да сме заспали подир кафето — то винаги ми действа успокоително, а Жорж ме се нуждае от приспивателни. Събудиха ни отвратителните тиролски трели на Румен.

— Ойларипииии! — дереше гърло той отдалече, надушил ни по пушека на тлеещите съчки.

— Сега нащрек и никакво внимание! — бързо предупредих Жорж.

— Ще бъда студен като замръзнал картоф! — каза той.

Румен беше вече наблизко. Магарето го подуши, присви уши и се отдалечи, Жорж взе да чисти ноктите си, а пък аз цигарето, но го държах тъй, че да мога да гледам натам с крайчеца на едното око. Той идеше с привичното си клатушкане. Долових в очите му онзи тайнствен блясък, който трябва да е лумвал и в погледа на всеки прастар първобитен донжуан, когато след дълго бдение край прикътано в гората изворче е стоварвал яка цепеница върху рошавата глава на някоя непредпазлива красавица, за да я отвлече в безсъзнание към пещерата си. Въображението ми върна Румен хилядолетия назад! Виждах го как отвлича рошлата, как тя идва на себе си в пещерата, а сетне, подир някое време, как той застава с ръце на хълбок пред отвора и чака тя да дойде за втори път на себе си от грубите му ласки...

— Нахранихте ли се? — обади се той. — Браво, тъй ви искам, защото и аз се нахраних в хижата.

Жорж и аз свихме рамене и продължихме да се занимаваме — той с ноктите си, аз с цигарето.

— И кафенце сте пили и май сте подремнали, а? — продължи Румен с необичайно нежен тон. — Пък аз ви нося армаган от Боре и вестник, Жорж, днешен вестник, в който пише за фабриката ви...

Жорж трепна, ала не вдигна глава. Аз само изсумтях. Тогава Румен хвърли някакъв пакет в краката ми. Погледнах натам с крайчеца на другото око — къс червеникаво месо се подаваше изпод гънките на опаковъчната хартия. Идеше ми да подскоча от радост, но се овладях.

— Вестника го взех от мои приятели, тръгнаха тази заран с лека кола от София — продължаваше монологите си Румен. — Но какво, дявол да го вземе, какво има? Мълчите като глухонеми!

— Поведението ти там долу беше възмутително! — рекох през зъби.

— А откъде знаете?

— Че нали видяхме! — каза Жорж.

— Нищо не сте видели! — сопна се Румен и се изчерви.

— С очите си те видяхме! — казах. — А то, горкото, още не може да дойде на себе си! — и щракнах с палец към магарето.

— Ах, за него ли сте ме заяли!...

Тъй рече, отпускна ръце, а с тях и мускулите на лицето си. От гърдите му се изтръгна въздишка и тъкмо тая въздишка на облекчение показваше колко грубо трябва да се е държал с момичето в клека.

Сръдната ни не можа да помрачи доброто настроение на Румен. Той си свари кафе, а правеше това само в редки случаи, когато е предоволен от себе си, сетне полегна и закри лице с новия столичен ежедневник. А можеше да го остави в тревата...

Устоях и не измъкнах вестника, а Жорж се умори да наднича отдалече с надеждата да прочете поне заглавието на дописката за фабриката. Впрочем тия вестници са тъй безинтересни напоследък! Ако съдим по тях, никога нищо сензационно не се случва в републиката ни — нито едно убийство от ревност или самоубийство от любов! Нима народът ни се обезстрасти? Пък и бабите няма какво да четат, защото и некролози вече не се печатат в ежедневниците...

Буридан пасеше наблизо. Сетих се за проклетото му име и не мигнах от притеснение, пък и мравки ме бяха нападнали, та трябваше да се пощя от тях. Жорж, не ще и дума, пак хъркаше невъзмутимо.

След време минаха туристи и виковете им можеха не само да събудят живите, но и да стреснат мъртвите. Двамата сънливци ококориха очи. Тогава тръгнах да доведа магарето, защото времето напредваше. Когато почнахме да стъкмяваме раниците върху самара, Румен дойде при нас и се опита да погали животното по ушите. Жорж не се стърпя и пръв наруши мълчанието.

— Много си се разнежил! — каза му гой. — Приличаш на ония съпрузи, които първо набиват жените си, а после ги целуват по разплаканите очи...

— Не знаех, че имало и такива — отвърна Румен, — но ти си женен и аз ти вярвам!

Обиден, Жорж заключи уста и дълго не махна катанеца.

Тръгнах напред с магарето. Целият път беше много неприятен — не от гледката, която не беше лоша, а от крайно напрегнатото мълчание. Защото и Румен беше решил да мълчи!

От западния край на Мальово поле пътеката свива надолу, край Мала Урдина река, сетне прекосява голямата ѝ посестрима и пак се вие нагоре по ронлив и стръмен бряг — нагоре и все нагоре, към пръските на малкия водопад между първото и второто от шестте Урдини езера. Гледката ставаше по-разнообразна, но мълчанието продължаваше да

ни гнети и след водопада. Каменната колибка отвъд второто езеро беше празна. Не се виждаха и говеда наблизо. И те, и говедарите навярно бяха долу, в първата къшла по течението на реката. Без тях в циркуса цареше мъртвило.

Вървах сам в тая пустош и след време поведох Буридан по стръмната пътека отвъд голямото, пето езеро. Тъй, без да поглеждам назад към другите двама, които крачеха в мълчание по на двадесетина стъпки един от друг, пръв възлязох на билото между Дамга, двете Чанакполски и Седемте рилски езера. В миг погледът ми литна на запад, към Отовишкия връх и ивицата пепеляви облаци в далечината, зад които бързаше да легне пламтящото слънце, а душата ми се разведри и запя от умиление пред тая гледка. Дори бих добавил, че нейде дълбоко в потайните ѝ гънки отекна възторжен химн на красотата, ала той скоро заглъхна, сразен от рева на магарето. Сетне дойде и Румен и чарът окончателно изчезна. Пристигна и Жорж. Всеки измъкна якето си от раниците, избра усамотен камък, седна в позата на „Мислителят“ от Роден и сърдито се загледа нанякъде, далече от ъгъла на зрението на другите двама.

Тих ветрец полъхваше из разлетия циркус на Урдините езера. Потръпнах от хладеца и се позагърнах. Слънцето вече залязваше. Посиня в сумрака и дългата снежна преспа, която се спускаше от билото право надолу към брега на петото езеро. Тогава Буридан пак изрева, тоя път продължително, настойчиво и някак войнствено. На неговия рев отвърна друг провлачен зов. Не, не беше ехото! Зовът, тих и смирен, идеше откъм циркуса на Урдините езера. Буридан нададе кратък вик, който отекна като клаксон на автобус, сетне изопна опашка и хукна в тръс надолу по вече познатата му пътечка към голямото езеро. Откъм гълбините на циркуса пак се разнесе рев — тих, смирен, зовящ.

„Магарица ще е!“ — досетих се.

Скочих на крака, но вече беше късно. Магарето не се виждаше в сумрака сред сивите като него скали и до ушите ми едва долитаха честите удари на копитата му. Едва тогава забелязах, че и другите двама бяха станали на крака. Всички мълчахме.

— До хижата в Пазар дере има час път — каза Румен след време.

— А какво ще правим без дрехи и храна? — запита Жорж.

— Ще го пресрещна! — заявих, защото аз водех магарето. — Ще се спусна по преспата и ще го пресрещна!

Те не възразиха. Смело заслизах надолу, набивайки токове в зърнестия спят. Вляво от мен израсна скала. Почнах да се придържам с ръка за нея и тъй продължих да слизам надолу. А тъмнината се сгъстяваше. След няколко минути под краката ми се появи дълга пукнатина, защото преспата се беше отделила от гранита. Закрачих разкрачено с един крак в снега, с другия, подпомаган и от ръката, по нишата на скалата. Колкото по-надолу слизах, толкова по-дълбока ставаше цепнатината. Дъното ѝ не се виждаше в тъмата.

Изведнъж се подхлъзнах и хлътнах, просто потънах до дъното на процепа. Там беше много тясно и влажно. Идва смогнах да разтърся рамене, сетне вдигнах глава и видях една звезда да трепка плахо над мене. Нещо ме парна по бедрото. Беше твърд сняг.

— Прощавай, живот! — помислих и затворих очи.

III

Звездицата пак трепкаше в небето, когато отворих очи. В няколко мига преминах от изненада към вцепенение, от вцепенение към уплаха и от уплаха към отчаяние. Ала и отчаянието имало няколко степени! В предпоследната стигнах до трескава, просто изумителна активност. До последната не дойдох. Тя навярно щеше да бъде тиха и кротка като лудостта на Офелия...

Процепът беше дълбок до два човешки боя и толкова тесен, че трябваше да стоя с гърди към гладката стена, възправена почти отвесно над главата ми, с малък уклон на север като прочутата наклонена кула в Пиза. Краката ми трепереха от студ, а с тях и гърбът ми, който опираше в ледената преспа. Опитах се да се придвижа в тъмата като рак встрани, наляво и надясно, но процеът дори се стесняваше на места. Залостих се в единия край като в сандвич от гранит и сняг. А звездицата все трепкаше отгоре!

Никога не бях изпадал в такова невъзможно положение. Стената беше гладка, без грапавини, и не можех да се покатери по нея. А снегът, макар и твърд, се ронеше под краката ми, когато почнах да се издигам с гръб в скалата и токовете на алпинките, забити в преспата. Понадигах се донякъде, като се гърчех като червей, ала внезапно пропадах и главата ми изкънтяваше в гранита. Не се отчайвах и все потрескаво продължавах опитите. Така и бръмбар, повален по гръб, неспирно размахва крачка и ги размахва до припадък въпреки очевидното безсмислие на усилията.

Скоро плувнах в пот. Задишах тежко като куче, но със стиснати зъби. По едно време успях да стигна докъм средата на стената — с разтворени до разчекване крака и с прешлените на врата, просто впили се в камъка, — ала пак пропаднах и дъхът ми секна от тъпата болка в темето. Тоя път ударът ме зашемети. Струваше ми се, че главата ми се подува в тила и расте като извита тиква, то и краката никак не бяха устойчиви. Те приличаха на гумени.

Дълго стоях на дъното и с две ръце притисках отока зад темето. Той беше мек като попресъхнало тесто. Когато погледнах нагоре, край

доскоро самотната звезда примигваха още няколко светили. Сега те олицетворяваха света за мене. И света, и всичко! Изпарило се бе привичното ми присмехулно отношение към живота. Аз исках, страшно исках да оцелея!

Потта беше замръзнала на мътни кристалчета по тялото ми. Разтреперах се от студ, скочих на крака, свих ръце като фуния и изревах дълго и продължително, както съм виждал овчари да се зоват от един баир на друг. Имах приятели горе, на билото! Те все щяха да ме чуят и да ме потърсят...

Чудно наистина, но бях забравил, че сме сърдити с Румен!

Никой не отвърна на моя отчаян зов. Тогава в главата ми подло се прокрадна мисълта, че Жорж и Румен благоразумно са решили да отидат в хижата и там край пламтящата печка и с огромни чаши чай в ръка да дочакат завръщането ми с магарето. Отново изревах, но вече със свито гърло. Пак никакъв отговор. Рипнах на крака и почнах лудо да се катеря и падам, да ставам и пак да се катеря по студената стена, за да падам отново и отново с изподраскани ръце и счупени нокти, с кървящи колене и вече безчувствена глава от честите удари в скалата. И с всеки миг, след всеки нов неуспех уплахата ми ставаше още по-грозна.

В промеждутъка между две поредни сгромолясвания долових ехото на далечен вик. Той идеше като от преизподнята. Смълчах се и зачаках с разтуптяно сърце.

— Опларипипй! — викаше Румен, ала нейде отдолу, откъм езерата, а не от билото!

Всяка клетка на тялото ми потръпна от възмущение пред тоя весел, безгрижен зов. Аз загивах, а той източваше из гърдите си тиролски трели! И сигурно не бързаше...

Трелите се избистриха, наедрияха като гевреци и зашумяха в моя тесен затвор. Обаждах се и аз с кратки, отсечени викове. Виках бодро, с достойнство. Защото ако добродетелта на благополучието е умереността, тая на неблагоприятното е силата на духа, а върху нравствената плоскост последната изпъква много по-ярко от първата, в която няма нищо героично. Негли затова и библията се занимава по-обстойно с патилата на Йов, отколкото с богатствата и жените на мъдрият Соломон.

По едно време нещо затули небето над главата ми и аз изръмжах.

— Я гледай къде си се сврял! — възкликна Румен. — От мечка ли се уплаши или от що?

Блудкава и противна шега! Вместо отговор изръмжах от възмущение. Пък и зъбите ми тракаха от студ и едва се поразтваряха, за да поддържат неспирния такт.

— Можеш ли хвана каиша ми? — питаше Румен.

С мъка драснах клечка кибрит. Видях спуснатия колан, а също и бузите му, зачервени като некалайдисана бакърена тенджера. Размахах ръка, ала не стигнах ремъка.

— Ще го пусна — чух го да казва, а ти вържи твоя за него! Вържи го през токата и го подхвърли нагоре! Или вече нямаш сили?

— Мога и сам да изляза! — промълвих с усилие, ала почнах трескаво да разкопчавам своя колан, щом другият близна носа ми.

Подир малко Румен ме изтегли нагоре, но не и преди да срине доста сняг в голия ми врат. Винаги съм казвал, че той е крайно непохватен. Но сега не го смърхих. Гледах го, както някогашните малчугани са гледали Боримечката, и нещо ми казваше, че той би изгребал цялата преспа с лапите си, за да ме измъкне от дупката. И макар краката ми да се олюляваха, счетох за редно да кажа нещо мило, просто затрогващо и тъй да покажа, че вече не му се сърдя.

— Бива те за санбернарско куче! — рекох и го потупах по рамото.

— Нищо ти няма! — отвърна той, оглеждайки силуета ми в мъртвото отражение на звездните светлинни в снега. — Само коленете ти са поразкървавени... А сега хайде да се спускаме надолу, че Жорж ни чака там, при другото езеро! — и той пъкна в ръката ми някаква тояга, за да си служи с нея като със спирачка по наклона.

Спускането поизтъни лицевата страна на шортите ни откъм гърба, но мина без злополуки. Стигнахме до потока, който изтичаше изпод снега, и аз легнах по корем, готов да пия, дорде не се стопи и цялата проклета преспа.

— Стига! — задърпа ме Румен за якето. — Ще пукнеш като жаба...

Още едно шаблонно, журналистическо сравнение!

А аз пиех, пиех и пиех... Жаждата идеше от прекомерната умора. Когато най-сетне се изправих, коремът ми, пристегнат в средата от колана, беше станал двукатен, като две бъчонки за ракия, поставени

една върху друга. Трябваше да преместя желязното езиче с цели три дупки. Едва тогава задишах свободно.

— Къде е магарето? — запитах с мъка, защото водата клокочеше чак в гърлото ми.

— Никъде го няма! — чух го да казва. — Може да е наблизно, но нали не се вижда... А на Жорж казах да го търси към колибата.

Логично предположение! Двамата веднага тръгнахме в мрака. На човек, който иска да намери правия път, е достатъчна и най-слабата светлинка. Като тая от звездите. Вървахме, а Румен се провикваше от време на време. Не след дълго дочухме и гласа на Жорж и още повече се разбързахме, тъй като треперехме от студ, пък и шортите ни, мокри от спускането по преспата, действаха като заледяващ компрес.

С какво удоволствие разтягах крачки и как волно размахвах тоягата-бастун след дългия принудителен престой в тясната дупка! Така прави и пеленачето, когато го отвият. И гугука от удоволствие. Но аз не се усмихвах. Палех цигара от цигара, за да сгрея дробовете си и защото бях забравил да пуша в оня процеп. В тъмата Румен не можеше да забележи, че ръцете ми още треперят. Нали е журналист, той няма око за дребните неща — за онези малки подробности, които в миг изграждат картината и правят героя да изпъкне като жив...

Георги Д. Петков се провикваше отдалече и тъй ни сочеше пътя към колибата. Заварихме го пред нея. Тя беше ниска, цялата от камък и с плочи отгоре, върху плоския покрив, без друго отворстие, освен неголяма дупка откъм южната страна, оставена за вход. Дупката гледаше към водопада на първото езеро. С мъка пролазахме през нея. От радост да ме види жив и здрав Жорж пръв блъсна темето си в ниския таван. Това го направи още по-бъбрив. Двамата с Румен дълго викали от билото, когато съм изчезнал от очите им, но ветрецьт идеал насреща, а моите викове заглъхнали в процепа и не стигали до тях. Почакали малко и се спуснали по пътечката към петото езеро. Сетне Румен грабнал една тояга и се закатерил по стръмната преспа, за да издири останките ми.

— Ето че можеш да бъдеш добър! — казах на журналиста. — А понякога си направо лош... И това ли влиза в твоята диалектика?

— Точно така: единство в противоречията! — потвърди той. — Противоречията, както виждаш, включват и сръдната, и другарството...

А сам бе доказал, че другарството в планината е чуждо на всяка сръдня! Иди да го разбереш...

Жорж успя да запали огън в средището на колибата. В единия ъгъл имаше много слама. Разстлахме я и се поизтегнахме с присвити крака, ала още потръпвахме в шортите. Клиновете ни бяха останали в раниците.

— Пустото магаре! — подзе Жорж. — Никакво не се обажда и мълчи, мълчи, като да е потънало в земята!

— Ще мълчи я, зер по любов е тръгнало! — обади се Румен. — Ти да не би да крещиш, когато разправяш нежности на жена си? — и той сръга Жорж в ребрата.

Такъв си е Румен: ни срам има, ни мярка знае...

Той пръв повлече крак и разговорите ни тръгнаха все такива, без срам и мярка. Уви, скоро се смълчахме поради глада, който взе да ни измъчва, пък и от лютивия пушек в колибата. Дърва имаше край входа, но те бяха сурови, чепати клековици. Затова не бързахме да слагаме други в огнището.

— Я кажи какво пишеше във вестника за нас? — досети се Жорж подир време.

— Нищо особено — отвърна Румен. — Пък и какво могат да пишат, освен че сте преизпълнили плана по всички показатели и така нататък, както му е редът...

— Само това ми липсваше! — изпъшка счетоводителят.

— Защо? — учудих се. — Нали ще вземеш премиални?

— Да, но, видите ли — и той се позапъна, — работата е там, че балансът е малко нагласен, пък и данните за себестойността...

Двамата с Румен онемяхме. Това да се случи в социалистическа България! И не друг, а Георги Д. Петков, добрият наш Жорж, баща на дете от втората си братовчедка, да извърши такова грозно дело!

— Вярвайте, не по моя вина! — продължи той. — Просто ме накараха... Гракнаха по мене, че много съм бил умувал. Искаха и ние да блеснем веднъж, да вземем по някое левче, пък и за нас да пишат във вестниците...

— Кой? — строго запита Румен.

— Всички — промълви нещастникът. — И главният инженер, и плановикът, и химикът... Само директорът нищо не знае...

Дълго време само главните прациях в тишината, а Жорж, седнал по турски, механично поклащаше тяло напред-назад, молитвено преплел пръсти връз оплешивялото петно на темето си. Дали пък точно там не се намираше счетоводният център на мозъка му?

Поддържахме мълчанието, та по-скоро да изживее разкаянието си.

Малко преди полунощ сред сивите вълма на отровния пушек пред отвора на колибата се мярна друго пепеляво петно, но по-едро и устойчиво, прилично на продълговата маса с четири крака.

— Магарето! — възкликнах от радост.

— Ще го опечем на шиш! — рече Румен и пръв пролази навън.

Той мислеше за шилешкото месо, което бе донесъл от хижата.

ГЛАВА V

СОДОМ И ГОМОРА

I

Гладният не обича да чака. И за да предпазим стомашните си жлези от изхабяване, посред нощ закусихме с печени яйца и пушек от огъня — едно съчетание, което се превръща по незнайни химически формули на сероводород в червата. А шилешкото оставихме за сутринта. Не мога да кажа, че спяхме спокойно. На мене се присъни шиш-кебапът, а Жорж и Румен направо отказаха да говорят за сънищата си.

На утрото, когато първата дрезгавина подплаши мъглата от найгорното езеро и тя прибра белите си плитки, а на същото място весело заподскача пръскалото, аз нанизах и последната шилешка мръвка на пръчката. Всичко беше готово за пиршеството — и шишът, и жаравата, и ние тримата. Преметнах пръчката с розовите гирлянди между двата чатала и почнах бавно да превъртам оста. Мръвките се изпотиха, мазнината закапа в огнището и зацвърча. Сега димът не ни дразнеше.

Жорж пръв облиза устни, почти кацнал връз шиша.

— Бива си го, но аз не бих се отказал и от печено прасенце! — рече той.

Навярно мислеше за изпокланите прасенца от фабричния им дамазлък.

— Жорж! — укорих го. — Или си рецидивист, или англофил...

— Защо? Нали англичаните са по говеждите пържоли? — и той се вгледа в бузите на Румен.

— Тъй е било до идването на Чарлз Лямб — обясних. — След Лямб те признават само свинското...

— Този пък кой е? — запита Румен.

— Нищо и никакъв архивар — подзех, като не забравях да превъртам шиша. — И със съмнителна кадрова характеристика, понеже заеквал, имал душевно болна сестра и работел в частно търговско предприятие... Но една заран се събудил гладен, с новаторски болеж в главата. Било неделен ден. И вместо да се моли на господата като всеки порядъчен англичанин, той седнал и написал малко

есе за възхвала на свинското. Озаглавил го „Дисертации върху едно печено прасенце“.

— Трябва да е бил много гладен! — обади се Румен. — И само това ли е написал?

— Не. Но тъкмо с него спечелил неувяхваща литературна слава...

— Не виждам каква идейност е могъл да вмъкне в такова съчинение — скептично забеляза Румен.

Вдигнах рамене. Румен във всичко търси идейност! За щастие Жорж ме избавя от затруднението. Той каза, че ако есето е могло да се чете леко, на един дъх, както човек поглъща кожичката и крехкините на печеното прасенце, то ще да е било хубаво.

— Важното е, че го четат и до днес — отвърнах.

— Кога е живял тоя?

— Лямб! Лямб се вика... На английски това значи агне! И тъкмо тоя архивар с агнешко име превъзнесъл свинското. А е живял преди сто и петдесет години...

— Пък други пишат дебели романи и пак никой не ги знае — злъчно забеляза Румен, премествайки поглед от шиша към мене.

Той нарочно изместваше въпроса.

— Работата не е и това! — смотолевих. — Аз наистина предпочитам нашенския шиш-кебап. Тъкмо заради него турците са се заседали най-дълго в нашите земи, гдето хората умеели да въртят шиша...

— Цялата ни история често се е въртяла на шиш — отсеке Румен и ме накара да млъкна.

Но аз пак казвам, че агнешкият шиш-кебап е неповторим като чудото при Кана Галилейска. Ето, вирам се в шиша и тръпна. Никога не съм гледал картина в изложба с такива замечтани очи! Късовете розово месо се въртят над жаравата като балерини в бавен, замиращ пирует и до всяка стои момък в зелено трико. Това са чушките, поставени между тях, за да ги подпират. Въздишам и с въздишката неволно вдъхвам аромата на горещите сълзи, които капят от бъбрека и цвърчат в тлеещите въглини. От такова миро не би се отказал и някой свят манастирски игумен на връх велики петък! Напротив, той сам би взел пръчицата от ръката ми с тлъстата опашка в другия край и нежно би залапвал от нея мръвка подир мръвка — тук някоя прегоряла

кожица, там някое ребърце, извито като небесната дъга, ала с цвета на прегорял бакър. Тая тлъстичка опашка сякаш миропомазва шиша! Така и трапезата ще бъде благословена...

Затворете очи, преглътнете веднъж-дваж, дайте крила на въображението си и чрез обикновена синтеза на частите се опитайте мислено да възстановите цялото рунтаво агне — с невинния поглед и грациозната стойка, с красотата на къдравата главица и с изумителната чистота от връхчето на муцунката до крайчеца на къдравата опашка. И ако не се отвърнете от месото като току-що покръстен човекоядец, до гроб ще предпочитате агнешкия шиш-кебап пред свинското печено. Само родоотстъпник би подценил нашия хайдушки кебап!

Ала нека да предпазим такъв грешник от уклон, като му припомним някои подробности. Докато всяко прасе е гълтало безброй микроби с уличните прахоляци, нашето агне е било отведено край хижа Мальовица, за да пасе на воля сред красотата на околните рилски гиганти, и докато онова мръсно прасе е лочило помия в зловонни ями, нашето агне, вече израсло като шиле, е хрупкало само зелена тревица и дъхави билки с тук-там по някоя гъба, оставена по недоглеждане от сърните и дивите кози на Рила. Всичко е и поетично, и хигиенично, и естетично! Не, трижди не, никакви печени прасенца, па макар и с английски печат! Да пребъде родното балканско шиле и шиш-кебапът!

Но стига, защото неволно се увлякох в студената война...

И тъй кебапът още се въртеше над жарта в колибата ни край Урдините езера. Отдавна се беше развиделило, ала небето сивееше от ниски облаци, нападнали го като мрачни мисли. Румен току-що се бе върнал от езерото с кърпа връз рамо и гладко избръснато лице. Счетоводителят се суетеше пред входа на колибата. Беше вързал магарето за побит в тревата кол, та да не тръгне пак на сватбено пътешествие, защото и магарицата се навърташе наоколо.

— Готово ли е? — запита Жорж, позабравил снощните си тревоги.

— Тъкмо изядох бърбека, за да го опитам — едва избоботих, тъй като си бях опарил езика.

Двамата се спогледаха, разбраха се без думи, бързо пролазиха в колибата и вече не вдигнаха очи от ръцете ми. Жорж беше най-гладен, защото не хапна нито залък от сухоежбината към полунощ, когато

магарето се бе явило пред входа, а той издърпа вестника и засрича хвалебствения текст.

— Да знаете колко прасета сме изяли в кръчмата на Волуянци! — пак подзе Жорж, преглъщайки слюнките си.

И той ни заразправи за свинките в двора на фабриката, хранени с отпадъци от работническия стол. И свинките се водели по книжата! Те често се опрасвали. Тогаз дворът се изпълвал с малки розови животинки. Винаги имало поотраснали прасенца, които припкали навред. И толкова невнимателни, че пречели на разходките било на инженера, било на химика, било на плановика — все хора с обременени мозъци от фабричните неуредици.

— Един от тях ще сгази някое по-едро прасенце — продължи Жорж, — а другите двама дойдат при мене и тримата съставим протокол.

— Нещо като смъртен акт — обясни Румен.

— Да! После пратим закланото прасе в кръчмата и чакаме да свърши работното време, обаждаме и на бай Вуто да дойде...

— Тези пък кой е? — запитах.

— Нашият каруцар, Вуто от Бусманци... Има кон и каруца. С нея превозва кокалите от рампата при гарата до двора на фабриката. И изкарва три пъти повече от директора!

— Я не ни баламосвай! — обади се Румен.

— Точно така! Вуто разтовари кокалите от вагона и аз му плащам. Натовари ги в каруцата и аз пак му плащам. Превози ги до фабриката, а аз все плащам. Там ги разтовари и хоп аз пак плащам. Сетне се върне по обратния курс с празна талига, а до рампата няма и петнадесет крачки и аз пак му плащам... Тъй е по закон. Много пари взема Вуто, но целият вони, просто смърди от кокалите...

— Тогава защо го викате да гуляе с вас? — запита Румен.

— Че кой друг има пари да плати виното! Вуто и само Вуто...

— Позор! — кипнах. — И баланса си фризирал, и прасенцата си ликвидирал!

— Нали казах, че ги водим по книжата? И да ги изядем — обясни Жорж — те пак не се губят, щом има протоколи...

Щях да питам Румен как преценява социалистическата собственост от гледището на счетоводната наука, но той бързо издърпа шиша от ръцете ми и се развика — уж съм се бил опитвал да измъкна

един двоен, малко попрепечен котлет! Сетне и тримата пролазахме навън и насядахме в тревата. Шишът скоро лъсна гол и самотен.

Подир час бяхме готови да тръгнем към Рилския манастир, ала магарицата ни обърка сметките. Тя не смяташе да се разделя с Буридан! Опитвахме се да я изпъдим с викове, с обидни думи, които биха разсърдили и най-леконравната жена, та дори и с острието на шиша, но тя се бранеше с ритане и хапане. Видяхме се в чудо от нея, дорде не пристигна стопанинът ѝ — пастир на кооперативното стадо в горната къшла по Урдина река. Той поздрави бодро като при сватба, изгледа и магарето, и магарицата, погледна с едно око и смалената купчинка дръвца край колибата и махна с ръка.

— Да е на хаирлия! — рече пастирът и почна да събира оглозганите кокалчета, за да зарадва с тях овчарските си кучета.

Сбогувахме се и потеглихме към Дамга. Отдалече заобиколихме проклетата преспа с процепа между нея и скалата. Сега, при дневната светлина, наклонът не изглеждаше тъй страшно голям, ала в подножието на преспата имаше грамадни камъни и тръпки ме обзеха, като си представих как двамата с Румен сме се хлъзгали по надолнището. Могли сме да налетим право на тия балвани!

В отвъдния край на петото езеро, току под стръмната пътека към Дамга, прилякаше селянче с въдичарски прът в ръка, а наблизко, приседнал в тревата, се беше вкаменил човек с груби дрехи, пепеляво лице и дълги, отдавна нестригани коси. Той приличаше на сърдит козел, защото имаше и брадичка. Други като него често се срещат край Седемте рилски езера, гдето стануват особняците от сектата на белите братя. Те са все кротки хора, смирени като агнета от строгия вегетариански режим, ала са малко чудати. И този изглеждаше такъв.

Като наближихме, момчето издърпа въдицата и рибката плесна на брега. Човекът стана, раздвижи вдървените си крака, сетне взе сребрилата пъстърва, откачи куката и хвърли живинката обратно в езерото. Момчето дори не се развика! Това ме зачуди. Тогава чудака бръкна в джеба си, пъкна нещо в ръката му, седна в тревата и пак се вкамени. Невъзмутимо като него, момчето отново метна въдицата.

Не се стърпях и обърнах вниманието на Румен върху странната двойка. Какъв беше тоя безсмислен риболов?

— Нали знаеш, че белите братя са против насилието — каза Румен.

— Е? — недоумявах аз.

— И понеже не са побойници, няма как иначе да пропъждат ето такива рибари като тоя. Плащат им за уловената риба и веднага я хвърлят в езерото. Нима не си ги виждал и друг път?

Не, не бях виждал подобни покупко-продажби. И Жорж се стъписа, сетне се замисли и добави, че не би могъл да осчетоводи такава сделка. А Румен каза, че било жалко за хубавите рибки. Могли сме да ги изпържим...

Отминахме край двойката в страхопочтително мълчание. Сърдито и пълно с достойнство, лицето на чудака съвсем се вкамени, а момчето ни изглежда някак гузно. Сигурно нямаше риболовен билет.

Никой не продума по нагорнището. Доста се поизмъчихме. Щом навлязохме на Дамга, главите ни сякаш опряха в ниските облаци, а Буридан изрева. Беше точно дванадесет часа.

Гледката този път не ни очарова, пък и оттук Малъвица изглежда някак разкрячена и патрава, като фасадата на една от най-важните сгради в столицата, кацнала със скритите си колони като на патерици връз високия цокъл. Решихме да отпочинем едва когато пред очите ни се ширна тревистото плато на Пазар дере с хижата в дъното под Отовишкия връх и черният смръщен Калин насреща, заврял чело в разбунените облаци.

Някъде под Калин се белееха ниски шатри — не на турчин разбойник от кърджалийско време, нито на някоя бейска кадъна, а на овчарите от държавните земеделски стопанства в предполието на Рила. Палатки с по две железни легла и на всичко отгоре с пружини! И с дюшеци върху пружините. Просто спален вагон. Сам се бях уверил в тия подробности прежното лято и едва вярвах на очите си. Пък и тия овчари, навлекли своите черни мушамы, отдалече приличаха по-скоро на спретнати столични милиционери в дъждовен ден. Липсва им само една пищялка, та с нея да направляват немирните шилета. Ето как новото си пробива път и в планината! А допреди няколко години и власите, и местните овчари спяха на голата земя дори под дъжда, загърнати като пашкули всеки в своя тежък ямурлук...

— Онларпхий! — отекна далечен вик, изтръгнат от разногласни гърла.

Заозъртахме се на всички страни, Румен пръв се ококори. И гласно изрече.

— Пак печенези! — чухме го да проклина. — Да видим накъде ще ги отвее вятърът...

Тия екскурзионно летуващи се задаваха на партиди, като пробни екземпляри върху поточната лента на коларския път, която иде откъм южния ръб на платото. Те пристигаха от Рилския манастир и с песни и викове се запътиха право към хижата. Там ги чакаше обилен и топъл обед!

— Ех! — въздъхна Румен. — А беше време, когато не срещах и двама души в три дни из Рила...

Той си спомняше юношеските години, когато е търчал като вълче подир баща си от една хижа до друга и в тия далечни преходи нарядко е срещал някой манастирски пастир с нечленоразделна реч поради скуката и дългото уединение в планината.

Сега не е така! Вече не е героизъм да бъдеш планинар. Туристите станаха цяла армия — все възторжени родолюбци. И всеки „печенег“ е готов войник!

Впрочем Румен само си дава вид, че се сърди на печенезите. Ако ги ненавиждаше, той нямаше да се загуби в клека с оная девойка. Пък и нали пише ласкави очерци за тях!

Буридан вървеше право към южния склон на платото. Изглеждаше спокоен и уравновесен. И през целия път с нищо не показва, че си спомня за магарицата и потайната си среща с нея край езерото. Беше я забравил — като всеки истински мъж.

Спряхме за по-дълъг отдих на самия ръб, малко встрани от пътя. По-надолу, в самата бездна под нас, светлееше Рилският манастир и с червените си керемиди ни пращаше далечен привет, както кипри начервисани устни още отдалече и девойка, стигнала до мястото на срещата. Унесох се в мисли, ала Жорж ме сепна.

— Жена иде по пътя, ей там, на завоя! — рече той.

— Мъж е! — уверено, както винаги, заяви Румен.

Не беше жена, а калугер и той идеше право към нас идеше запъхтян, разтревожен и с отметнато расо.

II

Магарето изрева не по график и издайнически насочи стъпките на калугера към нас. Той беше още млад човек с късо подстригана брада и градски обувки под расото. От почит към баба си, някогашна черковница, Жорж пръв го поздрави.

— Дал добро! — тактично отвърна монахът, като съкрати подлога. — А не видяхте ли млади хора от двата пола да минават оттук?

— Видяхме — рече Румен и нарочно се смълча.

Такъв отговор влече мълчание, както и задницата на лисицата влече опашката. Екскурзиантите не се виждаха вече. Отчето недоумяваше.

— А накъде отминаха? — смутено запитва той.

— Някъде натам — и Румен неопределено махна с ръка назад.

Той не може да търпи шопите, но не е особено любезен и с чернокапците. Монахът веднага долови скритата неприязън. И наведе глава, вплел пръсти едни в други — по навик или от умора. Тогава Жорж пак си спомни за баба си.

— А защо ти трябва, отче? — запитва го той.

— Тъй, по частна работа...

Упоритото ни мълчание надви колебанията му. Бил тръгнал да дири броеницата си, хубава кехлибарена броеница. Останала у една от екскурзиантките, която дошла на прежната вечер да си свари чая в кухничката му, а сетне поостанала на приказки. Поиграла си и с броеницата. Та сега той бързал да ги настигне, за да си прибере скъпата вещ...

Кехлибарената броеница! Мислено го виждах как превъртва с меките си пръсти зърно подир зърно, за да отмерва минутите на своята леност и да тъне в забрава по други такива спомени. Колко е хубаво да имаш частна кухничка в манастир!

— А как се държаха тия екскурзионно летуващи? — ни в клин, ни в ръкав запитва Румен.

„Ледовете се разчупват!“ — помисли отчето и засия.

— Екскурзиантите ли? По-добре да премълча! — и той вдигна очи нагоре, после неочаквано подгъна расото и седна до нас. — А какво видях и какви неща дочух! Казвам ви, това е като в нинешните Содом и Гомора!... И всичко иде оттам, от големия град. Сега пък намислили да превърнат манастира в музей!

След тия думи отчето ни изгледа някак плахо, навярно защото опитът го бе научил, че не само господ бог е безпогрешен и стои извън обсега на всяка критика.

— Пък кой знае! — чухме го да казва. — Ония там може и да са прави за манастира...

— Ти остави „ония там“, отче! — пресече го Румен. — Не те ви пъдят от манастира, а сам отшелникът Иван Рилски, вашият патрон. Защото го забравихте.

— Как? Та това е богохулство! — и калугерът рипна на крака. — Богохулство и светотатство!

Устните на Румен, пък с тях и бузите му се разтегнаха в презрителна усмивка.

— Каква ли е била броеницата на Иван Рилски? — подзе журналистът, сякаш говореше на себе си. — Дали кехлибарена или от обли речни камъчета?... Не, отче — и той се обърна към монаха — отшелникът нито е имал броеница, нито е допускар жени в кухничката си. А ти не губи време: ей натам отидоха, към хижата. Тичай за броеницата си!

Жорж и аз се стреснахме от нетактичните слова на Румен, които пропъдиха монаха. Отпратихме го с мълчание, пък и той забрави да се сбогува. Беше много сърдит. И докато го гледахме как преплита крака под расото и ситни към Дамга, аз се питах колко бърбиви жени са превъртали зърната на броеницата му.

— Содом и Гомора! — зашепна Румен през зъби — Содомити ще намериш най-вече там — и той бръкна с пръст към манастира в низините. — Лентяи, паразити и какви ли не още...

Думите му увиснаха във въздуха и помрачиха настроението ни. Калугерът вече не се виждаше. За да се откъсна от тягостното мълчание, станах и подкарах магарето надолу, към широкия коларски път. Той води с безброй извивки към манастира.

Вървах и размишлявах върху упадъка на манастирите в по-ново време, пък и на самите монаси. Ето подходяща тема за публициста

Румен! Той би могъл да припомни някогашните грамадни клади в магерницата на Рилския манастир преди стотина години, върху които сръчни монаси са изпичали цели волове, да опише и огромната обща софра с монасите и поклонниците, насядали тук и там в братско съприкосновение едни с други, при което всеки се поучава от всички и мъдростта на живота неусетно прониква в умовете и на стари, и на млади, опазвайки българщината през робството, а сетне в пълен контраст с тая картина да подчертае себичността на днешния монах, затворен и своята малка килия с частна кухничка, недостъпен и ограничен, превърнал се в автомат от леност и рутина, защото е свикнал механично да повтаря същите молитви в същите часове и по същия начин, без да вниква надълбоко в тях, пък и в собствената си душа. Сега монасите са заприличали на онези малки дървени човечета в средновековните часовникови кули, които излизат през вратичката в точно определено време, обръщат се, въртят се около себе си и тромаво се кланят на всички страни, докато камбанката в купола на кулата възвестява точния час с отмерени, ала безразлични удари.

Наистина днешният монах няма допир с народа. От леност и рутина той просто е отвикнал да мисли. А някои от тези калугери са прекарвали повече от тридесет години в манастира все в пълен умствен покой. Каква ли огромна енергия се е насъбрала в клетките на мозъците им? Отприщена, тя би могла да хвърли във въздуха и самата Хрелъова кула...

Отдолу по пътя идеха младеж и девойка, и двамата по шорти и с еднодневки през рамо, вплели ръце зад тях. Те вървяха замислени и потънали в някаква отвлечена съсредоточеност. Човек би казал, че броят шишарките по клековите клони. Но ето че забелязаха и магарето. Усмихнаха му се, кимнаха в отговор и на моя поздрав и отминаха. Поспрых, за да им се порадвам. Спря и Буридан и тъжно заклати глава.

— Да, друже Буридане! — казах на глас. — Нито молитвите, нито дълбокомъдрите размишления не чинат колкото тихия унес на влюбените. С тях е вечната правда на живота!

Долу, отвъд острия завой, вече се виждаше манастирът — голям колкото шоколадена кутия, ала студен, целият от сив камък, щръкнал като крепост сред околната зеленина. И като символ на безбрачието!

Румен и Жорж скоро ме настигнаха и Жорж поведе магарето, а Румен тръгна редом с мене.

— И тъй — неочаквано подзех, — ти си намислил да се жениш? Той кимна и рече, че чака отговор в манастира.

— Значи си загубил надежда да постигнеш нещо голямо, изключително?

— Глупости! Отгде накъде?

— Защото и философите казват, че най-великите дела, пък и най-крупните произведения, оказали най-голямо влияние върху живота на хората...

— Стига с това „най, най, най“!

— ... са се родили в умовете на безбрачни и бездетни мъже.

— Глупости! — повтори Румен. — Я да хапнем малко, че съм нещо прегладнял...

Ето още една от вечните истини на живота!

Малко поточе ромолеше наблизко край пътя и двамата С Жорж също трябваше да закусим, понеже третият от нас бил прегладнял! Като ни видя да се храним, и магарето почна да пасе. Какво трогателно единодушие!

Преди да потеглим наново, вече през рядка борова гора с по някой и друг смърч, промъкнал се нелегално в нея, и тъкмо когато Жорж потриваше ръце от радост, че тая вечер най-после ще се насним като хората в манастира. Румен още веднъж изяви истинската си същност чрез друг категоричен императив.

— Журналисти като мене не спят в ханища! — троснато рече той. — Аз ще нощувам в хотела на „Балкантурист“, пък ти — и погледът му прободе Жорж, — ти можеш да спиш и в хана, зер там ще има място и за магарето...

— Скъпичко ще ни струва в хотела! — плахо запротестира Жорж.

— Какво, нали чакаш премиални?

Лицето на Георги Д. Петков пак помръкна като небето над нас, неспособно през целия ден да се отърси от облаците. Откакто бе прочел съобщението във вестника за успехите на фабриката, премиалните му бяха опротивели. Нито говореше за тях, нито споменаваше, че чака вест. За разлика от него Румен ставаше все пободър. Колкото се скъсяваше пътят ни до манастира, гдето се надяваше да дочака отговора на своята избраница, толкова по заприличваше на

победоносен испански конквистадор, който влиза в Мексико. Завиждах на невероятната му самоувереност.

„Ще пази телеграмата цял живот като скъп спомен!“, мислех си, като гледах колко често поглежда ръчния си часовник. Той искаше да стигнем в манастира, преди да са затворили пощата.

Пътят ставаше все по-широк след всеки завой и на места се връзваше като тунел под свода на боровите клони. Понякога през пролуките се провиждаше и Бричебор. Дочуваха се и клаксони на коли. Вече приближавахме манастира. Тогава си припомних с каква радост бях открил сред купищата стари книги едно прекрасно, ала забравено съчинение, излязло преди повече от половин век изпод перото на някакъв анонимен Петроне. То бе озаглавено „Из рилските самотии“ и в него се разправяше и за манастира. Беше пълно с хаплив хумор!

Вървах и мислех за анонимния автор, останал чужд на всяка суета. Ето ние вече свиваме край гроба на Баучер, минаваме край шпалир от леки коли, наредени като тлъсти черни бръмбари пред западната манастирска стена, сетне надничаме за миг-два през зейналата порта към огромния двор. Там дребен монах с поизбеляло расо се придвижва с хлъзгаща се походка, сякаш някой го тегли с невидимо въже край зидовете на църквата. Над нея приплесват криле ято сиви гълъби. Тогава в паметта ми изведнъж възкръсват мислите на незнайния Петроне за Рилския манастир, преди ние тримата да сме били родени:

„Местността настройва въображението към мечтателност, към нещо по-високо от нашите политически борби и партийни ежби в столицата. Тук всеки се усеща малко поет, малко мистик даже. Струва ви се, че сте влезли в един друг мир, който няма нищо общо с тоя, в който сте живели досега. И човек забравя незабелязано, че е член на едно общество, което живее татък нейде, за да се изяжда взаимно, че е партиен или безпартиен, правителствен или опозиционер, чиновник или журналист...“

Нещастни Петроне, в какво тъжно време си живял!

Свихме по новия път зад северния крепостен зид, защото откак игуменът продаде стотината манастирски мулета и си купи лека кола (не с тия пари, а със своя иждивения), той вече не позволява на подковани четириноги превозни средства да влизат в двора. Край

източната стена Друшлявица се друсаше като пияна в каменното си корито. Весели дечица се пръскаха с нейните води. Площадката пред входа, та дори и мостът над рекичката гъмжаха от хора в леки летни одежди. Нищо поклонническо не лъхаше от тях.

— Вържи ей тук магарето! — рече Румен на Жорж, сочейки перилата на моста. — И да вървим!...

Закрачих като знаменосец подир голям военачалник и скоро двамата застанахме пред гишето на пощенската служба. Дорде Румен да се легитимира, пристигна и Жорж. Човекът зад гишето пак се показва и поизгледа и трима ни някак набързо, но с нескривано любопитство, сякаш беше прочел телеграмите.

— Да, има телеграма за Румен Топалов, журналист. Моля, разпишете се! — и той пхна един тефтер през отвора.

Румен сложи инициалите си и грабна телеграмата. В миг лицето му стана мораво като лъскав син домат, а хартийката безпомощно зашумоля в пръстите на отпуснатата му ръка, после се изхлузи и падна. Наведох се и бързо я разтворих.

„Търси друга!“ — гласеше телеграмата.

Само две думи! И нито поздрав, нито подпис, нито дори инициали. Какво съчетание на лаконичност и тайнственост!

Румен стоеше прав, с вирната глава и скръстени отзад ръце, както съм виждал да стоят много партизани пред разстрел в изложбени зали. Погледът му блуждаеше върху една релефна карта на Рила, окачена на стената до гишето. Всеки би помислил, че той старателно изучава планината.

— Ох! — изпъшка Жорж. — Така си и мислех...

Изглежда, че и той бе успял да се легитимира и сега стоеше с телеграма в ръка и зинала уста. Докато да се извърна, тялото му се отпусна върху близката пейка. Той сам ми подаде телеграмата, ала ръката му изглеждаше прекършена. Бързо зачетох текста:

РЕСТО ПРЕМИАЛНИТЕ
СТОП СТРАШНО
СТОП ТЕЛЕФОНИРАЙ
СТОП БОРИС

— Кой е тоя Борис? — запитах го.

— Касиерът! — и Жорж затвори очи.

Излишно е да казвам, че ушите му грееха като пловдивски домати.

Изведнъж се изсмях. Така прихваше и слугинче в бивш богатски дом, когато, уловено в лъжа, важната госпожа неочаквано получила плесница от господаря. Смехът ми заглъхна в миг като звънтежа на счупена чаша. Вече се разкайвах за него.

За мое щастие Румен беше твърде покрусен, за да реагира даже с един неодобрителен поглед.

Някъде наблизко проехтя дървеното клепало.

III

С телеграмите настъпи странна метаморфоза у моите приятели: отблъснатият кандидат за женитба стана мълчаливец, а изобличеният счетоводител — досаден бърборко. И понеже контрастите се привличат, двамата вече не се отделяха един от друг. В моите очи те приличаха на различни числители под общия знаменател на разочарованието. Ала сравнението е нелепо, защото човешките емоции не се поддават на математически израз, нито могат да бъдат обхванати с някаква формула. Инак всеки ревнивец би изправил възлюбената си пред някоя електронна сметачна машина, за да провери чувствата ѝ; пък и колко ли такива машини биха пострадали от буйствата на разочарованите мъже.

Наистина Румен пак крачеше с вирната глава сред стотиците гости на манастира, но крачеше замислен — като Робинзон през първите часове от престоя на самотния остров. Беше станал толкова разсеян, че забравяше да се кара и заяжда. А за хвалби не можеше и дума да става. Той вехнеше като бор великан, разяждан в корените от дребни, невидими червеи.

Счетоводителят, както вече казах, дърдореше, както е дърдорела и покойната му баба през последните години на живота си, когато Жорж се бе оженил за своята втора братовчедка. Той се тътреше подир Румен комай като злата вещица от приказките, която изнемогва под тежестта на чувала, скрила всички злини на света в него. Ситнеше по навик и посбутваше Румен ту отляво, ту отдясно в напразни опити да привлече вниманието му. И понеже журналистът не го слушаше, Жорж още по-силно се тюхкаше и измъчваше мозъка си с невъзможни, почти фантастични догадки за телеграмата. А мислите си изказваше все на глас. Какво въображение! То би удивило и най-плодовития автор на криминални романи. Нещастникът трябваше да чака до утрото, за да влезе в телефонен разговор с касиера, а неизвестността късаше нервите му, както ножът кълца китка магданоз.

Двамата посрещнаха с безразличие новината, че всички места в хотела на „Балкантурист“ били заети от група чужденки, летуващи в

страната ни. Трябваше да се погрижа за легла. От едно неврастенично старче научих, че и манастирските стаи били претъпкани догоре, чак до тавана, та и самите дървеници щели да нощуват на покрива. Тогава отидох в игуменарницата. Заместникът на игумена, имитирайки древния Йов, си беше посипал главата с пепел от мъка заради превръщането на манастира в музей — ситен пращец бе изпопадал и по реверите на черното му расо, и по раменете, а най-вече зад яката. Друг би взел пращеца за обикновен пърхот. Като разбра неволята ни, старецът каза, че е запазил няколко места за добри хора в пристройката с туристическите спални. Така подкупваше свети Петър, та и той да запази едно място за него в рая. Целунах му ръка за сметка на Жорж и Румен.

Трябваше да се погрижа и за магарето, защото другите двама бяха неспособни за никаква работа. Настаних Буридан в дворчето на насрещното ханче, използвано в съботни дни за киносалон. Там нашият дългоух другар щеше да се чувства добре. Сетне се върнах при другите, за да ги отведа в ресторанта.

Масите на терасата бяха заети от три дузини млади немкини, все руси и тъй прилични една на друга, че можеха да минат за канадски близначки от нова, уголемена серия. Между тях нямаше нито една истинска Брунхилда с дълги плитки. Всички бяха късо подстригани, без излишни къдри в тила, както се носят някои наши младежи, пък и отпред никак не приличаха на нашенските ячки девойки.

Докато обикаляхме терасата, десетима от тия теснобедри плиткогръди севернячки ококориха очи и се позагледаха в Румен, а тънките им ноздри взеха леко да потръпват.

— Виж — опитах се да го развеселя, — взимат те за потомък на Нибелунгите...

Той нито ги погледна, нито се усмихна и бавно тръгна към вътрешните маси. Дожаля ми за него, ала нямаше как да помогна. Поостанах още малко на терасата, уж да търся свободни места, а когато извърнах глава към салона, Румен тъкмо измъкваше един стол зад гърба на разсеян посетител, а с другата ръка мъкнеше и друг стол и небрежно го блъскаше в краката на хората. Като го гледаха, те предпочитаха да не се закачат с него. Зърнах и Жорж. Той стоеше прав в дъното на салона с ръце връз облегалото на единствения свободен

стол и гледаше вторачено пред себе си, сякаш се намира на разпит в съда Румен вече тътреше столовете към тая маса.

Отидох при тях. Постеснихме другите сътрапезници, като попреместихме и масата. Те бяха работни мъже е груби ръце, дошли от далечни фабрики и заводи да прекарат няколко дни на чист въздух в дебрите на Рила, както правеха някога бившите фабриканти. Изглеждаха непретенциозни, безгрижни и доволни и затова се посместиха, без да се мръщят. Един от тях ми подаде листа.

— Какво ще ядем? — запитах другарите си.

— За мене само една чорба — каза Жорж. — Ще трябва да правя икономии...

— За мене нищо! — добави Румен.

Изненадан, вдигнах очи и го видях да хваща за пеша един от минаващите келнери, сетне попрегълтнах, като го чух да заръчва бутилка ликьор. Той, заклетият въздържател, да пие ликьор, и то преди вечеря! Ех, тая проклета телеграма...

Бях поръчал телешко печено, а ми донесоха говеждо на тънки подметки, преседели в саламура. По неволя задъвках в мълчание, пък и Жорж упорито сърбаше чорбата. Само Румен не хапна нито зальк. Докато се хранехме, той изпи пред очите ни почти цялата бутилка и нито веднъж не продума. Очите му взеха да святкат. Поуплаших се от възможните последствия, ала той гледаше все към тавана в един опушен ъгъл и нищо лошо не се случи. Когато довърши бутилката, сянка сякаш падна пред зениците му. Досетих се, че алкохолът трябва да е подкопал гранитния му инат. Сега щеше да проговори.

— Румене — ласкаво подзех, — как се казва оная?

— Мария...

Той изрече името някак механично, като в хипноза.

— Защо си поискал отговор с телеграма?

— Когато да тръгваме, ѝ написах писмо. С предложение...

— А защо не направи устно предложение?

— Стеснявах се...

С мъка запазих самообладание. Решил да се жени човекът и изпраща нота до другата страна или паметна бележка с уточнено предложение. После си припомних едни негови думи край езерния огън.

— И с предложението си поставил условия, нали?

— Да...

— Но тя може да ме е била съгласна с някое от условията — упорствувах аз. — Например с онова за женските деца.

— Какви женски деца? Тя няма деца...

Мътните му очи ме гледаха учудено, дори уплашено. Неволно дочул част от разговора, един от сътрапезниците ни се изсмя на глас при тоя отговор. Другите пушеха невъзмутимо.

— Тя няма деца! — повтори Румен и тупна с юмрук по масата.

Нямаше смисъл да разговаряме, тък и Жорж бързаше. Двамата тръгнаха да си вървят, а аз останах за кафето и да уредя общата сметка. Честичко поглеждах към немкините. Те бяха все със спортни фигури, а Румен обича да казва, че истинската жена е пищна, много пищна... Спрях поглед върху една и очите ни се срещнаха на няколко пъти, но тъкмо тогава келнерът донесе кафето, а те дружно се надигнаха и една след друга минаха край мене. Само онази, която можеше да мине за полупищна, благоволи да забележи присъствието ми с бегла усмивка.

Подир малко и аз излязох навън. Поспрях пред хотела, за да запаля цигара. Прозорците на спалните светеха, из въздуха се носеше едва забележим ръмежляк, реката глухо гърмеше в коритото си. Идилична картина, тъкмо за серенада. И ето че Буридан изрева. Затворен в дървената ограда, той тъгуваше за простора край Урдините езера, а може би и за магарицата.

Ревът на магарето бе отекнал и в светлите прозорци на хотела, защото една руса главица доразтвори онзи над мене и се развика от умиление, после изтърси нещо във въздуха. Беше пепелник с угарки, но и с много пепел. Плюх, изругах Буридан и тръгнах към спалнята.

В спалнята беше душно. Имаше към двадесетина души и всички спяха, макар неколцина да хъркаха не по-зле от Жорж. Румен се преструваше на заспал. Беше легнал встрани, с гръб към моето легло и ръцете му прегръщаха възглавката, а сламата в нея съскаше от неудоволствие. Затворих очи и се опитах да заспя. Напразно! Пак се сетих за името на магарето...

„Ела сън, о сън!“

Тъй започва един сонет на Филип Сидней, тоя лиричен предшественик на Шекспир, и аз мислено го заповтарях в леглото, вместо да си изострям нервите, като броя до сто.

„Ела сън, о сън! Ти, здрав възел из покоя, надежден щит срещу хапливото остроумие, благоуханен балсам за всяка неволя, приятел на бедняка и освободител на затворника, безпристрастен съдник между големеца и простия човечец...“

Ала сънят не идваше нито при мене, нито при Румен, защото леглото пъшкеше под него.

Ела, сън, ела и при Румен, осени възглавката му, спусни гирлянди от рози над гордото чело, притвори и очите му и ако сториш туй за него, о сън, ти ще видиш дори през слепените му клепки образа на незнайната пищна Мария!

Накрая съм заспал и в съня си видях полупищната немкиня.

Късно на другото утро, когато отворих очи и се заозъртах, в спалнята имаше двама-трима сърдити мълчаливци, леглото на Жорж беше празно, а Румен току-що се връщаше отнякъде.

— Жорж е в пощата — подзе той без друг предислов. — Чака телефонен разговор. И един милиционер се навърта край него...

— Защо?

— Върви да го питаш!

Той сам се зае да оправи и трите легла и вече не ми продума. Стегнах се и побързах да отида в ресторанта за утринното кафе, пък и за немкините. Заварих само няколко от тях. Като ме видя, моята избраница ми се усмихна, но само за миг, както трепна стъклена тръба с повредено неоновото осветление, сетне повика келнера и започна горещ спор с него, а той току повдигаше рамене и все мълчеше. Девойката стана и сърдито тропна с токчето на едната обувка. Тогава реших да се намеся. Събрах смелост и услужливо заставах между двамата. Немкинята въздъхна от облекчение. Скоро и двамата завъздишахме, понеже поведохме разговора на един особен немско-френски миш-маш, поръсен с английски думи.

Накрая се оказа, че неразтворената топчица какао в нейната чаша с мляко била мъртва, удавена муха. Казах това на келнера.

— Много шум за нищо! — отвърна той.

— „Всичко за любовта!“ — преведох аз, спомняйки си една друга пиеса на Шекспир; пък и да исках, не бих могъл да преведа заглавието на първата.

Немкинята се усмихна приветливо, келнерът взе чашата и я отнесе към кухнята, ала с неизвестни намерения.

Сега заговорих по-свободно с девойката, вече с повечко английски думи, защото англичаните, тия велики еkleктици, струпали цяла империя от бели, жълти и черни, са пооткраднали по нещичко и от речниковото богатство на съседните им европейски народи. Затова не учат чужди езици и чакат чужденците да научат английски.

Разговорът наистина потръгна. Девойката се беше отдръпнала от масата, та и двамата да не се стесняваме от дружките ѝ. Питах я за съвсем обикновени неща — не скучае ли през деня, не се ли откъсва понякога от групата и не би ли приела да се поразтъпчем нагоре по пътя, към сенчестите букаци край реката. Тя се усмихваше и през една от тези усмивки ми каза, че щели да тръгнат подир малко на целодневен излет до някакво езеро. Тъкмо тогава Жорж и Румен застанаха с мрачни лица близо до нас и почнаха да ми правят знаци и с очи, и с ръце. Извърнах гръб, но двамата се изместиха и пак се навряха в очите ми.

— До кое езеро? — тревожно запитах.

— Сухо езеро, но пак мокро! — и немкинята съзаклятнически ми се усмихна.

Наистина, удивително е в колко различни гами може да се усмихва една хубава жена!

Уви, нашият път водеше не към Сухото езеро, а към двете Рибни езера под Канарата, в самото сърце на Рила.

Бях почнал да превеждам тия скръбни мисли, когато Румен ме задърпа за ръкава.

— Ела, че работата на Жорж е спукана! — чух го да казва.

Приятелството задължава! Почервениях от неудоволствие, сбогувах се набързо и тръгнах с него, а Жорж ни превари и пръв тръгна навън. Бяхме се насочили към туристическата спалня, ала насреща по пътя идеше милиционер и счетоводителят се завъртя на петите си. Всички поехме в обратна посока.

— За магарето ли? — запитах го.

— Какво ти магаре! Другата беля е къде-къде по-страшна...

За щастие милиционерът влезе в ресторанта. Жорж си отдъхна, насочи се към първата пейка по широката алея и там ни разправи тъжната история.

Всичко било разкрито. Издайничеството извършил каруцарят Вуто от Бусманци. И сторил това от яд...

Щом Жорж тръгнал на екскурзия — с готов баланс и с премиални във въздуха, — неговите колеги пак бракували едно прасенце, ала този път не поканили Вуто в кръчмата. На утрото Вуто узнал за тайния гуляй. Оставил кончето да дреме край рампата, поразпитал кръчмаря, глътнал и няколко чашки на гладен стомах, проклинайки неверните си приятели, сетне се пъхнал в първия влак за София. Там краката го отвели право в главното управление. Големците имали заседание и разсилният не искал да го пусне, но Вуто блъснал и него, блъснал и вратата и застанал пред тях с капа в ръка. Познали го по миризмата, че иде от туткалената фабрика.

— Да сме знаели, та да не приказваме пред него, но на — и Жорж цъкна с език. — Всичко им разправил: и за стъкмяването на баланса, и за нередните премиални, и за прасенцата...

— Виж, това за прасенцата е лошо! — обадих се аз.

— Тъкмо то е най-дребната работа! Ще ги платим и толкоз. Но другото влече и наказателна отговорност, и заповед за уволнение. Защото в управлението има един дърт рогат пръч... Тъкмо той поискал ревизия на сметките.

— Познава ли те? — запита Румен.

— И още как! Та той е първият мъж на жена ми...

Жорж се смълча, присви раменен съвсем се смали. Дали наистина го чакаше уволнение? Неприятна работа!

— Трябва час по-скоро да се махнем от манастира! — казах аз и неволно се заоглеждах за милиционера. — Но накъде?

— По най-глухия път към Самоков! — каза Румен.

— Значи през Сухото езеро! — почти възкликнах от радост.

Жорж имаше решаващ глас. Той одобри маршрута и добави, че като прехвърлим Мечитите, ще можем незабелязано да се спуснем към Искровете, а там сме щели да ноцуваме в моята къщичка, без да се показваме в Говедарци. Могли сме да скрием и магарето в избата...

— Ще видим! — отвърнах уклончиво.

Уговорихме се да потеглим подир половин час. Румен обеща да не се отделя от Жорж; двамата поеха грижата да закупят хляб, зарзават и суюежбина, както и да натоварят магарето, аз пък заявих, че трябва да направя една справка в манастирската библиотека. Те се позачудиха, но не възразиха.

След десетина минути трескаво разгръщах страниците на стара енциклопедия — все на втората буква от азбуката. Какво изобилие от знаменитости, живи и мъртви. Най-после намерих името и зачетох:

„Жан Буридан, френски философ от школата на номиналистите, починал 1360 година. Според него две еднакви по силата на въздействието причини взаимно се неутрализират. Нему се приписва историята за магарето, което, попаднало между две еднакво големи и еднакво отдалечени купи сено, не могло да реши накъде да върви...“

— И умряло от глад! — извиках вече по памет.

Добрият монах библиотекар се беше стреснал от внезапния ми вик и ме гледаше някак подозрително.

— Възмущавам се, отче Клименте, просто негодувам!

— Навярно от никоя неправда между човеците?

— Да, от една грозна, вопиюща неправда! Ето вече цели шестстотин години откак тоя Буридан си е обезсмъртил името с едно нищо и никакво магаре, а други пишат дебели томове и пак никой не ги знае!

Отец Климент не подозираше, че и аз пиша книги, затова не разбра мъката ми и продължаваше да ме гледа недоверчиво.

ГЛАВА VI
СУХОТО ЕЗЕРО Е МОКРО

I

Откритието ми за Буридан не направи особено впечатление на Жорж и Румен може би защото бързаха да свържат раниците върху самара на магарето. Пипаха припряно и в мълчание. Ала аз гледах Буридан с някакво странно умиление, като че съм пред прага на същинско литературно откритие. И тръпнех от въодушевление. Пък и немкините вече се качваха в един син автобус, спрял за тях пред хотела. Той щеше да ги отведе до Партизанска поляна.

Теглен от Румен, и Буридан потегли. Той извървя стотина крачки, подозрително задуши дима от ауспуха на автобуса, изравни се с мотора и спря, сякаш очакваше сигнал за надбягване. Десетина руси главици любопитно занадничаха през стъклата. Едни гледаха магарето, други — Румен. Наистина неприятно!

— Хайде! — викнах към двамата. Ти ли се заинати сега или магарето?

— То — апатично отвърна Румен.

Смути ме тоя мек отговор, тъй неприсъщ за него. Изглежда, че телеграмата бе притъпила другите му чувства, за да изостри едно от тях. Румен беше влюбен!

— Хайде, готово! — чух нечий глас.

Говореше предводителят на немкините и техен преводач. Клаксонът стресна всички ни. Магарето трепна, автобусът се разтресе и миг по-късно двамата тръгнаха почти едновременно — Буридан кротко и спокойно като мъдрата костенурка от баснята, а дългата синкава кола сред облаци от прах като самонадеяния заек. От пушилката не можах да зърна моята позната немкиня.

Жорж тръгна редом с Румен. Те и сега не се разделяха и все се мъкнеха като осиротели дечица. Защото съвпадението ни поразява по-силно, отколкото различието, пък и бедите се врязват по-надълбоко в паметта, отколкото щастливите събития. Моето ненарушено спокойствие ги беше отчуждило от мене. Затова нарочно поизостанах.

Хубав ден! Небето беше почти чисто, с тук-там по никоя дълга прозирна лента — като ивици прах, оставени от кърпата на разсеяна

домакия, докато е избърсвала полираната маса. По широката алея се разхождаха млади мъже и жени. Те се държаха тъй, сякаш са станали от сън е твърдото намерение да се влюбят през деня. Една такава двойка седеше на пейката край моста. Над нея, кацнал връз разкривен от неволи бор, пъстър кълвач неистово зовеше любимата си или коя да е друга, чукайки настървено по кората на дървото. Ако продължаваше все така, щеше скоро да изпадне в делириум тременс. Но влюбените не го чуваха. Той ѝ шъпнеше нещо малко под ухото, а тя замислено ровеше пръстта с токчето на едната обувка. Другата леко потръпваше във въздуха и честичко докосваше панталона на мъжа. Засрамах се, защото усетих, че съм се спрял на място и ги гледам с нескрита завист.

„И ти, подшушна ми таен вътрешен глас, и ти скоро ще зашъпнеш тъй в прозирното ухо на немкията там горе, край Сухото езеро, и от думите ти ще пламне и тя, и самото езеро, дори да е мокро!“

Покрай въображението и настроението ми стана крилато, пък и щурците свиреха в окосените ливади, и въздухът беше свеж, пълен с копнежа на безброй невидими живинки по тяхното незнайно щастие. Сетне Буридан изрева зад завоя. Сепна ме не толкова неговият рев, колкото една подличка мисъл: нима и ние, хората, не приличаме понякога на онези английски хрътки, които се надбягват, като тичат подир изкуствени зайци? Всеки си избира по една близка и друга подалечна цел и тича, презглава към тях. Тогава и настроението му е добро. Близката цел може да е незначителна, а далечната вероятно ще се окаже химера, ала това няма значение. По-важно е доброто настроение. Нали тъкмо затова и кълвачът чукаше тъй настървено по кората на дървото? Някоя все щеше да го чуе и да дойде...

Отвъд завоя шортите на Румен се жлътнаха пред очите ми като петно върху нараненото му честолюбие. Наистина кой би могъл да каже колко в любовта е честолюбие, каква част се пада на първичното чувство на притежание и дали остава нещичко за по-нежните емоции, които тлеят нейде дълбоко в нас? Понякога ние съзнателно прикриваме тия чувства с външна студенина, както и пепелта покрива искриците на въглена. Напразно усилие! Рано или късно нежният кълн ще пробие кората.

Ускорих стъпките си и настигнах двамата с потъналите гемии.

— Румене — подзех, — как мислиш, ще се доберем ли до горичката над Къркулиците едновременно с девойките?

— Какви девойки? — запита той, без да извърща глава.

— Онези от хотела, немкините.

— Не ме интересуват!

— Но те се позаглеждаха в тебе...

Вместо отговор той поклати глава и тръгна от другата страна на пътя сам, с ръце зад кръста. Оставих го да мъкне тежкия си кръст и закрачих до Жорж. Но и счетоводителят мълчеше. Неочакваната му бързивост от прежната вечер, когато бе получил телеграмата, се бе изразходвала като бързивостта на планинския поток, вече слязъл в равнината. Вместо да го заприкажа, реших да го оставя да се пържи в собственото си масло, това най-добро очистително за болни съвести.

Нарочно поизостанах. Когато те отминаха като потиснати от огромното скално било, възправило се като стена на стотина крачки вляво от пътя, аз разбрах, че веселата част на нашата екскурзии беше приключила. Сега започваше елегичната част на тая планинска симфония. Какъв ли щеше да бъде финалът?

Тъжните тактове на това елегично „анданте состенуто“ смутиха и моя покой само подир половин час време, когато и аз пристигнах на Партизанска поляна. Магарето се криеше в сянката на синия автобус. Шофьорът на колата, неколцина летовници и моите двама другари бяха седнали в тревата и слушаха разказа на една жена за участието на едно младо булче. Приседнах и аз до тях и нададох ухо.

Дали от шеметно стръмните скали над нас или от тишината в тая обширна поляна, ала разказът за младата булка звучеше като някаква антична трагедия. Бях пропуснал встъплението, но все пак можах да разбера, че действието се развило на същата поляна само преди две-три недели. Били омъжили девойчето против волята му, защото то обичало друг. Женихът работел в близката мина и бил добър момък. По неволя живеели разделени през тия първи пет месеца от брака — една събота момъкът отскачал до селото, на другата събота булчето идвало в работническия лагер. Скоро проличали и следите на бременността. Ала времето не могло да разпръсне спомена за другия.

— Тежко ми е — оплакала се тя пред сестрите си, все омъжени и по-възрастни от нея.

— Ще търпиш! — отвръщали те. — И да не си помислила да хвърлиш кал върху лицето на баща ни!

— Но не мога да живея с него! — упорствувало булчето.

— Можеш! В нашия род никой не се е развеждал...

Жестоки окови на едно отминало патриархално време.

Преди три недели младата булка пристигнала заедно с баща си в лагера край Партизанска поляна. Тя останала да нощува при съпруга, а бащата се прибрал в манастира. Бил много порядъчен човек.

— Утре ще дойда да те взема! — казал ѝ той.

— Ще дойдеш, но май ще бъде късно...

Никой не обърнал внимание на тези нейни думи, ала на другото утро, когато бащата дошъл да я отведе, наистина било вече много късно. Подранила с работниците, тя тръгнала уж да се поразходи нагоре, към брезовата горичка край извивките на Къркулиците, все по пътя към Сухото езеро, и вече никой не я видял. Била тръгнала с мъката си за да я остави в планината!

Изминали дни на тревога. Уплашили се близките ѝ, настръхнали и работниците от мината. Водолази пристигнали и преровили дъното на Сухото езеро, войници тръгнали с обучени кучета из непроходимия клек, алпинисти обходили каменистото било от Мальовица до Водния чал и все напразно. Едва на тринадесетия ден черни орли почнали да се вият към Купените, нейде в небето над Партизанска поляна, и те насочили стъпките на издирвачите. Намерили я да виси обесена над малка пропаст между две съседни островърхи скали, за които била вързала въжето, след като го омотала и около шията си. Така е висяла от възбог, с отпуснати ръце, изкълвани очи и лице, което гледало надолу, към Партизанска поляна...

— Тъй я донесоха тук, завита в одеяла! — рече жената и завърши тъжния разказ.

— А къде я погребяха? — запита един от мъжете.

— В нейното село. И що свят се извървя на погребението...

Тя не била виждала ковчег на мъртвец с толкова много цветя!

Слушах думите ѝ и си мислех колко ли невестински китки в тоя ковчег са криели по една отминала, ала още неизплакана мъка?

Румен се надигна с непривично пъшкане. Стана и Жорж и се заоглежда. Магарето още стоеше на пост до автобуса с раниците върху самара. Беше време да вървим.

Жорж подкара Буридан. Закрачихме по на десетина крачки един от друг, още потиснати от тъжния разказ. След половин час опряхме в подножието на Къркулиците. Буридан спря при чешмичката. Спряхме и ние до него.

— Тъжна история! — каза Румен.

— Да! — съгласи се Жорж. — А никак не е трудно да се разведе човек...

Той навярно мислеше за жена си и за развода ѝ с първия съпруг.

— Изглежда, че е по-трудно да се ожениш, отколкото да се разведеш — казах аз и погледнах Румен.

В същия миг се разкаях за тия думи. За щастие той не проговори. Стисна челюсти и се загледа в далечината, сякаш виждаше нечий образ над върховете на дърветата. Дали съжеляваше за нещо?

Две малки птички прелетяха над главите ни и се шмугнаха в близкия храст. И тримата неволно ги затърсихме с поглед. Чухме ги да цвърчат от радост, но те скоро се смълчаха, сякаш бяха намерили друго и по-приятно занимание. Ако едната птичка бе поставила условия, другата очевидно ги бе приела...

За да наруши тягостното мълчание, Жорж ми заразправя какви продукти били накупили в манастира и за колко пари, като че тъкмо това вълнуваше и трима ни в момента. Но ето че челото на Румен се разведри от тия приказки. Той се понаведе, грабна няколко камъчета и почна да замерва с тях близкия мравуняк. На мравките си изкара гнева! Тогава Жорж предложи да продължим изкачването на Къркулиците с техните четиридесет извивки, защото слънцето вече напичаше вратовете ни. Румен мълком поведе Буридан и двамата заприщиха пътеката. Тръгнахме и ние подир тях.

Кой би повярвал, че два часа път делят манастира от Партизанска поляна? Та оттук, от стръмнините на Къркулиците, той изглежда да е на хвърлей камък! И прилича на китайска миниатюра...

Над главите ни листата на брезичките потрепват плахо като на трепетлива осика — трепкат, шумолят и шепотът им прокужда мрачните мисли. Нагоре и все по-нагоре крачим ние и нито за миг не си спомняме за нещастното младо булче, което е вървяло по същата пътека преди месец на път към своята Голгота. Стотици мъже и жени са минали оттук подир него, ала без такъв смут в душата. И те като нас са се радвали на брезовата горичка.

Ала тия белостволи дръвчета са отскоро тук. Малцина помнят някогашната гъста борова гора, която е красяла голя стръмен скат до оня страшен пролетен ден, когато грозна лавина се е откъртила от челото на Големия Купен и само в няколко мига е помела вековните дървета, както пръстите на дете събарят кибритени клечки, забучени в глина! С присъствието си брезичките напомнят за великата приемственост в природата, в която няма самоубийства. Наистина нищо не може да спре живота — бурния, вечен и неумолим живот!

II

След няколко последни извивки пътеката пролази край отвесните скални грамадаци в подножието на Купените, запровира се между тях и оределите дървета и изведнъж излезе на тревиста полянка. Езерото още не се виждаше. Полянката беше заоблена като препечен самун, а то беше някъде зад нея, между Купените и Водния чал. Обични, отдавна познати места!

Като видяха полянката, а може би примамени и от хубавата гледка, двамата мълчаливци пак решиха да се уединят и полегнаха далече един от друг на припек в тревата. Не ме съдържаше на едно място. Нададох ухо, но вместо немска реч или друга женска глъч дочух жалбите на закъсняла кукувица. Тогава подкарах Буридан през поляната.

Имало защо да бързам. Сухото езеро скоро се ширна пред мене. То мокрееше от единия до другия край и водите му блестяха като кристално желе в огромна елипсовидна чиния, гарнирана с тъмни смърчове откъм южната страна и с накълцани балвани откъм северната, гдето Големият Купен напразно се силеше да види лика си в огледалната повърхност и от яд се въсеше към насрещния Воден чал, смирено заоблил голото си теме над горския пояс. Защото езерото не лежи в ледников циркус като повечето големи езера в Рила, а в дългия дол между тия два върха, прищипано в западния край от каменни срутища и пръст. И макар да попресъхва в ранна есен през сушави години, то е пълно с риба. Обикновена неземноводна планинска пъстърва! Изглежда, че природата е съградила подземни басейни за тия вкусни риби, които им служат като противосушави скривалища. Как ли се блъскат в тях, докато премине тревогата и започнат есенните дъждове?!

В миг очите ми се сблъскаха с десетки голи рамене и толкова женски нослета, покрити по недоразумение със зелени, макар и не смокинени листа. Изведнъж ушите ми заглъхнаха от весели викове:

— Магаре! Истинско живо магаре!...

Изглежда, че там, в Германия, няма такива животни даже и в цирковете. Дорде да стигна до немките, те вече бяха на крака и забързаха към Буридан. Отнейде изневиделица щръкна предводителят им.

— Моля, отбийте животното настрана! — рече ми той на чист български език.

— Защо? — сухо попитах.

— Ще замърсите терена! Както виждате, аз вода чужденки...

Не свалях поглед от острия, малко мазен нос на тоя родолюбец, щръкнал като клин между очите му, и никак не мислех да се подчиня. За щастие девойките вече навалиха магарето. С думи и жестове те отнеха възможността на тоя българин да прояви родната си страст към ненужно заповедничество. Тъй и магарето остана, и аз покрай него.

— Гутен таг! — поздрави моята позната.

Отвърнах на поздрава и нарочно стиснах пръстите на ръката ѝ някак свойски, та да ядосам преводача.

— Прекрасен магаре! — добави тя вече на френско-немски.

Като разбраха, че се познаваме, дружките ѝ весело се разбъбриха. За какво ли приказваха? За магарето, естествено, не и за мене...

— Момичета искат магаре баня да вземе! — усмихнато обясни познатата ми девойка вече почти на английски.

— Невъзможно! — отвърнах на немски. — Днес е петък, а не събота!

— Охо! — възкликнаха девойките. — Жалко, много жалко!

И те вече не настояваха да изкъпят магарето, сякаш им бях прочел правилника за личния режим на дългоухото, което се къпе веднъж в седмицата, и то само в съботен ден!

Поведох Буридан към малкото сенчесто полуостровче, за да го разтоваря и някак да откъсна моята позната от дружките ѝ, но подир нея тръгнаха още две-три немкини. Предводителят им се мръщеше наблизно. Кимнах към него, за да сплаша неканените гостенки.

— Сигурно ревнува? — опитах се да се пошегувам.

— Али баба? — възкликна моята позната. — Не, не, не! — и тя присви устни в гримаса.

— Така ли го наричате?

— Да... Ние жени — разбойници, четиридесет разбойници, той Али баба...

Много млад Али баба, мина ми през ума, а гласно запитах какво крадат.

— Още нищо! — рече тя и разпери ръце като богинята Юнона пред онемелия Парис.

Сравнението не е неудачно, защото девойката беше по шорти и почти гола нагоре и надолу — с някакъв малък щит от басма връз гръдния кош и със сандалети на боси крака. Всички бяха облечени като нея, стояха изправени и полуразкрячени като голобради войничета.

— Фертиг! — казах и тръснах последната раница в тревата до черната тенджерка.

Буридан се заплесна да пасе, аз седнах на тревата, насядаха и те наоколо, но сториха това като момчета, преплели крака под коленете и с ръце връз тях. Зелените им носове ме гледаха предизвикателно, с любопитно очакване. Как да ги забавлявам, като се разбирахме така трудно на три езика! Поднесох им кутия с цигари и те до една запушиха. Запуших и аз, но без цигарето.

— Всички сте от Източна Германия, нали? — запитах.

— Да. Но да се надяваме, че скоро ще има само една Германия! — отвърна моята позната.

— Само една! — отекнаха другите.

Побързах да променя темата. Разговорът се поведе главно чрез Грета, както се казваше моята позната. Тя била секретарка на генерален директор. Навярно преувеличаваше, както показваха късо подрязаните ѝ нокти на машинописка, още неспособнали да израснат достатъчно през тези няколко дни в България. Много им харесвали българските праскови.

— И в Германия има български праскови! — обади се друга.

— Да, да — побързах да се съглася. — И тук ги има понякога...

Те не разбраха задявката и отзивчиво се усмихнаха, сякаш им бях казал да търсят плодни дръвчета край брега на Сухото езеро!

Буридан изпръхтя наблизко. Вдигнах глава и видях Жорж и Румен да пристигат с колебливи крачки, бавно и с криволичене, както се носи есенната мъгла. Станах да ги представя, ала те само кимнаха и се наведоха над раниците.

— Бъдете по-възпитани! — казах. — Това са чужденки.

— Забавлявай ги щом си толкоз възпитан, пък ние ще обядваме!

Това бяха думи на Румен, на истинския Румен, а аз се зарадвах, че той вече идва на себе си. Добър или лош, но такъв го исках. Сега развързваше раницата с някаква спокойна решителност. А тенджерата ритна с крак.

Като забелязаха приготовленията им, немчините наставаха и тръгнаха да си вървят. Само Грета поспря край магарето.

— Магаре е гладен — каза тя. — Там има много трева...

Ръката ѝ сочеше близката гора. Погледнах я в очите и тя ми се усмихва подкупващо. Смело хванах поводата на Буридан, а тя закричи до мене и дори неволно ме докосна с рамо. Тогава зърнах ухото ѝ — малко, възрозово и много нежно, прилично на една от онези чудни кехлибарени раковини с преплитаци се извивки, които свирят мелодично, щом духнеш в тях. Естествено нямаше как да духна в нейното!

— Тук добро за магаре! — пак се обади тя.

Оставих Буридан да пасе на воля в полянката между полуостровчето и близката гора и пак тръгнах подир нея.

Тя вървеше все покрай брега. Натам имаше едри камъни и цели скали, сред които едва се подаваха малки зелени ивици. Скоро и двамата заподскачахме от един камък на друг. Беше много весело, а тя скачаше леко. Гумите на моите алпинки прилепваха плътно към скалите и аз съжалявах Грета заради нейните сандалети с гъонови подметки. Второто ѝ подхлъзване ми даде повод да я изправам на крака. Напред имаше други камъни и пак се отпуснахме, а тя пак заподскача пред мене, сочейки една голяма скала. Отсам нея имаше друга, помалка, цялата обрасла в зеленикав мъх от пръските на вълните. Изглеждаше като покрита с плюш.

— Хоп! — рече Грета и кацна върху едрия камък.

— Хоп — отекнах и аз и скочих до нея.

Ако бях малко по-решителен, може би щях да предприема нещо, тъй като Грета бе полуизвърнала рамене към мене и ме гледаше някак настойчиво, дори очаквателно, но дорде да преглътна, тя се подхлъзна, извика и цопна в езерото.

Сухо езеро, но пак мокро! Спомних си тия нейни думи, докато гледах как тя разтърсва мокрите си коси над повърхността, потънала до гърди в студената вода. През призмата на водните кръгове камъните

на дъното чернееха като дебнещи акули. Трябваше да се хвърля във водата. Наистина трябваше! Ала не скочих, защото нещо ме възпря. Може би се сепнах от виковете на немкините отвъд полуостровчето.

Грета впи пръсти в ръба на скалата. Веднага ѝ подадох ръка и внимателно я изтеглих, а тя се изправи до мене и двамата се вгледахме един в друг. Гледахме се глупаво и всеки се чувствуваше по-глупав от другия. Може би Грета изглеждаше по-глупава, защото мътна чернилка се изцеждаше под миглите ѝ. Сигурно ги беше подсилила с боя.

— Съжалявам! — смотолевих на български.

Зъбите ѝ тракаха от студ и тя не продума, пък и едва ли разбираше български. Само прихвана мократа си блузка с пръстите на едната ръка и я отлепи от тялото, а с пръстите на другата направи същото с шортите, сетне припна край брега, оставяйки мокра диря по скалите. След малко бързите ѝ крачки се скриха зад полуостровчето.

Пристигнах задъхан при Жорж и Румен и нервно заразтвалях моята раница, за да извадя суха фланела, пуловер и клина си. Трябваше да се отсрамя поне малко пред девойката.

— Какво стори на момичето? — каза Румен с пълна уста. — То плачеше с черни сълзи...

— Ще му мине! — насмешливо добави Жорж.

Оставих ги скритом да се подсмиват и изприпках с вещите към лагера на немкините. Няколко девойки се бяха струпали край Грета.

— Назад! — развика се Али баба и ми препречи пътя. — Тя се разсъблича!

Една от немкините ме бе забелязала и дотърча при нас. Думите бяха излишни. Тя взе пуловера, взе и клина, помириса фланелката, сякаш да разбере дали е прана, сетне ми рече нещо на немски. Вдигнах рамене, а тя повтори думите. Али баба беше навел глава.

— Хозен! Унтерхозен! — пак закреця девойката и навря клина в очите ми.

— Долни гащи! — преведе Али баба. — Клинът е много груб...

Бях забравил колко нежно е ушлето на Грета и всичко по нея. Веднага изтърчах назад. В раницата имаше едни дълги памучни гащи.

— Какво? — присмя се Румен. — За кърпа ли дойде?

— За кърпа! — отвърнах нехайно.

— И ти ли ще разтвиваш къпаната мома?

Увих гащите в кърпата и пак изгърчах към немкините, а Али баба пак ми прегради пътя.

— Трябваше да бъдете по-внимателен! — укори ме той и взе гащите от ръцете ми, та сам да ги отнесе.

Примирих се и зачаках. Наистина имаше нещо подозрително в поведението на тоя преводач! Докато умувах, циркусът на Сухото езеро прокънтя от веселия смях на девойките. Грета навярно бе навлякла дългите гащи. Почаках още малко, сетне се върнах при Жорж и Румен. Те тъкмо привършваха обед.

— Одеве се мятахте като пеперуди по камъните — подзе Румен, — като влюбени пеперуди, които търсят място в тревата...

Влюбеният говореше за влюбени пеперуди. Нима тъй скоро бе отлетяла мъката му по несбъднатия блян? Всичко било от ден до пладне. Една прищявка и толкоз... Загледах се в лицето му, а той ми се усмихна.

— Хайде, сядай да ядеш! — каза Жорж. — Това е по-важно... А ето какво остана от крилата на твоята пеперуда — и той махна с ръка към стана на немкините.

Мокрото дамско бельо пъстрееше върху една гола хвойна.

III

Странни хора са Жорж и Румен. Вместо да въздишат от мъка, както правеха там долу, в Рилския манастир, когато се намираха в низините на отчаянието, сега от височината на превала между Купените и Водния чал те сякаш гледаха отвисоко и на предишните си неволи, и на мене самия — поради явния ми неуспех с немкинята. Излезе, че бях тичал подир изкуствен заек! Пък и времето доразваляше настроението ми. Мрежести облаци бяха запълзели високо над главите ни, та и гащите на девойката да не съхнат бърже, и водите на езерото бяха посивели като небето над него, събрало и моята мъка, и въздухът вече ставаше по-прохладен.

Бях се нахранил, а Жорж и Румен се приготвяваха да подремнат в сянката на боровете. Чувствувах се неловко, пък и бях разочарован от немкинята. В разочарованието ми имаше и няколко капчици срам. А Монтен, тоя мъдър скептик, е писал някъде, че срамът не само хвърля хората в отчаяние, но внася и студенина в приятелството и често превръща приятелите в неприятели. Затова ли се държаха тъй пренебрежително моите двама другари? Или може би бях станал прекалено мнителен? Във всеки случай те почти не ми говореха. Само Жорж, преди да полегне, ми заръча да го събудя подир час, понеже искал да опита щастието си като рибар — бил купил една въдица в манастира, а пръти имало в гората.

Всеки си има своите малки навици. Те правят човека. В живота не всичко е като в играта на шах, гдето, като не знаеш какъв ход да предприемеш, можеш да преместиш царя и да изчакаш събитията. Защото най-важните събития идват винаги някак прибързано, без да сме подготвени за тях. Тъй ставаме мат изневиделица.

Ето, аз си бях сварил кафе, сърбах горещата течност, облизвах устни и в унес гледах как димът от цигарата се смесва с парата, която се надигаше от чашката. Така и, най-тъжните мисли се превръщат в дим, мъката догаря с цигарата и от нея остава само купчинка пепел — стига, разбира се, наблизко да не подскачат полуголи немски девойки,

които се снимат с магарето и не обръщат внимание на неговия нагледвач. Аз ли бях крив, че те имат лош вкус?

— Ахтунг, ахтунг — викаше една от девойките, докато нагласяваше апаратчето.

Немкините се опитваха да оградят магарето, ала то недоверчиво извърщаше задница към по-смеличките, сякаш си спомняше неволите си край хижа Мальовица.

— Фертиг! — каза същата девойка и даде апаратчето на друга.

Те като че ли не бяха виждали магаре нито в цирк, нито в зоологическа градина, та затова бързаха да правят снимки с Буридан. Щяха да показват снимките в Германия. Видели магаре в България!

Напразно дирех Грета между девойките. Смътно си спомнях как бяхме подскачали край брега на езерото и изведнъж ми се стори, че щастието съществува само в минало свършено време. Понякога то се крие в самото намерение, а още по-често — в самия опит да изпълним помислите си. Човек никога не е щастлив в момента, понеже съзнава щастието си, след като то отmine. Излиза, че истинското щастие е в спомена!

Мина време. Немкините още се суетяха край Буридан. После до ушите ми долетяха бодри викове откъм насрещния бряг на езерото, някъде край потока, който се стича и него от гористата седловина пред Кобилино бранище. Пристигаха група туристи и с виковете си поздравяваха Сухото езеро, ширнало се на цели четиристотин крачки от единия до другия бряг. Те слизаха по пътечката, а тя вървеше покрай северната страна на езерото. Тъй щяха да отминат надолу.

Докато гледах към тях, забелязах и моя маслинозелен клин край отвъдния бряг, излегнал се безцеремонно в каменистия улей на засъхнал поток, а до него се жълтееше пуловерът на Али баба. Изглежда, че Грета си бе наумила нещо още от сутринта! И беше осъществила намерението си. Ала не чрез мене...

Обичам да си припомням думите на един мой някогашен професор, който казваше, че нищо не било тъй тъжно, както да бъдеш въведен в мизерията на несбъднато очакване. Разочарованието ми в случая не би било тъй голямо, ако Грета не бе осъществила помислите си.

Скочих на крака и се загледах натам с глупавия израз на човек, който само преди миг-два е изпуснал трамвая.

И те бяха забелязали пристигащите туристи. Грета първа се надигна, а подир нея стана и дългоносият Али баба, сетне и двамата тръгнаха назад по пътеката с нехайни стъпки, сякаш се наслаждават на гледката към езерото; и докато Али баба драскаше клечка подир клечка, за да запали цигарата си, Грета се понавеждаше тук и там, уж да откъсне някоя тревичка и замислено да я сдъвче между зъбите си. Като наближиха стана, издатината на полуостровчето почна да ги закрива от погледа ми и аз се покатерих нагоре. Тъкмо тогава Жорж се събуди от сън.

— Намислих го! — чух го да казва; сетне се позачудих защо тъй бърже се изправя на нозе. — Кокалите не минават през кантара и туй ще оправи себестойността...

— Каква себестойност? — запитах го.

— Фалшивата...

Той поразкърши рамене, прозя се веднъж-дваж и затърси нещо в джобовете си, после взе и туристическия нож и се запиля към близката гора, за да отсече въдичарски прът. В това време Грета и Али баба вече заобикаляха полуостровчето. Той носеше фотоапарат.

Уморен от доскорошната шетня край него, Буридан стоеше сред поляната по-вдървен и от дървено подобие на Буда и навярно размишляваше върху хорската суета, след като бе оставил образа си в обективите на няколко немски фотоапарата. Немкините го бяха изоставили. Сега те показваха откъслечни части от телата си — предимно бедра и изопнати шорти, — тъй като беряха диви ягоди край гората. Оттам долитаха и честите удари на ножа, с който Жорж дялкаше своя въдичарски прът. И сред тая идилична картина се зададоха Грета и Али баба — тя с изпомачкан клин и ленива усмивка, той по шорти, но по-наперчен и от Кракра Пернишки. Немкинята се развика и Буридан изви шия към тях.

— Искам отгоре! — глезено викна Грета.

Като разбра какво го чака, Буридан взе да се върти около оста си и не им позволяваше да се доближат. Това продължи почти цяла минута. Ушите на магарето вече стърчаха заплашително и чевръсто се въртяха на всички страни, а това не вещаеше нищо добро. Тъкмо тогава Румен се надигна от сън и се заотърсва от мравките, полазили по бедрата му. Сетне забеляза и Грета и я позна.

— Гледай! — рекох. — Гледай как се лигавят ония с магарето. Особено тя...

— Човек не трябва да обръща сериозно внимание на жените! — поучително рече Румен.

— Я гледай! Така ли се утеша и ти? — реших да го жегна. — Като лисицата под киселото грозде, нали?

— И най-киселото грозде ще узрее подир време...

— Да! — съгласих се. — Но при подходящи условия! — и нарочно наблегнах върху последната дума, за да му припомня неговите предбрачни условия.

Вместо да се разсърди, той се ухили, все тъй загледан към магарето. Нещо ставаше там! Буридан се бе разритал на всички страни, Грета подскачаше наоколо като кенгуру, спъвана от неудобния клин, а Али баба се бе проснал на земята не по своя воля и с гърчене и пълзене се опитваше да достигне изпуснатия фотоапарат. Скъпата вещь жълтееше в тревата, но петалата на Буридан заплашително се мятаха над нея. Не бях виждал такава бурна магарешка ръченица. Тъй им се пада! Нека видят българско магаре...

— Буридааан!

Познало гласа на Жорж, магарето се умири и изрева. Тогава и Али баба успя да измъкне апаратчето изпод копитата му. Жълтият пуловер беше пълен с бодили. Жалък като гъсеница, човекът пролази заднешком, на колене, и бързо се изправи на нозе, като не забрави да хвърли един крадлив поглед към нас. После се поотърси и тръгна към Грета с престорена веселост.

Гледах бодлите по пуловера и по неволя трябваше да се задоволя само с тая утеха, пък и нали Румен не беше видял измяната на немкинята? Този път намирах утеха в несподелената тайна.

— Хайде да сварим кафе! — рече журналистът.

— Ето ти приборите, а там има огнище...

Румен се позачуди, но грабна джезвето и заслиза към брега за вода. Там беше и Жорж оставил пръта върху тревата. Взираше се в крайбрежните камъни, обръщаше ги, пак се понавеждаше и току слагаше нещо в кибритена кутия. Сигурно стръв за рибите.

— Къде ще ловиш! — запита го Румен.

— Отсреща.

— Я подкарай и магарето натам, че тука не го оставят на мира!

Жорж повика Буридан и с пръта в ръка най-неочаквано се метна върху самара, потупа животното по шията и го подкара нататък. Двата скоро се скриха зад полуостровчето. Когато се показаха от другата страна. Румен вече подпалваше съчките и пушекът се изви нависоко, защото и денят беше тих. Едва тогава си спомних, че беше забранено да се кладе огън в планината поради голямата суша.

— Нищо! — рекох на глас. — Ще го загасим подир кафето.

Случва се да говоря на себе си, особено когато съм притеснен. Понякога просто усещам бедата във въздуха. Имам нюх за такива работи.

И не трябваше дълго да чакам! Неиде зад опустелия стан на немкините и току до хвойната с простряното бельо на Грета беше застанал милиционер. Той гледаше към полуостровчето. Нима заради пушека? Тъкмо тогава Румен ме извика, понеже кафето било готово, и аз бързо се свлякох надолу.

— Дай да гасим! — предупредих го. — Иде милиционер...

— В джезвето остана малко и за него...

— А глобата? И срамът!

Взех да тъпча тлеещите въгленчета, но вдигнах пушилка и чашките се напълниха с пепел. Тогава Румен се развика до бога. Понеже упорствувах, той ме блъсна в гърдите. Олюлях се и паднах в тревата. Докато да се надигна, милиционерът вече идеше право към нас, при това е бързи и решителни крачки, пък и с пръчка в ръка.

— Добър ден! — поздрави той отдалече. — Има ли рибари насам и е какво ловят? Мерак ми е да опитам тая пръчка...

— Един отиде насреща — сухо отвърна Румен, още сърдит за кафето.

— А с какво лови?

— Че питай го! Ще го видиш ей от тая чучка...

Като разбра, че Румен е изчерпал любезностите си и като ме видя да лежа най-невъзмутимо в тревата, милиционерът се покачи на чучката.

— Оня с магарето ли? — запита той.

— Той същият! — отвърнах.

— Хей, рибаря! — развика се милиционерът. — Със скакалци или с мамарци?

Гласът му заля циркуса на езерото, ала никакъв отговор не последва. Тогава и аз се покачих при милиционера. Жорж, все още яхнал Буридан и с рибарския прът, щръкнал като копие над главата му, беше спрял на сред пътечката и гледаше към нас. Окуражен от този знак на внимание, милиционерът пак се провикна:

— Със скакалци или с мамарциии?

Понеже пак не последва отговор, той махна с ръка, сетне припна надолу. В същия миг и Жорж подкара магарето, мушейки го с пръчка в задните части, и то запраши към горния край на езерото. Изумих се, но скоро се досетих, че и скакалци, и мамарци еднакво добре се римуват с крадци. Ехото беше внесло заблудата!

Представителят на властта скоро се отказа от надбягването, ала не и Жорж. Само подир няколко минути и той, и магарето се скриха в гористия дол на потока и вече никой не ги видя. Пък и милиционерът не се зае с риболов — немкините се връщаха в стана и неволно привлякоха вниманието му. Но те се готвеха да си вървят.

— Каква стана тя? — рече Румен. — Гузен негонен бяга...

— Ще бяга, щом го стяга!

Запалих цигара, защото насреща ни идеше предводителят на немкините, нарамил клина и пуловера, кърпата и долните гащи.

— Другарката Грета благодари! — рече той и пусна вещите в краката ми, сетне ни показа гърба си.

Скоро видях и гърбовете на немкините, и гърбицата на милиционера. Дълбокият циркус изведнъж опустя. Пусто беше и в душата ми.

— Ами сега? — рекох на Румен. — Кой ще мъкне и неговата раница?

— Иди да се поразходиш натам! — чух го да казва. — Ти обичаш самотните разходки...

Тръгнах унило край брега, за да диря бегълците, а като наближих каменистия улей на засъхналия поток, гдето само преди няколко часа се беше излежавал собственият ми клин, от яд ритнах една празна консервена кутия. Тя издрънча по камънаците и звукът отекна като кикот.

ГЛАВА VII
ЛЪЖАТА ОСЪМВА, ГДЕТО ЗАМРЪКНЕ

I

В тая сумрачна смърчова гора Жорж и магарето се бяха скрили като две игли в купа сено, ако не и по-добре, защото магарето би могло да прояде дупка в сеното и издайнически да изреве. Никакви ги нямаше! Нямаше ги в горичката край потока, нямаше ги и по-нагоре, гдето смърчовете редяат като самотни рицари, тръгнали на бран срещу простолюдния клек. Виках счетоводителя и по име, и с обидни имена, ала напразно. Вървах, провиквах се и надавах ухо — и кукувицата не отговаряше, а за бухала беше още рано.

Здрачът бързо припадеше. Седнах в тревата и запалих цигара, за да поразмисля. Неусетно попаднах в чара на тишината, на тая особена, почти нереална тишина във високата планина, които настъпва в мрака на синия час. Това е времето на метаморфозите. Всичко наоколо става синкаво, странно прозрачно, едновременно близко и далечно. Ако се вгледаш по-съсредоточено в близкия клек, той почва да се движи, докато скалата отвъд него изведнъж се превръща в отвор на пещера. Взираш се и чакаш да изскочи някое горско джудже. Чакаш, а то не излиза от пещерата. Криело се е зад гърба ти и сега приближава с тихи стъпки в тревата, но дорде да подскочиш, то се превръща във врабче и литва в съседния храст.

Допуших цигарата и пак извиках с пълно гърло. Някой се провикна далече над мене. Навярно беше Жорж. Друг не би вървял по тия места в такава късна доба. Защото туристите спазват часовия си график и преходите от една хижа до друга много по-точно, отколкото писаните наредби за поведението им в хижите. Те стърчат за украса по стените.

Отвърнах на вика и зачах тоя безславен герой. Всички счетоводители са замесени от друго, по-меко тесто, което втасва с бацила на робското търпение. Въображението им е с подрязани криле. То шари само от едната до другата страна на баланса като залутала се буболечка и главната им грижа е някак да изравнят двете страни. А амбицията, както казва Шекспир, би трябвало да бъде направена от по-

твърд материал; и да има по-висока цел, бих добавил аз, макар че това се подразбира.

Наистина защо беше нужно на Жорж да бяга толкова далече от един хрисим милиционер? Ще бяга, но докъде и докога? Ако беше толкова лесно да се избяга, никой нямаше да стои със скръстени ръце.

Истината е, че Жорж е отдавна напласен. Той, невинният, попадна за една нощ в милиционерския участък още през първите дни подир Девети септември заради сходството на името му с името на някакъв злодей. Грешката биде открита още на другото утро, ала от тоя ден Жорж настойчиво почна да прибавя буквата „Д“ между личното и фамилното си име, за да се предварди от не желани повторения на недоразумението. Тъй и ние свикнахме да го наричаме Георги Д. Петков. В тази малка частица има нещо аристократично или поне отличително до крайна степен. Тъй и Балзак на времето си прибавил едно „де“ към своето презиме — „де“, като това на Жорж, а не и „де“, което звучи някак иронично!

Гласът на Жорж отекваше все по-наблизо. Най-после го видях. Той не вървеше, а потичваше, умело имитирайки равния тръс на магарето. И се сепна, като скочих пред него.

— А Румен? — запита ме той. — Нима го арестуваха? — Тогава да се връщам в манастира...

Какво себеотрицание! Обясних му цялата невинна и смешна истина. Той бръкна в джеба си и изхвърли кутийката с мамарците.

— А магарето? — запитах го на свой ред.

— Избяга... Гоних го надалече. Горе, на Кобилино бранище, трябва да има магарица, но май и кон цвилеше натам!

Потеглихме надолу. Пътечката едва жълтееше в сумрака. Скоро пред очите ни лъсна езерото, цялото стихнало, защото водният змей навярно се готвеше за сън. Не приказвахме, за да изненадаме Румен. Заварихме го потънал в унес край задрямалите води. Може би бе мислил за Мария. Положително бе мислил за нея, и то с добри чувства, защото иначе все щеше да се разсърди на Жорж за избягалото магаре.

Скоро нарахме раниците. Не, още не бяхме стари нито за раници, нито за закачки. Шегувахме се с похожденията на Буридан. Подмятанията на Румен бяха повесели от моите, защото той имаше някакъв актив зад гърба си още край хижа Мальовица, както с право забеляза Жорж, докато аз се бях оказал твърде пасивен край езерото.

Пасивен не значи и стар. Възрастните хора прекалено често възразяват срещу нещата, твърде дълго преценяват ползата и вредата, много нарядко се решават на рискована стъпка и почти никога не довеждат докрай намеренията си, а се задоволяват с половинчати и посредствени успехи. Аз не бях такъв: моята нерешителност се корени в някаква младежка свенливост.

Не след дълго закачките ни се прехвърлиха от магарето към Георги Д. Петков.

— Много се уплаши от милиционера! — позакачи го Румен.

— Да! — призна счетоводителят. — Изтръпнах, гласът ми замря и косите ми настръхнаха...

Жорж навярно се шегуваше. Но дори и да беше така, той едва ли знаеше, че повтаря в точен превод думите на Виргилий от края на втората глава на Енеидата. Колко просто, ясно и разбрано! Защото подборът на думите е естествен и приляга към чувствата както ръкавицата към ръката. Страхът изпъква като жив пред очите.

— Така не можеш да я караш! — подхвърли Румен. — Трябва да свикнеш с милиционерските униформи.

— Защо? Да не си намислил да ме пращаш в затвора? Ако е за оная работа, все ще измисля нещо... Даже вече съм го измислил наполовина!

— За магарето ли или за баланса? — запитах го.

— Кой ти гледа магарето!...

Така е! Целият ни живот протича като едно безкрайно надбягване с препятствия — едни по-ниски, други по-високи, и всяка педя равен терен ни служи да поемем по-дълбок дъх, за да прескочим поредното зло. Но какво ли беше намислил Жорж и защо само наполовина? Навярно някоя лъжа, която отказваше да се излюпи докрай!

Езерото остана зад нас! Пътечката край потока ставаше все по-стръмна и ни задъхваше. Румен поспря и пак заяде Жорж.

— Каквото и да казваш, затворите са пълни със счетоводители — каза той.

— И с касиери — нарочно добавих, за да подсладя горчивия хап. — И с магазинери и домакини на разни столове...

— Трябва да си намериш добър адвокат! — продължи Румен. — Ще ти препоръчам едни бивш социалдемократ...

— Остави! — прекъсна го Жорж.

— Ти слушай мене: той познава законите. С цитати ще те насочи към странични вратички. В това има „диалектика“, драги.

— Тогава дяволът ще е бил първият „диалектик“ — намесих се аз, — защото умее да цитира и евангелието в своя полза.

Румен изсумтя от неудоволствие и се тъкмеше да каже нещо жлъчно, но Жорж го превари и каза, че един бивш инспектор от държавния контрол му бил казал, че и дяволът не чини пукната пара, ако зад гърба му не стои умът на един изпечен счетоводител. Тъй рече и пръв тръгна отново нагоре, за да се отърве от приказките ни.

Дали онзи инспектор не е имал тъкмо Жорж предвид, когато е направил забележителното си изказване? Напълно възможно! Той трябва да е прозрял отвъд възглупавата външност на нашия приятел...

Най-после изкачването свърши и тримата закрачихме по-свободно в равен тревист терен, почти без пътека, понеже или нямаше такава, или я бяхме изгубили в тъмата. Вече се намирахме в седловината на Кобилино бранище. Вляво от нас се издигаха тъмните гърбици на двата Мечита, сраснали се в една за през нощта, вдясно тъмнееше ниският хребет на Водния чал, опрял рамо в гърба на Маринкьовица, която се губеше в пепелявото беззвездно небе. Нищо не се виждаше на изток, отвъд самара на седловината. Натам някъде трябваше да бъде заслонът, полегнал почти в скута на Маринкьовица и далече от стръмния скат на Мечитите. И натам насочихме крачките си.

— Нещо свети там! — каза Жорж подир време.

Малко огънче искреше като запалена цигара в далечината, някъде под Големия Мечит. Отгде ли идеше то? Нямаше ги някогашните власи, които пасяха стадата си по тия места, и тайнственото огънче ни изпълни с догадки. Румен се провикна, изревах и аз, сетне се ослушахме. Никакъв отговор не достигаше до ушите ни.

— Коняри или говедари! — заключи Румен.

— И с право, защото туристи не биха оставили нашия зов да кънти като глас в пустиня. На „ехо“-то всеки планинар отговаря с „ехо“, надявайки се да види туристка насреща. Тия провиквания заместват въздушните целувки. Така реве и Буридан.

За да не се разминем със заслона, трябваше да се разпръснем във верига по на двадесетина крачки един от друг, Жорж и аз със запалени

цигари и Румен в средата. Той носеше джобно електрическо фенерче, но щадеше батерията. Наистина скъпоценна вещ. Никога няма батерии в магазините! В тях можеш да купиш всякакви вносни артикули, но не и нашенски произведения. Вместо ябълки трябва да купуваме лимони и вместо червен пипер — черен! Странна търговия...

Румен светна за миг с фенерчето, за да наострим уши.

— Ще сварим макарони — извика той.

— Чай — отвърна Жорж от другия край. — За макарони е късно.

— Чакайте! — извиках аз. — Тук има хора!

На десетина крачки пред мене стърчаха няколко тъмни силуета и нито помръдваха, нито показваха по друг начин, че се страхуват от нас. Жорж и Румен бързо се приближиха към мене. Румен щракна фенерчето. Не бяха хора, а коне. Единият изцвили, другият поразтърси грива, третият едва заподскача с букаите. Само четвъртото животно стоеше като изваяно от камък. Беше Буридан, застанал смирено между тях. И конете не бяха коне, а добре охранени кобилки. Те не обръщаха никакво внимание на магарето.

— Да вървим! — рече Румен и хвана дългоухото за повода.

Магарето не се възпротиви. Беше клюмнало уши. Представих си как е търчало към седловината, отдалече подушило трите кобилки, как се е врязало между тях с весело пръхтене и нега в очите и как е посьрнало, когато те са го натирили с ритници като досаден гамен.

Негли затова Буридан бе тръгнал тъй покорно подир Румен. Съчувствувах му, понеже разбрах, че и той е бил въведен в мизерията на несбъднати очаквания през тоя ден, пълен с глупави произшествия.

В гъстия мрак заслонът изведнъж израсна пред очите ни, четириъгълен и продълговат като сандъче на ваксаджия и със същия равен покрив. Дървената подложка за обувките стърчеше на десетина крачки пред него, сякаш вятърът я бе отскубнал от покрива. По миризмата познахме, че това трябва да е клозетът.

Румен пръв влезе в заслона и щракна фенерчето.

— Дядо! — чухме уплашен детски глас в другия ъгъл.

Един немного стар дядо надигна глава, примижа, кимна към нас, но сетне погали детето и се обърна на другата страна.

— Тоя ще има да хърка! — прошепна Румен в ухото ми.

— Нищо! Жорж ще му държи исо...

От приличие решихме да накладем огън зад заслона и там да вечеряме. Тъй сторихме. Жорж върза Буридан за побит в земята кол, служил и друг път за укротяване на любвеобилни натури. Огънят скоро се разгоря. И докато наблюдавах тенджерата с чай и изгарях пръстите си при всеки пореден опит да обръщам пиперките върху съскащите въгленчета, Жорж и Румен сновяха до близката клекова горичка и обратно, за да мъкнат клони. Силуетите им изглеждаха огромни в светлия кръг на огъня, после изведнъж потънаха в мрака. Приличаха на привидения. И Буридан бе забелязал приликата, защото ги проследяваше с поглед, докато отминаваха, после извърщаше глава към мене и ме гледаше някак учудено. Кобилите бяха дошли наблизко, но той не ги поглеждаше. Обидата го гнетеше.

— Случват се такива работи, друже Буридане! — казах на глас.

— Ха, ха! — изсмя се Румен зад гърба ми. — На него ли намери да се оплакваш от немкинята? И внимавай да не изгориш клина си, зер нали ще го пазиш за спомен от нея?!...

Ето докъде можеше да стигне нахалството на тоя самозван жених! Той беше възвърнал нормалната си злъч и аз почнах да съжалявам, че тук, в пустота на Кобилино бранище, няма клон на пощите и телеграфите. Една нова телеграма, по-суха и от първата, би го направила по-приемлив като човек поне за още един ден. Онази му бе действувала като морфинова инжекция, ала ефектът ѝ беше толкова краткотраен! Като алкохолните пари на бутилката ликьор...

II

Бихме привършили с вечерята и двамата с Жорж мълчаливо пушехме, докато Румен разравяше с пръчка потъмнелите въгленчета в огнището.

— А сега казвай как мислиш да се отървеш от затвора! — рече той на счетоводителя.

— Да не съм нарушил някой закон, та да ида в затвора?

— А нагласеният баланс? И премиалните?

— И прасенцата? — добавих аз, защото не можех да не си спомня за тях след противната сухоежбина.

Георги Д. Петков се усмихна снизходително, както съм го виждал да се усмихва на синчето си, когато то поставя щекотливи въпроси — за произхода на облаците или кой прави човеците.

— Ще започна е прасенцата — подзе той, — понеже това е най-лесно за разбиране.

— Какво има тук за неразбиране! — възроптах. — Превърнали сте фабричния двор в прикрита кланица и най-подло сте изяли невинните животинки!

— Да. Формално това е така. Но ти забравяш, че сме били принудени да колим прасенцата, веднъж осакатени по тяхна собствена вина или по вина на майките им. Има протоколи за това...

— А защо не сте ги предавали на готвача в стола? — упорствувах аз.

— От грижи за човека драги... Днес грижата за човека стои над всичко, а ти искаш да храним работниците с умрели прасенца! Не очаквах това от един писател...

— А защо сте яли леш?

— Имали сме здрави стомаси, рискували сме и сме изяли умрелите прасенца. Ясно, нали?

— Я не ни пращай за зелен хайвер! — обади се Румен. — Кажми защо никога не сте канили нито директора, нито партийния секретар в кръчмата?

— Как!? — възкликна Жорж. — Ти, бившият социалдемократ, ти искаш от мене да си играя с живота на директора, човек от съпротивата, и да уморя партийния си секретар? Не, само това не бих направил!

Той сякаш говореше пред съдебни заседатели и цял се зачерви от възмущение. Тогава Румен рече, че доводът може да мине пред баламите, но че такъв страшен мор между прасенцата би удивил и най-лековерния човек.

— Това трябва да се провери! — невъзмутимо отвърна Георги Д. Петков. — Все ще се намери някое кооперативно стопанство около столицата с небрежен нагледвач на свинките, при когото смъртността на прасенцата да достигне двайсет на сто. Защото да не мислите, че сме изяли повече от два-тринайсет прасенца? А всичките не са били повече от шейсет. С други думи, ще се позовем на официални статистически данни...

— Опасна пасмина! — и Румен цъкна с език. — Просто не съм те познавал досега.

— Я гледай! — взмути се Жорж. — Тъкмо на тебе ли трябва да обяснявам, че битието определя мисълта, а покрай мисълта и нравите?

Винаги бях считал Жорж за някакъв интелектуален дребосък, но сега разбрах, че с такава казуистика той може да сложи всеки адвокат под миндера.

Бяхме се смълчали. Вратата на заслона изскърца и подир малко видяхме дядото да отива с припрени стъпки към отходното място. Идеше ми да се усмихна, но се сетих, че и нас ни чака същата старческа неволя. Дядото скоро се върна. После пак настана тишина. Загаснало бе и огънчето в другия край на седловината. Ниско над Мечитите две-три звезди се мъчеха да се проврат между реещите се облаци и тъжно примигваха. Потръпвахме и ние от нощната роса.

— За прасенцата ще ти се размине — каза Румен подир време, — но да знаеш, че ще те окошарят за фалшифицирания баланс!

— Кой казва, че балансът е фалшифициран? — отекна Жорж. — Има ревизия, има и вещи лица и аз съм готов да им окажа съдействие.

След тия думи той храбро закима с глава, забравил недавнашното си бягство пред милиционера.

— Нищо не разбирам! — казах. — Одеве говореше едно, сега друго...

— Това е малко сложничко — отвърна Жорж, — но ще се опитам да ви обясня как стоят работите, стига да ме слушате с внимание.

— А телеграмата? И телефонният разговор? Нали ти каза, че всичко било разкрито!

— Подозрения, драги, само подозрения... Може и да съм сторил някаква грешка, но тя е била неволна, добросъвестна. Такива грешки са почти неизбежни при въведената практика... Говоря за нашата фабрика, нали? — и той ни изгледа. — Вярно, има грешка, но бих искал да видя тоя, който ще може да я открие!

Такава горда самоувереност лъхаше от пламналото му лице, че двамата с Румен се стъписахме. Той забеляза това и побърза да ни избави от смайването. Ала то растеше кресчендо.

Накратко — административният персонал в тая малка туткалена фабрика по необходимост наподобявал знаменития колектив от баснята за орела, рака и щуката. Директорът искал да се изпълнява общият план, а при възможност и да се произпълнява, инженерът гонел по-висок рандеман или от по-малко кокали да се прави повече туткал, химикът, напротив, държал за доброто качество на туткала, та да не се разлепват мебелите, а такъв туткал не се произвеждал от по-малко кокали, както я карал главният инженер...

— А ти — запитах го, — ти какво преследваш?

— Нищо! — смирено отвърна Жорж. — Аз съм главен счетоводител или нещо като огледало, в което се оглеждат действията на всички. Само регистрирам фактите. Това е формалната страна на въпроса...

— Има ли и друга? — запита Румен.

— Има... Ако желае, счетоводителят може да смаже или тая, или оная кола. Искам да кажа, че той може да помогне било на инженера, било на химика, било на плановика.

— Но нали в счетоводството се работи с цифри — засякох го аз, — а всяка цифра е една дадена величина?

— Да — съгласи се Жорж, — донякъде е така, но по-често не е така, защото счетоводителят борави с четири доста колебливи величини и може да ги нагажда по свой вкус.

— Например?

— Например количеството и стойността на употребените кокали през даден месец, а това са две различни величини; или количеството и

стойността на употребените въглища през същия месец, защото и тук имаме две различни величини.

— Не разбирам! — каза Румен.

— За да разберете, ще оставя настрана въпроса за въглищата, но вие го имайте като едно наум! Сега да видим как стои работата с кокалите... В двора на фабриката винаги има купища от тях. И трябва да има — подчерта Жорж, — защото производството е непрекъснат процес. Работниците не се интересуват дали плановикът е доставил навреме нови вагони с кокали. Те вземат от общия куп.

— Е?

— Разковничето се крие в това, че кокалите се мерят само веднъж, когато ги разтоварваме от вагоните. Туй правим за евентуални рекламации... После ги струпваме в двора и те стоят там на разположение на работниците и на плъховете. Плъховете им оглозгват сухожилията, което дава известна фира, а работниците ги пъхат в пещта според нуждите на производството и ги пъхат там, без да мерят количествата. Такава е заварената от мене практика.

— И после? — подканих го, защото дотук всичко беше ясно.

— Не се ли досещаш, че мога месеци наред изкуствено да намалявам количествата на употребените кокали? Защото никой не знае точно колко кокали са били взети от общия куп... И като намалявам тези количества, аз увеличавам рандемана на главния инженер!

— И какво от това? — запита Румен.

— Нима не разбирате? По-високият рандеман води към поголеми печалби на единица продукт. Например на сто кила туткал... Сега ви е ясно, нали?

Изглежда, че и Румен не беше проумял тая метафизика, но и той като мене се посвени да отговори отрицателно.

— Вторият въпрос се отнася до стойността на кокалите — академично продължи Жорж. — Едни кокали идват отблизо, например от София, други чак от провинцията.

— Е? — пак го запитах аз.

— Цената им навред е една и съща, но стойността им се променя с транспортните разноски. Кокалите от София са най-евтини...

— От това излиза, че...

— Излиза, че счетоводителят може да пресметне по-ниска себестойност на кокалите за даден месец, стига да предположи — и Жорж наблегна върху последната дума, — стига да предположи, че работниците случайно са измъкнали от общия куп тъкмо по-евтините кокали, докарани отблизо.

— С други думи? — обади се Румен.

— С други думи, счетоводителят може на воля да увеличава рандемана и да понижава себестойността на произведения туткал и да кара тъй месеци наред.

— И всеки месец да реализира премиалните за административния персонал?

— Премиалните се полагат на тримесечие и се полагат по закон, а законите, както знаеш, не се коват от счетоводители — заключи Жорж.

Румен мислеше трескаво и главата му се тресеше от усилието като предницата на автомобил с допотопен мотор. На свой ред и аз чувствувах нужда от чашка освежително кафе. Наистина колко сложно нещо било да се прави туткал!

— Слушай, Жорж! — каза Румен. — Тук има някаква уловка... Как можеш всеки месец да намаляваш количеството на употребените кокали?

— Да! — досетих се и аз. — Щом ги намаляваш, другите кокали ще растат като грамада в двора ви и накрая ще затрупат фабриката ви...

— Ех, нима не разбирате, че те растат само на книга? — с досада отвърна Жорж. — Но аз пак печеля, защото изчислявам по-голяма фира на несъществуващи кокали, особено през летните месеци...

— Но накрая, какво ще стане накрая?

— Вярно! — рече Румен. — Накрая дворът ще се опразни от кокали, а по книжата ще има цели камари! — и той засия от откровението си.

— Точно така! — похвали ни Жорж. — Дворът наистина би се изпразнил от кокали, ако всяка седмица не пристигаха нови вагони, защото и производството, както знаете, никога не спира. А кой ще седне да измерва оная могила от смрадливи кокали, които вонят от единия до другия кран на Волуянци? Никой, абсолютно никой!

— Тогава?

— Тогава ония от главното управление имат много здраве от главния счетоводител Георги Д. Петков! — рече Жорж и тръсна глава като безгрив лъв.

Спогледахме се с Румен и безпомощно присвихме рамене, удивени от тая безукорно чиста счетоводителска съвест.

— Куче влачи, дيريا няма! — процедих през зъби.

— Има такава приказка — съгласи се Жорж.

— Но тогава защо са пълни затворите със счетоводители? — ядно запита Румен, връщайки се към първоначалната тема.

— Защото не всички счетоводители си отбират от работата.

С тия думи Георги Д. Петков достигна висините на нахалството, макар всъщност да казваше истината, самата истина и нищо друго освен истината.

Станах да сваря кафе и докато се размайвах над джезвето и Румен зорко следеше ръцете ми, за да не го катурна, Жорж благополучно задряма. Тогава Румен го наметна с платнището и прошепна в ухото ми, че такъв безценен счетоводител не бива да простише. Сам Ленин бил казал някъде, че социализмът е счетоводство плюс електрификация!

Чудно ми е защо досега нито един счетоводител не е бил провъзгласен за лауреат на димитровска награда...

Най-сетне кафето кипна. Жорж се размърда, отвори очи, пое чашката и засърба врящата течност. Изглеждаше доволен от себе си. Докато гледах оплешивялото му теме, неволно си припомних жена му, а покрай нея и първия ѝ мъж.

— И ако все пак ония от главното управление — деликатно подзех, мислейки за предишния съпруг на Станка, — ако все пак наредят някой да измери наличните кокали в двора на фабриката ви?

— Ще установят липса от десетина тона. И само толкоз! Грешката, ще трябва да признаят, е станала неволно. И веднага ще възприемат предложението, с което се връщам в София.

— Ти ще направиш предложение?

— Да. Ще предложи работниците ежедневно да измерват количествата на употребяваните кокали.

— Тогава сам ще си вържеш ръцете! — заяде го Румен. — Ще ги вържеш и занапред не ще хитруваш.

— Не! — спокойно отвърна Жорж. — И вие забравяте, пък и ония не ще се досетят, че остават въглищата. И въглищата, и фирите... Това са подвижни колебливи величини. Мърдат като живак!

Вярно, и двамата с Румен бяхме забравили въглищата и сега се спогледахме. Тая лисица имала две или повече опашки!

— Виждам, че няма да ти дотрябва моят адвокат — призна Румен.

Жорж пак ни се усмихна снизходително, сетне се отпусна и взе привичния си невинен вид, сякаш нито е ял лук, нито е помирисвал нещо смрадливо. Затова и французите казват, че външността често ни кара да се лъжем за хората. Жорж само изглеждаше глупав. И печелеше от това.

— Трябва да спим! — каза нашият хитрец.

— Ти ще спиш и хъркаш, пък ние ще будуваме! — навъсено рече Румен.

— Че хъркай и ти, ако можеш! — възрази Жорж. — Никой не ти пречи...

Тъй рече счетоводителят и пръв тръгна към бараката.

III

Жорж се беше спрял пред вратата на заслона, за да дочака Румен, у когото беше електрическото фенерче, а Румен се бавеше край огнището и старателно зариваше въглените с пепел, та на утрото веднага да сварим обичните му макарони. Той просто не може без макарони и юфки. Ако знаеше това, неговата Мария навярно би размислила повечко, преди да отхвърли предложението му — макароните лесно се готвят, пък и за тях още няма опашки!

И аз бях спрял край Жорж. Мозъкът ми се бе изцедил като лимон от напрежението, с което бях следил мислите на счетоводителя. Сега в него бяха останали само костилките. Една от тях още нагарчаше. Искам да кажа, че нещо продължаваше да ме гложди отвътре.

— И все пак — подзех — в тая работа има нещо нередно... Нима не знаете колко кокали и въглища отиват за сто кила туткал?

— Ти откриваш Америка! — присмя се Жорж. — Отдавна съм изчислил средни годишни норми, но те не важат за отделните месеци.

— Защо? Нали месеците правят годината?

— Да, но работата е там, че нищо не е стандартно у нас! — и той въздъхна. — Например въглищата. Веднъж докарат доброкачествени, по-калорични, друг път само пепел и камъни... Така е и с другите спомагателни материали, така е, ако щеш, и с кокалите.

— А вашият туткал?

— И той е такъв: понякога лепи, понякога не хваща. Често ни връщат цели каси...

Той махна с ръка и тихо подсвирна към Румен, защото клепачите му вече натежаваха за сън.

— Излиза, че винаги можете да лъжете държавата!

— Така ли? — възмути се Жорж. — А защо не обърнеш другата страна на медала? Държавата трябва да вярва на своите служители, да им вярва и да не им пречи в работата. Ти знаеш ли колко пъти на месец трябва да давам ненужни статистически сведения, които изсмуквам из пръстите си?

— Но защо постъпваш така?

— Защото или нямам време да ги извлекам от книгата, или и да искам, пак не мога да ги дам, тъй като изобщо няма такива данни...

— Но на тебе ти плащат за това, Жорж! — укорих го с по-тих глас, защото и Румен вече пристигаше.

— Плащат ми, но колко? Редно ли е каруцарят Вуто да получава три пъти колкото директора, редно ли е всеки трети работник при нас да получава повече от мене, като знаеш на какъв огън се пържа? Хайде, остави тия приказки...

Румен дойде и освети лицата ни с електрическото фенерче. Очите му горяха с откривателски огън. Познавам този пламък!

— Знаеш ли какво, Жорж? — и той го потупа по гърба. — Реших да напиша дълга дописка за вашата фабрика. Ще стане очерк и половина!

— Може, ако напълниш другата половина с лъжи...

Той грабна фенерчето от ръката на смаяния журналист и пръв влезе в заслона, послуша се за миг в хъркането на дядото, сякаш отсега да влезе в тон с него, после разстла платнището на Румен върху близкия край на нара и веднага се тръшна отгоре. Налягахме и ние, закопчали всяко копче на якетата си, и затворихме очи. Жалко, че нямахме памук за ушите. Дорде да се посместим и да отпуснем мускулите си, Жорж вече хъркаше и пригласяше на стареца. Дуетът щеше да трае през цялата нощ!

Сънят не идеше. Бях уверен, че няма да заспя! Това чувство е като уплахата на гимназиста пред алгебрата. Както ученикът е безпомощен, щом веднъж си вгълпи, че мозъкът му не е пригоден за биноми и други формули, така и възрастният е за окайване, ако си е внушил, че не може да заспива. Приспивателните хапчета помагат толкова на безсънния, колкото и частните уроци на слабия математик. И двамата приличат на магаре, запънало се пред въображаемо препятствие. Пречи им самовнушението. То ги кара да заключват мозъците си с по три секретни брави.

Когато се мъча да заспя, въображението ми се разшетва като бурен в тлъста почва. Ето ме тук, в Кобилино бранище, тихо и пусто в тоя нощен час, а пред затворените ми клепки изведнъж се занизват като на лента познати образи на овчари куцовласи. И те и бащите им са станували десетилетия наред в тая прочута седловина. Пристигаха с дълги кервани в ранно лято, мъжете яхнали мулета, жените на крак

подир тях, често с по някое заспало детенце в люлка връз гърба, сякаш везаните им сукмани и десетките сребърни монети по тях не им натежаваха достатъчно, и щом старейшината спираше мулето си някъде в седловината, край избраното от него място за стан, мъжете скачаха на земята, отдръпваха се и запушваха цигари в очакване някоя от по-старите жени да им накладе огън, та да се погреят, а в това време невестите и момите бързо разтоварваха денковете, разгръщаха черги, побиваха колове и издигаха яки палатки, годни да се борят с ветрищата и да понасят дъжда. Те шетаха безшумно, почти без да разговарят, и никоя не поглеждаше към мъжете, особено ако при тях случайно се бе спрял някой чужд мъж.

Где ли е Ставри сега? И Ставри, и Лазар... А мълчаливият Панайот? При последната ни среща той ми бе казал, че е продал част от овцете и с парите е купил голяма двуетажна къща в Казанлък. Други от неговите хора бяха накупили къщи в Ямбол и Бургас. Щяха да заживеят отседнал живот.

Къщите им стоят и сега в градовете, но овцете ги няма из Рила!

Откъм другия край на нара дядото захърка на пресекулки, остро и с някакъв страничен, допълнителен пискун, който превишаваше с цели две октави клокочещия гърмел в гърлото на Жорж. Подир малко той пак захърка принизено и дуеът отново стана благозвучен.

... А какви овце имаха тия власи! Дребни, но жилави, почти всички черни, с гъста вълна и тежки опашки. Стотина от тях изпъкват и сега сред кооперативните стада в Искровете, други са в Самоков, трети край Велинград. Помня как тия овце се свличаха по надолницето след втория есенен сняг, когато власите напущаха Кобилино бранище, как пристигаха в крайнината на гората, току пред двора ми, и как Панайот похлопваше на прозорчето и ме питаше дали ще позволя на шилетата да наторят ливадата ми през нощта. С него идваха и две-три кучета — мрачни, мълчаливи и зли, настрохнали като бодливите гerdани около яките им вратове. Панайот не се бавеше дълго в къщичката ми. Сетне овцете, над хиляда на брой, полягаха една до друга в тревата и ветрецьт донасяше въздишките им през откренатия прозорец на спалнята. А утрото ги сварваше на път! Щяха да пребродят много поля и хълмове с късите си крачка, дорде пристигнат подир месец в полите на Странджа...

— Стига си въздишал! — стресна ме гласът на Румен. — Ако е за немкинята, напразно си хабиш дъха...

— Защо пък?

— Беше много кльощава!

Той изсумтя, извърна гръб и скоро дишането му пак стана равномерно. Нали е дебелокож, лесно заспива. Нека спи, нека сънува! И дано Мария да го вчовечи...

С Жорж е друго. Жена му се казва Станка, ала никак не изглежда загубена. Инак нямаше да смогне на два пъти да се омъжва в няколко години — първия път още щом тръгнала на високи токчета, та да не прилича на момче. Тя буквално го води за носа вместо за ушите, далече по-удобни за тази цел. И все му бие шишове! Пак тя го направи отечественофронтovski деятел почти веднага след като му роди наследник. Още не съм забравил тая напрегната сценка.

Бях наминал да ги видя. Станка тъкмо изпираше пеленките в тясната им кухничка и двамата с Жорж запревъртахме незапалени цигари между пръстите си, понеже бебето спеше на одъра.

— Тръгни по събрания и гледай пръв да вземаш думата! — каза му тя, продължавайки прекъснатия разговор.

— Но аз не съм оратор! — боязливо се противеше Жорж.

— Ще станеш! Мисли за сина си и ще станеш оратор!

Тъй рече и още по-ревностно затърка пелените, а изпод усърдните и ръце плисна пяна към обувките на Жорж.

— На, виж го! — и тя кимна към заспалото бебе. — Погледни го, та да ти дойде акълът в главата! Човек би казал, че не ти, а някой друг му е бащата...

— Не говори тъй, Станке — пропъшка Жорж.

— Как да не говоря! — И тя изправи снага над легена. — Ето, утре ще припне, вдругиден ще тръгне на училище, после ще застане пред университета, а те ще хлопнат вратата пред носа му! Или може би искаш синът ти да остане на улицата?!

— Защо? — обадох се вместо Жорж.

— Как защо! Та нали ще му поискат бележка от кварталната организация? А кой ще му издаде бележка, когато баща му не смее да си покаже ушите в салона? — и тя се загледа в аленеещите раковини на Жорж. — Пък и да отиде на събрание, той само мълчи и се превива, та хората да мислят, че не зная да готвя и от туй го боли стомахът...

Притиснат до стената, Жорж капитулира. От тоя ден той гледаше на бъдещето с бинокъл. Скри невинната иконка останала като скъп спомен от баба му, купи и един календар, издаден от дружествата на Червения кръст, понеже тия с чук и сърп се бяха привършили, домъкна от фабриката една рамка с портрета на Сталин и я закачи над брачното ложе. Но това беше само началото. Жорж си плю на ръцете и грижливо изготви една стереотипна реч, която можеше да бъде произнасяна при всички случаи, освен при погребение, защото покрай похвалните думи в нея имаше и няколко бегли критични забележки. Тая кратка реч той запамети като ученик и с нетърпение зачака следващото събрание на кварталната ни организация.

Спомням си и тая тържествена вечер. Когато завърши скучният доклад и десетина души изръкопляскаха някак вяло и срамежливо, Жорж скочи на крака, похвали оратора, изказа задоволството си от обстояния доклад, намекна отдалече за едно-две малки опущения, без да изпада в дребнавост и да се конкретизира, подчерта голямото значение на разисквания въпрос, изтъкна самокритичността на докладчика, подкани всинца ни да заострим бдителността — тъй, изобщо, без да казва срещу какво, и възторжено апелира към нас смело да вървим към нови победи под знамето на Отечествения фронт.

Гръм от ръкопляскания последва и Жорж се строполи на стола с подсечени колене.

Подир събранието, когато разказах на Станка как Жорж бе изумил съкварталците си с това изненадващо изказване, тя мило му се усмихна, а на мене свари кафе. И бъдещето на синчето им розовееше пред очите й, както аленееше вратът на нещастния счетоводител. Защото той още не можеше да дойде на себе си от уплаха.

След тоя пръв и тъй успешен опит Жорж повтаряше същата реч почти на всяко квартално събрание, а понякога и в жилищните конференции. И винаги пръв вземаше думата. Хората просто свикнаха с него и очакваха изказванията му. Едни го гледаха с благодарност, други — с нескривана завист.

Ала веднъж, преди няколко години, когато за първи път развенчавах култа към Сталин и аз се бях увлякъл както никога в доклада, Жорж, изплъзнал се от моя надзор, заспа в залата. Докладчикът завърши речта си, хората изръкопляскаха и наставах, аз

сритах Жорж, той се сепна, скочи на крака, заръкопляска като другите и по навик почна да скандира:

— Ста-лин! Ста...

Настъпих го по мазола, но беше твърде късно. Ефектът на думите му беше покъртително страшен и председателстващият изпи две чаши вода, преди да се съвземе. Оттогава не съм чул Жорж да говори за Сталин. Не се решава да спомене покойния държавник за нищо на света, особено пред Станка, която още не може да му прости, че със сънливостта си е опропастил бъдещето на нейното синче. А Жорж тя често нарича култовец...

Сега той попрегърбен и наплашен Жорж хъркаше като Зевс отвъд Румен, сякаш притиснат от тежкото му рамо, и навярно сънуваше синчето си. Дерзай, Жорж, дерзай, мили друже! Дорде порасне синчето ти, хората ще са забравили и фаталната ти грешка, и самия Сталин. Но друг път не изневерявай на здравия си разум!

Нещо зашумоля откъм другия край на нара. Хъркането беше престанало. Подир малко, вече в просъница, долових пламъче да просвятква в тъмата. Сетне ноздрите взеха да ме сърбят, почувствувах странна нервна възбуда и отворих очи. Нищо, освен чернилката на нощта! Тогава се обърнах на другото рамо и видях дядото. Той стоеше приведен над някакво подобие на кандило и се взираше в него като древен алхимик над тайнствени прибори. Но какъв беше той мирис?...

Господи Исусе Христе, дядото вареше кафе! Затова имах гъдел в ноздрите — бих познал аромата на чистото кафе дори от гроба. Бързо се изтъгузих от нара и пролазих до него. Той ми кимна дружелюбно.

— Кафенце ли? — прошепнах.

— Има за две чашки — пак с шепот отвърна благият човек.

Наспал се бил вече и нагласил джезвето връз машинката с втвърдения спирт. Тъй бил свикнал отколе, още като основен учител, тъй се разсънвал и сега, вече като пенсионер. Пенсионирали го преди десетина години...

— А къде по тия балкани?

— Заради внучето... Замествам сина...

Случила се беда с тоя син преди няколко месеца. Там, в родното им село, само на половин час от София, някои от селските големци го забъркали в някаква каша, а той бил доверчив, даже лековерен. И един ден дошли хора от София, прибрали сина му, а после го осъдили на две

години. Тъй му се падало, зер кой дявол го бил карал да постъпва на такава служба!

— Каква му беше службата! — запитах от учтивост.

— Счетоводител беше, счетоводител на стопанството...

Кафето опари ръката ми и за малко не изпуснах чашката!

ГЛАВА VIII
И НА ЧУЖД ГРЪБ СТО ТОЯГИ НЕ СА
МАЛКО

I

Събудих се с чувството, че ме изстрелват с ракета от дъното на океана. Тъкмо свистенето на водите ме събуди. Това беше оглушително. Щом дойдох в съзнание, бученето в ушите стихна, но сега птички зачуруликаха наоколо.

— Чичко! — дочух детски глас. — Макароните са готови.

Отворих очи и видях високо момченце с вратле на врабче и очи на катеричка. Нямаше никакви птички в заслона! Това ме изненада. Недоспал, трябва да съм изглеждал и глупав, и сърдит.

— Те ме накараха да те събудя, чичко — заоправдава се момчето. — За макароните...

То се взираше с любопитство в зениците ми, помътнели от късния сън и безсънната нощ. За децата събуждането на възрастните представлява истинско тайнство. Те смътно долавят, че чичковците понякога са безпомощни като тях. И израстват в собствените си очи.

— Ще ти донеса вода за миене, чичко! — рече хлапето и изприпка навън.

Станах. Горчеше не само в устата ми. До вчера бях батко за такива малчугани, днес вече съм чичко. Сигурно ще извия ухото на първото хлапе, което ще ме нарече дядо! „Спри, време, спрете и вие, бързоходни години!“, иде ми да викна и отворям уста, но от нея се изтръгва въздишка. За жените адът бил в старостта. А за мъжете? Не, по-добре да не приказваме за това...

Докато се измивах, скрито поглеждах момчето. То беше навлязло в онази страшна възраст, която се нарича пубертет и носи танталовите мъки на една почти болезнена свръхчувствителност. В това хлапе имаше и някаква стеснителност, плахо затърсила отдушник. То реагираше и на най-беглата ми усмивка. Усмиваше ми се само с очи. И веднага се изчервяваше.

Трапезата беше сложена в тревата, досам огнището. Докато Румен разсипваше макароните, обилно поръсени със сирене, аз побързах да поразгледам дядото на дневна светлина. Типичен учител! Това личеше и от поприведената стойка, и от благия поглед, но най-

вече от бавния отчетлив говор. Навикът наистина е втора природа! Благородство лъха и от лицата на много лекари, но в тях често има нещо припряно и надменно, което ги отдалечава от другите хора. Само лицето на стария учител излъчва любов и търпение. Такъв беше и нашият събеседник.

— Та значи две години ще лежи? — умислено рече Жорж.

— Хайде, Пенчо — каза дядото на своя внук, — хайде, иди да си изядеш макароните при магарчето, та и то да не скучае, пък и ти да се развеселиш...

Момчето се поизчерви, но послушно се отдалечи с чиния в ръка, за да не пречи на разговора.

— Откак затвориха баща му, не мога да го позная! — продължи старецът. — Бяга от хората и от къщи не излиза, а види ли милиционер, веднага си пуска боята...

— Получило е комплекс на малоценност — нетактично заяви Румен.

— Срамува се! — простичко отвърна дядото.

Сега Жорж се изчерви. Той с мъка преглъщаше макароните, а и вилицата често застиваше във въздуха, някъде пред устата му. Навярно мислеше за своето малко момченце. И за себе си в затвора!

Макароните бяха много вкусни, но не казах това на Румен, който им беше майсторът. Видя ли макарони, винаги си спомням за моите кокошки. Еднъж неволно бях изсипал половината от съдържанието на тенджерата в мивката — там, отвъд Мечитите, в моята малка горска къщичка, — после изгребах макароните и ги отнесох на кокошките. Те се стъписаха пред тия чудновати бели червеи. Навалиха коритцето, ала не покльвваха. Най-после една се престраши. Тя ухапа дълъг макарон и побягна с него в дъното на курника, но и там не го изяде веднага, а го подхвърли веднъж-дваж, поотдръпна се и пак налетя върху него, цялата настръхнала. Другите я гледаха. Когато тя глътна макарона, престраши се и втора, сетне и трета. Само петелът стоеше настрана. Но щом и десетте му невести се нахвърлиха лакомо върху макароните, тон заприпляска с криле край тях и тревожно изкукурига, сякаш се боеше да не остане вдовец. И не изяде нито един от тия непознати червеи.

И аз постъпих като тия кокошки, докато закусвахме, защото слушах разговора с едно ухо, грабвах една-две реплики и мислено се

усамотявах с тях, за да размисля върху значението им.

— Как да не го е виждало! — казваше старецът. — Заведох го на свиждане и си намерих белята.

— Защо? — запита Жорж.

— Като доведоха баща му, а той затропа с нальмите по цимента и се изправи зад решетката... Не, това не е за разправяне! Детето изпищя, па зарева и захълца; и вече не погледна баща си. Само реве, гуши се в мене, трепери като трескаво и все ме дърпа да си вървим...

— Горкото! — и Жорж изпъшка.

Интересен човек е Георги Д. Петков. Снощи, по време на вечерята, имаше бойко настроение и дори остроумничеше, а сега беше посърнал. На всичко отгоре не си изяде и макароните. Изпъшка, скочи на крака и бързо тръгна към малчугана, който водеше мълчалив разговор с Буридан. Проследих го с поглед. Жорж рече нещо на детето, после отвърза магарето. Подир малко ги видяхме да се разхождат — той като древния Йосиф, повел дългоухото за повода, а детето като малкия Исус, провесило крачка от самара. И двамата изглеждаха много щастливи. Особено момченцето. То не откъсваше очи от счетоводителя, сякаш виждаше в него собствения си баща.

Извърнах глава към другите двама и пак нададох ухо.

— И за снахата ми е жал! — казваше старецът.

— Какво е виновна тя? — обади се Румен.

— И да не е виновата, хората пак тъй я гледат. То е като да си вдовица при жив мъж, та и по-лошо дори! Да е до самотата, как да е, ще издържи, но другото повече тежи...

Другото се криело в погледите на съседките, в недомлъвките им край чешмата, пък и в насмешливите подмятания на мъжете, колчем тя минавала пред кръчмата с мотика в ръка, за да догони дружките си от звеното. И от срам все нахлупвала забрадка връз очите.

— Лошо! — заключи старецът. — И петното тежи, и самотата. А тя, снахата, е по-самотна и от слепец сега...

— И аз познавам една такава жена — замислено рече Румен. — Една самотна и изоставена жена... Но такива стават много горди, нали?

Старецът като че не дочу думите му. Жорж и малкият Пенчо бяха направили широк кръг около заслона и сега идваха с магарето право към нас. Момченцето сияеше.

— Дядко! — провикна се то. — Виж колко е кротко магарето!

За щастие Буридан не си показва магарещината. И той като овчарските песове и други едри домашни животни беше много внимателен с децата. Това поведение на животните винаги ме е учудвало.

— Хайде, остави магарето да попасе! — рече дядото, когато двамата минаха тържествено край нас.

Момченцето скочи на земята и поведе Буридан, а Жорж приседна край огнището. Подадох му чинията с макароните, но той поиска кафе. Беше много развълнуван.

— Мило дете! — чух го да казва на дядото. — А за баща си никак не ще да говори! — и понеже старецът само присви рамене, Жорж продължи: — Та две години ли ще лежи?

— Две години — отвърна бившият учител.

Счетоводителят задаваше същия въпрос вече за втори път.

— Уж не са много — продължи Жорж, — но като помисли човек... Просто страшно! Ден подир ден... Тъй месец, и година, та и друга! И той зад решетките, а детето само... Стига да размисли човек и ще разбере, че и на чужд гръб сто тояги не са малко!

— Никак не са малко! — съгласи се дядото.

Неприятен разговор! Бях привършил с макароните и тръгнах към заслона за джезвето. Беше мой ред да сваря кафе.

Когато се върнах при огнището, старецът разправяше странни истории за тяхното кооперативно стопанство. Преди няколко години открили клон в София, но не толкова за яйца или мляко, а истинска търговска кантора. Там идвали всякакви бивши търговци с укрити машини и части от машини, идвали и разни занаятчии, останали и до днес частници, и какви ли не мошеници. И все заради фактурите.

— Какви фактури? — запита Румен.

— А че нали нямат право да продават сами? Продават чрез стопанството ни срещу комисионна от десет на сто. Затова нашите им издават фактури.

— Така беше — потвърди Жорж. — И всичко беше напълно законно, но тая яма свърши!

— Да, забраниха им — призна дядото. — Но нали синът отиде в затвора? Тия проклети търговци го подведоха...

Никой от нас не полюбопитствува да узнае истинските причини, пък и старецът някак отбягваше темата.

— Ама да се разберем! — неочаквано рече той. — За себе си синът нищичко не е взимал. Затова му дадоха само две годинки...

— Само две! — отекна Румен и се вгледа в Жорж.

Смълчахме се. Всички гледахме в джезвето, а кафето не бързаше да кипне. То кипва и изкипява, когато другите бързат.

— А какво продаваха тия търговци чрез стопанството? — запита Румен.

— Каквото им падне и шведски триони за банциг, и валяци за пишещи машини, и резервни части за автомобили... Само лекарства не помня да са продавали.

— А на кого ги продаваха?

— Пак на когото им падне... Те, търговците де, сами си намираха клиентите. Продаваха и на кооперации, и на държавни предприятия. А валяците за пишещите машини продаваха на едно министерство. То не е за вярване, но по едно време нашите хора предложиха на държавата да изкърпят стената на един от язовирите! Нещо била протекла...

— Невероятно! — възкликнах. — На кой язовир?

— На оня там, къде Беглика...

Щом кооперативните стопанства се нагърбват да поправят стените на язовирите, тогава големите индустриални заводи би трябвало да сеят царевица и да отглеждат кокошки! Локомотивният завод например би могъл да организира засяването на репички... Казах това на другите.

— Защо пък тъкмо репички? — заяде се Румен. — На локомотивния завод по ще приляга да произвежда пишчалки от върбови пръчки. Ще ги продават по панаирите...

— То, ако питаш, и репичките приличат на сачмени лагери — обади се старецът.

Никой не се засмя. Въпросът беше чисто принципен. Защото напоследък мнозина работят не там, където им е мястото. И вместо да изписват вежди, често изваждат очи.

Буридан както винаги, изрева съвсем неочаквано. Беше проточил шия към Мечитите и жадно душеше въздуха. Дочухме и далечно цвилене на кон.

— Я гледай, кобилите ги няма! — забеляза Румен.

Никой не ги беше виждал още от сутринта. Жорж засени очи с ръка и ги откри някъде към билото, по извивките на стария друм. С тях вървяха и двамина коняри. Навярно те бяха нощували край снощното тайнствено огънче.

— Време е и ние да тръгваме! — обади се старецът.

Той поблагодари и за макароните, и за кафето и пръв се надигна, за да стегне раницата си.

— За какво ли не разговаряхме — подкачих го аз, — а на, не стана дума защо сте тръгнали с момчето из Рила. Да не би нещо в манастира?...

Не се доизказах, но той разбра намека и махна с ръка.

— Аз съм от свободомислещите — и бившият учител си усмихна. — Тъй ни наричаха едно време... Не за добро, разбира се, а на подбив!

— Тогава?

— Заради него — и той кимна към момченцето, което идваше към нас, повело и Буридан. — Не го ли виждате? Поболя се от мъка детето, а на неговата възраст тия работи се врязват дълбоко в душата.

— Да — съгласих се. — Току-виж, че загубило вяра и в правдата, и в доброто.

— Човек може да бъде добър, какъвто и да е животът му! — додаде бившият учител. — Това го е казал сам Толстой... А добрият не пита за правдата, защото я носи в себе си.

Исках да си запиша тия думи, но пак нямах молив, пък и една постъпка на Жорж ме смути. Той беше извадил туристическия си нож и го подаде на момченцето.

— Вземи го за спомен от мене! — каза счетоводителят.

Няма да забравя как пламнаха бузите на детето, нито влагата, избила за миг в плахите му очи.

II

Едно прощално „ехо“ се изтръгна от слабичките гърди на малчугана, преди двамата със стареца да потънат в земята отвъд превала. Още виждах ръката на момчето да притиска подарения туристически нож. Той висеше някак гордо от колана на панталонките му. Гордо и напето, като юнашка сабя...

— Да вървим! — подкани ни Румен и поведе магарето.

Все той тръгва напред! Двамата с Жорж закрачихме подир него и неволно се загледахме в гърбиците на Мечитите. Натам пътят е скучен и еднообразен. Нищо не привлича окото. Трева и само трева, пролазила от поляната към едни гол скат, отначало полегат, сетне все по-стръмен, пресичан тук и там от зигзазите на пътеката, която неусетно прераства в буренясал друм. Скатът става толкова стръмен, че погледът се забива в него на десетина крачки пред краката. Човек трябва да поспре и да погледне назад, за да се порадва на обширното пасбище в седловината, но това буди възторг предимно у четириногите.

Вървахме и разговаряхме за случайния ни събеседник в заслона. Не се стърпях и похвалих Жорж за жеста му. Момчетата обичат ножове.

— Домъчня ми, като го гледах тъй сирото — обясни счетоводителят. — Пък и нали дядото каза, че всеки може да бъде добър?

— Той каза това, а ти го доказва, Жорж!

Защото добрите чувства се изпаряват като утринната роса, ако не бъдат превърнати навреме и в добри дела. Чувствата пораждат намерението, но само с добри намерения не се благува. И пътят за ада, казват, бил постлан с такива... Това е било известно и на гърбавото дяволче от приказката, което, смъмрено за някаква простъпка, седнало на земята и почнало да повтаря до задъхване „Ще бъда добро, ще бъда добро, ще бъда добро...“ Ветрецьт отнасял думите му към гората, гдето те заглъхвали нечути, а то прегладняло от усилието. Тъй добрите му намерения завършили с една добра закуска!

Слънцето беше разпръснало белите пари, които извираха някъде отвъд билото. Небето пак беше чисто. Чист беше и пътят пред нас, ако изключим някоя и друга цигарена кутия, захвърлена от нехайна ръка и вече пожълтяла от жегата, или купчинките пресен тор, оставени сякаш нарочно от кобилите, за да дразнят Буридан. По-нетърпеливо от тримата си собственици, магарето бързаше по нагорницето. Румен го следваше по петите.

— Хей! — провикна се той след време. — Ще има въздушно нападение!

Бяхме наближили острия завой, под които зее страховитата урва между Големия Мечит и съседния Лопушки връх. Зад скалата вляво от нас изплава орел и устремно прелетя над главите ни с разперени, неподвижни криле. Дорде да го проследим с поглед, втори орел разцепи въздуха. Румен беше спрял, спряхме и ние с Жорж. Тогава долетя трети орел. Той се спусна толкова ниско над нас, че и тримата неволно се снишихме и от свистенето на въздуха, и от силната въздушна струя. Същото чувство навярно накара и Буридан да спре насред път и да наостри уши, за да открие неприятеля. Третият орел беше минал точно над него.

— За тенджерата налитат! — реши Румен.

Тя се кипреше и сега с черното дъно нагоре между двете раници, похлупила тая на журналиста. Нима беше възможно орлите да считат тенджерата за леш? Жалко за прехвалените им очи...

Извършил пълен кръг, първият орел отново прелетя над дългоухото, но вече не тъй ниско, сякаш бе разбрал, че върху самара не спи малко агне с перука от чер къдрав астраган. Скоро се зададоха и другите две птици. Те се хлъзгаха във въздуха с разперени криле, широки до два метра, спокойно прелетяха над трима ни, извиха клюнове към магарето и като се наклониха едва забележимо, свиха обръча към сивата грамада на Мечитите. Отминаха по-тържествено и от тежки бомбардировачи и вече не се вестиха. Сигурно се срамуваха заради късогледството си.

— Да имах криле като тях, щях да литна над фабриката! — заяви Жорж.

— И кокалите в двора пак щяха да дадат фира, нали? — жегна го Румен.

Жорж пренебрегна задявката. Той обясни, че искал да литне над фабриката, та отдалече да зърне физиономиите на ревизорите и по тях да разбере накъде духа вятърът.

— Зер знам ли какво ме чака? — заключи той.

Вместо него Румен наведе глава. Беше се досетил, че тоя път никой няма да го чака в столицата. Телеграмата наистина беше категорична.

Само аз бях спокоен. Нито ме заплашваше нещо, нито очаквах някакво добро. Наистина още от Рилския манастир в главата ми се въртяха разни кроежи за бъдещи творби на съвременна тематика със счетоводен оттенък и дъх на туткал, но те нито ме радваха, нито смущаваха. То е като да увещаваш кон да чака за зелена трева. Защото дорде мине през всички перспективни и годишни планове и след като преодолее и съпротивата на един-двама редактори, ръкописът на съвременна тематика вече понамирисва на мухъл. А в печатницата пристига след още една година, и то съвсем мухлясал. Затова всички предпочитат да пишат на исторически теми от преди няколко века или едно хилядолетие. Такива ръкописи не остаряват тъй бърже в издателствата. Тях не ги лови ръждата на времето.

Вече вървахме по тревистото било с гърбиците на двата Мечита, щръкнали като пловдивските тепета над него. Те закриваха хоризонта на север. До тях оставаше още малко път и тримата по навик ускорихме крачки, петимни по-скоро да хвърлим поглед отвъд, към долината на Черни Искър. И не само за това. Когато се изкачи на някой връх и погледне напред, а после хвърли поглед и назад, отгдето е дошъл, туристът се чувствава като откривател на нови земи и изживява илюзията, че стои на прага между два свята. Тези усещания често окрилят въображението му повече от самата гледка. И той се вижда като древен испански конквистадор...

Румен беше избързал напред. По едно време той застана на сред пътеката и привично опря юмруци в хълбок. В такива мигове прилича на сърдит орангутан.

— Тук беше, но вече го няма! — рече той и ядно поклати глава. — Няма и помен от него!

— От кого? — запита Жорж.

— От Фердинанд! — отвърна бившият социалдемократ. — Ей тук беше проклетият му герб, целият варакосан. С длето трябва да са

го изучакали от скалата...

Мястото личеше и сега върху огромен четвъртит балван, отсечен като с нож от самата природа. Румен не откъсваше навъсените си очи от него и гримаса на неприязън издаваше чувствата му по-добре от всяко слово. Уви, не всички социалдемократи са ръмжали тъй пред живия Фердинанд!

— Хайде, тръгвай! — подкани го Жорж. — И не се ежи толкоз, защото не всички българи бяха републиканци като тебе. Забравяш, че балансът има две страни.

— За какъв баланс говориш? — зачуди се Румен.

— Баланс като баланс, с черта по средата — обясни счетоводителят. — Девети септември му тегли чертата...

— Чудесно! — възкликнах. — Всеки актив има и своя пасив...

Удивен, Бурндан изрева на пресекулки. Погледнах часовника и се усмихнах — оставаха пет минути до дванадесет часа! Закъснението отдадох на някаква погрешка в механизмите. Те навярно се влияеха от височината. А Големият Мечит, пораснал през последните години поради личните си връзки с геолозите от измервателните бригади, сега се извисява на 2568 метра надморска височина. При следващото измерване те може да му притурят още няколко аршина. Наистина всичко става с приятели!

Пътят извиваше край самия връх и Румен обърна вниманието ни върху триангулационната пирамида — дървен кръст в каменна поставка.

— Колко самотно стърчи! — каза той. — Напомня ми снахата на онзи наш даскал от заслона...

— Защо пък снахата? — изненадах се аз. — Тя поне е на свобода, а мъжът ѝ пъшка в затвора!

— Нейното е по-тежко... Онзи в затвора е като равен между равни, а тя се чувства като чужда между другите жени. Оттам иде и страшната ѝ самота.

— Говориш тъй, като че ли я познаваш!

— Познавам една като нея — и той хвърли крадлив поглед към мене. — Онази, която ми изпрати телеграмата...

— Мария!

— Да. Мъжът ѝ останал в чужбина... Оженил се за нея нарочно, та по-лесно да го пуснат с група екскурзианти, и подир три месеца заминал с тях.

— И вече не се върнал?

— Не се върнал...

Заковах се на място от изненада и възмущение, но тъй като той продължи да върви, и то с ускорени крачки, сякаш вече съжаляваше за думите си, нарочно изчаках Жорж, та по-бързо да споделя откритието си с него. Вестта не направи толкова силно впечатление на счетоводителя. Канех се да го укоря, но в миг си припомних, че и той се бе оженил за разведена жена, сетне потръпнах пред мисълта, че съдбата може би готви същата участ и на мене. Тъй е, когато един завърти колелото!

— А ти не се вълнувай толкова! — поучи ме счетоводителят. — Вие, писателите и хората на изкуството, се жените по няколко пъти и все вземате млади момичета. Хич бива ли те да стоят неомъжени след развода? Трябва да има кандидати и за тях. Наш Румен например...

Пак изтърчах напред, за да догоня Румен и да разбере каква е била професията на първия съпруг на неговата Мария.

— Махни се от главата ми! — процеди журналистът.

Намирахме се точно на превала, аз вървах от дясната му страна, а вдясно от краката ми започваше шеметна урва с настръхнали камънаци, стигащи чак до дълбокото корито на Леви Искър, Благоразумно поизостанах, пък и гледката неочаквано ме плени. Големият Скакавец заканително виреше кучешкия си зъб, а отвъд него, вече в омарната далечина, Мусала беше привел гръб под бели пухкави облаци, спрели дъно в новата метеорологическа наблюдателница. Тя приличаше на центрофуга! И ако от млечните облаци ставаше сирене, наблюдателят щеше да бъде най-производителният мандраджия в страната... Отсам, вляво от Мусала, се виждаха ръждивите скали на Соколец, извисили се като стена над Бели Искър и пълни с гнезда на орли. Те, разбира се, не се виждаха оттук, но аз знаех, че има такива. Натам трябва да бяха отлетели и нашите късогледни бомбардировачи.

Магарето опря чело в кръста ми, за да се почеше, защото вече цял ден не бяхме срещали дръвче по пътя.

— Стигнахме ли? — запита Жорж.

— Пристигнахме! — отвърнах.

Всъщност никъде не пристигахме, защото нямаше къде да спрем. Дватама тръгнахме от двете страни на магарето и подир тридесетина крачки видяхме Румен да стои, загледан на север, някъде към купола

на Витоша, или може би в полите на тая гиздава планина, прикътала към тях столичния град. Там долу, сред невидимите къщи, дишаше и въздишаше самотната Мария!

Направих знак на счетоводителя да не закача Румен в тия мигове на почти религиозно съзерцание, когато душата сякаш се откъсва от тялото и като метеор литва към възлюбената, за да тупне като пърхаща птичка в краката ѝ. Двамата нарочно се отбихме малко встрани, но магарето остана зад журналиста. Вместо да се диви на гледката, то душеше жълтите му шорти. Влюбеният дори не го усети.

— Виж — прошепнах в ухото на Жорж, — ей там е пасарелският язовир — и посочих с ръка към дългата ивица леки пари, забулили водата. — Да имахме кола, можехме да спрем в ресторанта и да вкусим риба.

— Остави рибата, а ми покажи върховете!

— Она там, най-вдясно, дето стърчи като стражница и затваря долината, е Шишманов връх. Там уж бил умрял цар Иван Шишман.

— Защо пък уж? Или е умрял, или не е умрял там...

— Юначага бил и трябва да е имал много души, та преданията сочат и много места, гдето бил загинал...

— А това е Говедарци, нали? — и Жорж рейна поглед насреща, отвъд зеления килим на гората.

— Да. Зад селото е Лакатишка Рила. Виж колко прилича на Родопите с тия заоблени контури... А най-вляво, ей там, между двете пирамиди, са Седемте рилски езера — и аз насочих погледа му към Отовишкня връх и Езерника. — Нали тъкмо край тях минахме, Жорж!

Нямах време да го укоря за късата му памет, защото магарето изрева и взе да рита. Румен също се разрита и във въздуха едва тогава отекна лаят на три овчарски псета, промъкнали се тихичко до него.

— Хей, хей! — викаше Румен и се кълчеше като дивак в ритуален танец, ритайки ту с единия, ту с другия крак. — Хей, овчарю! Ела бе, ела да си прибереш псетата!

Тия три звяра с бодливи гerdани налитаха тъй стръвно към голите бедра на Румен, че двамата с Жорж инстинктивно се поснишихме и кукнахме на земята, както приклякат съдиите при неравен боксов мач. Мълчахме, гледахме и потръпвахме. А овчарят не идеше!

III

— В̀уци че ви изедат! — закани се някой откъм близката клекова гора.

Овчарските псета доловиха познатия глас и се отдръпнаха по на две-три крачки, но пак лаеха и пак налитаха с оголени зъби към обсадените. Тогава и ние се понадигнахме, пък и Румен, вече окуражен, се развика като ония дервиши, които крещят и се въртят до припадък Буридан, напротив, изведнъж се успокои.

Пред клека застана овчар с калпак, кожух и гега а ръката.

— Ячевид̀ера! Ячевид̀ера! — викна той, но не помръдна, а това съвсем вбеси Румен.

— Хайде бе, какво зяпаш! — проеча прегракналият му глас.

— Ячевид̀ера! — пак се обади овчарят.

Доловил тънката разлика, Жорж плахо ме запитва да не би първоначалните намерения на овчаря да са били насочени към нашите кожи. Успокоих го и го поведох натам. Кучетата ни зърнаха, едно се извърна и щеше да се втурне към нас, но гегата на овчаря прелетя във въздуха и сложи край на разпратата.

— Защо не идеш, бе? — изрева Румен към пастира.

— Т̀е т̀уа съм! — кротко отвърна той, но пак не помръдваше и пак ни гледаше отдалече, спокоен и невъзмутим като издялан от камък.

Посъбрахме и камъни, и кураж и с дебнеци стъпки се доближихме до Румен и Буридан. Тогава и овчарят се усмихна и тръгна насам. Навярно ме беше познал.

— Па оти се ме обаждаш? — рече ми той отдалече. Те тая заран минах край кащето ти...

— Този пък кой е? — запитва ме Жорж.

— Нямам представа!

Овчарят дойде, отпъди псетата, грабна и гегата и колебливо подаде ръка. Беше си наумил, че трябва да спазва градския церемониал. Защото в тия селца нарядко се ръкуват — не заради смолата, с които са изпоцапани ръцете на всеки втори човек. На тия планинци се струва неестествено да държат мъжка длан в ръката си.

Подадох цигара на овчаря и той ми разправи как бил минал край къщичката ми на връщане от селото, гдето бил отишъл за хляб. А другите двама почти не погледна.

Пренебрежителното му отношение още повече разсърди журналиста. Той беше плувнал в пот през тия две минути. И гледаше със зли очи. Навярно се дразнеше и от калпака, и от нечистия кожух и закърпените потури, и от гумените цървули на пастира.

— Викам те, а ти стоиш като дърво! — излая той към селянина. — Питекантропус африканус! Цял неандерталец!...

— Я съм маджарец! — някак учудено отвърна овчарят и погледна към мене за подкрепа. — С кочовете пойдох навам, с новите, дека им думат мирносни. Те туа лежиме с другаря — и с ръка прехвърли клековата горичка.

Колибката им беше наблизо, ала не се виждаше.

Като си изкара яда Румен се укроти. Мирясаха и кучетата. Само Буридан беше неспокоен и ноздрите му жадно душеха въздуха. Дългоухото гледаше към далечното самоковско поле в смътен спомен по нещо отминало, но по-хубаво от това безцелно скитане из Рила. И изведнъж наду гърло и изрева жалостиво като на плач.

Насядахме на тревата и поведохме разговор с овчаря въпреки пасивната съпротива на Румен. Седнал с гръб към нас, той още не можеше да прости на хрисимия пастир, а с едно око попоглеждаше към кучетата. Чудно наистина, но и те гледаха все в него.

Колко хубаво щеше да бъде, ако взаимността се срещаше често в любовта, отколкото при омразата!

Овчарят беше от Маджаре, съседно село на Говедарци. Голяма беше селската му гордост, че пасе прочутите кочове, докарани преди година чак от Съветския съюз. Тя караше Румен да присвива рамене в презрителни тръпки.

— Кочовете ти не са мирносни, а мерносови — поправи го той.

— Мери-носови? — и овчарят се загледа в якия му врат. — Йош не съм ги вишъл да мерят носове... Ние им думаме мирносни!

— Прости сте, прости сте като цървули! — подхвърли Румен.

— Я знам, дека сме прости... Тъй ми казува и щерката, оти не сакам да се баням като нея ката неделя. Она беше у градо, у Софйя!

— Слугиня, нали? — и Румен се ухили.

— Докторица е! — отвърна пастирът. — Вече стая два месеца ка'стана докторица... Не рачиха у Софйя да бъде, та чак у Делиормана я натриха, ама оно че е за три годин!

Румен глътна езика си. Жорж се изчерви, аз тържествувах от локален патриотизъм, макар Мечитите да са малко по-височки от моите родни пловдивски тепета. Само овчарят не разбра какво въздействие бяха оказали думите му върху нас. Имал възможност, изучил щерката и толкоз. Нима има нещо чудно в туй? Пък нали през последните години и от Говедарци бяха излезли млади лекари — девойка и младеж, пък и от другите села в Искровете вече имаше учени люде!?

Полъхна ветрец и трябваше да се позагърнем с якетата. Дорде да ги измъкнем от раниците, овчарят ни поразпита отгде идем и наше ли е магарето, за колко пари сме го купили и къде го държим в София, сетне похвали времето, похвали се и с хубавата трева, която били накосили, и накрая ме заразитва за ябълковите дръвчета в моя двор. Поразгледал ги бил на минаване оттам в ранното утро — всички били вързали и хубав плод щели да дадат, ако не били тъй сгъстени сред младите смърчове.

Махнах с ръка и казах, че досега не съм изял нито една ябълка от тия дръвчета.

— Море и я имах една у дворо — подзе той — и жената не ходи като менека по чаловете, а се дома си седи и па не можахме да я изучуваме...

Купил той преди пет години една висока фиданка от пазаря в Самоков, донесъл я на рамо и я посадил наред двора, та хем да й се радва от одаята, хем по-лесно да я варди от свраки и гарги. Прихванала се фиданката, цъфнала на другата пролет, а на третата вързала плод. Да имало, да нямало до десетина ябълки. Радвал им се той, но не дочакал да види зряла ябълка, защото дечурлигата взели да прескачат дувара, чупейки и керемидите, и кирпичените тухли, и ги обрели още дорде били зелени. На четвъртата пролет ябълката пак вързала. Такава била годината, пък и сланата не опарила цъфтока, че сега над стотина плода се зеленеели по дръвчето. Но тия малки хайдуци пак ги обрели и пак съборили дувара на две места. И тая пролет, когато ябълката пак порозовяла от цвят, той застанал пред нея, гледал цъфтежа, гледал дувара, мислил тъй, мислил инак и накрая решил.

— Жено! — думам на жената. — Я дай секирата навам!

— Оти? — праща ме она.

— Оно се е вишло — казувам ѝ, — вишло се е, дека ни тѝзека че ручаш ябука, ни язека! Тогѝз оти да кърпим дуваро ката година? Дай секирето навам!

Грабнал той брадвата от ръцете ѝ и с един замах отсякъл дрѝвчето, а цветът се разсипал по него като ония малки шарени книжки, дето ги хвърлят по булките на излизане от митрополитската църква в Самоков. Сега и главата му била мирна, и дуварът цял! Пък и без ябълки могло...

— Жалко за дрѝвчето! — казах аз.

— Защо? — обади се Жорж. — И без това не е имал полза от него...

По този въпрос можеше да се спори, пък и Румен сигурно щеше да се намеси в разискванията при по-добри обстоятелства, но присъствието на селянина го дразнеше и той ни подкани да тръгваме. Щели сме да обядваме в хижата.

— Хей я там долу — каза той на Жорж и прѝв стѝпи на крака. — Зиме тя е пълна със скиори...

Нито Жорж, нито аз бяхме добри скиори и той знаеше това, но по навик не пропускаше случай да подчертае мнимото си превъзходство в една или друга област, колкото и маловажна да е тя. Признавам, бива го със ските, но намекът ме подразни.

— Какво ти хрумна за ски посред лято? — жегнах го аз.

— Тѝй! Щях да се спусна надолу и да се отърва от вас поне за малко...

Дочул думите му, овчарят го изгледа от петите до главата, добродушно се усмихна и рече:

— Мо̀ре и без ски че варкаш като ветърò, егà те не погнат цѝтата...

— Я си гледай кòчовете! — озъби се Румен.

— Не им требе гледанье, кугѝ са запладнували.

Тикнах още две-три цигари в ръката му и двамата с Жорж побързахме да се сбогуваме, за да му спестим някоя неприятност. Румен сърдито поведе магарето надолу по пътя. Като ни видяха да тръгваме, псетата зарѝмжаха и оголиха зѝби, но стопанинът им ги сгълча и те полегнаха в тревата, така превалихме Мечита.

— Сега ще ти покажа най-самотното езеро в Рила — казах на Жорж подир малко, но тъй, че Румен да дочуе думите ми.

Исках да отвърна мислите му от овчарските псета и пак да ги насоча към самотната Мария, защото бях забелязал, че той става по-човечен, когато си спомня за нея. Сигурно още си блъскаше ума да проумее как някоя жена, която и да е тя, е могла да отхвърли кандидатурата му като жених. Все ми се струваше, че тъкмо отказът ѝ го свързваше още по-здраво с нея.

Езерото под Йозола не се вижда от самата гърбица на Мечита. То се разкрива пред погледа едва при първия остър завой, когато пътят окончателно се отделя от билото и вече се спуска с много зигзази към поляната над скиорската хижа. Щом наближихме завоя, аз хванах поводите на Буридан.

— Погледни го и ти! — рекох на Румен. — За него не си писал досега...

— Оставям го на тебе!

— Та после да напълниш очерка си с крадени сравнения, нали?

Възклицанието на Жорж предотврати свадата. Той сам беше открил езерото. И очите му светеха. Щом един сух счетоводител може да се трогне от гледката към Йозола и езерото със същото име под тоя връх, досам смърчовата гора, тя би се понравила на всеки читател. Езеро като езеро, но самотно, и туй би трябвало да се подчертае. Но някак двулико, защото блести в отвъдния край и е тъмно в отсамния, гдето хвърлят сянка едрите смърчове. Гледах, мислено подбирах думи за пейзажа и в същото време чувствавах как и Румен опипва езерото с око на професионален очеркист.

— Да! — каза той. — Става за две колонки. Например за седмицата на гората... Но тя вече отмина, а кой ще чака цяла година, преди да му вземе парите?

— Брей! — възмути се счетоводителят. — Уж все за красота говорите и двамата, а всичко превръщате в пари...

Досадна забележка! Хвърлих един последен поглед към езерото, поразмислих миг-два и реших, че то изглежда тъй хубаво именно понеже е самотно. Така и Вечерницата ни се струва най-красива тъкмо привечер, когато само тя свети на небето. Изгреят ли и други звезди, чарът се изпарява.

Отново повлякохме крака по неравната настилка на стария друм, свлечена на места от преспите и доразбита от пролетните пороища. Буридан вървеше и кокетливо чупеше колене по надолнището. Като приближихме клека, птички запрелитаха над нас. Тогава Румен ни остави. Той се запровира в гъсталака през преките пътечки, та поскоро да стигне до хижата. Винаги се тегли настрана като шугаво шиле. Краен индивидуалист! По-индивидуалистичен и от капиталист, а членувал в партията на социалдемократите! Чуден хибрид! Сигурно са го прибрали заради вестника, а и той заради вестника ги е търпял. Инак не мога да си обясня нещата.

Задницата на магарето се друсаше ритмично, а в синкоп с нея похлопваше и тенджерата връз самара. Сиво и черно! Контрастни цветове, макар сивото най-лесно да прелива в черно. Тъй става и с мислите на страдащ човек, особено когато се въртят в един омагьосан кръг. Като тия на Румен например...

И докато гледах как журналистът си пробива път с ръце и глава в просеките на клека, запитах Жорж за края на тази връзка между Румен и неговата Мария.

— Не знам! — отвърна той. — Случаят не е типичен...

Нито бил чул, нито бил чел някъде за брачни преговори с писма и телеграми, а за типичното научил от нашия литературен вестник. Получавали го във фабриката та затуй го попреглеждал. И винаги оставал излъган — вместо стихове и разкази, в него намирал скучни и предълги теоретични статии. В тях все за типичното се разправяло.

— Няма литература във вестника ви, а има наставления как да се пишат книги.

— Остави! — прекъснах го, защото не исках да споря с невежа. — Я погледни натам!

От най-западния завой на порутения друм Лопушкият връх се зъбеше насреща като огромен прогнил кътник с непочистени остатъци от сирене в него — тия почти вечни снежни преспи, скътани в пукнатините на скалата. Порадвахме се и на върха, и на страшната бездна под него. Тъкмо тя поражява окото.

Копитата на Буридан отекваха надолу и ни подканиха да тръгнем.

— А за вестника ви ето що: сами си копаете гроба! — отсъди Жорж — Я си представи, че на десетина читатели един рече да

пропише, подтикван от тия теоретични наставления?

— Не думай, Жорж! И без това няма хартия за всички...
Пропишат ли още хиляда души къде ще му излезе краят?!

— Тогава ей такива като тебе хич няма да свързват двата края!

Тази безрадостна перспектива ме гнетеше през останалия път до хижата. Буридан ни бе изпреварил. Заварихме го да се крие в сянката на близките смърчове, недалече от Румен, който се излежаваше на припек на стълбището с ръце под врата и очи в небето. Още не пристигнали, и аз побързах да споделя тревогата си с него като събрат по перо.

— За книги хартия може да няма, но за вестници винаги ще има — отсече той. — Книгите са нужни на читателите, а без вестници никак не може, зер без тях как ще напътствуващ хората? А има ли вестници, ще има и вестникари!

Тъй рече и пак навлече една от привичните си усмивки — колкото злъчна, толкова и ехидна, — за да подчертае, че пак ще бъде по-добре поставен от мене.

— Хайде да обядваме! — подкани ни Жорж и тръгна към вратата.

— Някой няма! — възпря го Румен — И хижата е затворена.

Тая хижа под Мечитите винаги е затворена освен когато скуката подгони пазача от селото и той реши да се поразходи насам. Понякога двамата се срещаме по пътя и се разминаваме мълчаливо като философи. Обикновено аз съм по-тъжният.

— Не се тревожи толкова! — рече ми Румен. — Ще си намериш една синекурна служба, та хем да си стоиш в къщичката, хем да си получаваш заплатата. Тогава няма да се тревожиш, че трябва да чакаш ред за хартия...

— Хубаво, но где такава служба?

— Стани пазач на тая хижа, драги!

Буридан изрева в отговор вместо мене.

ГЛАВА ІХ
ЕХО ОТ ЕДНО ОТСЕЧЕНО ЯБЪЛКОВО
ДРЪВЧЕ

I

Жорж беше успял да ни зарази със своята сънливост, както други предават челния си опит на непосветените, и двамата с Румен скоро заспахме до него в тревата край още неразтребената софра. Спомогна и юлското слънце, което препичаше като в морето, и окръжаващата ни тишина. Пък и къщичката ми не беше далече от хижата. Спокойно можехме да поспим.

Събуди ни клаксонът на автомобил и усърдният опит на Буридан да имитира тоя сигнал. От колата наизлязоха туристи, подбрали и пазача на хижата от селото. Други идеха пеша отдолу, откъм гората. Гласовете им вече долитаха до нас.

— Хайде да побързаме! — подкани ни Румен. — Не ми харесват тим облаци! — и той вдигна очи към сивите вълма над върха.

Тъй е в планината: до обед пече, следобед тече. Но не и в такава сушава година. Казах на Румен, че силен дъжд никога не иде откъм Лопушкия връх, но той беше непреклонен и вече стягаше раницата си. Хиждата щяла скоро да се напълни със софиянци и това го караше да се мръщи. Защо да ни гледат с магарето и тия полупразни раници? Могли сме да станем за присмех...

Когато човек като Румен си науми нещо, винаги ще намери и съответните доводи.

— Ти забравяш, че днес е събота! — каза журналистът.

— И сега моите колеги са в кръчмата — тъжно добави Жорж.

Не можех да му предложа печено прасенце, но думите на счетоводителя ми припомниха, че в избата на къщичката си бях скрил няколко бутилки бяло вино. Вестта го накара да се разбърза. Скоро натоварихме Буридан и аз го поведох нагоре, а не надолу, отдето идеха туристите. Щях да ги преведа по околен и много красив път — една заглъхнала алея сред гората, посипана с безброй иглици от клоните на смърчовете, с две бързи рекички под каменните мостове връз нея и с много здравец в тъмните долове. Там и дърветата са обрасли в лишеи и изглеждат брадати, и катеричките спокойно се гонят по стеблата, и гълъби гугукат в невидимите гнезда.

— Ще превали! — обади се Румен и се намръщи.

Облакът затули слънцето и хвърли тъмна сянка върху поляната. Изведнъж стана прохладно. Забързахме, стигнахме до превала край гроба на незнайния партизанин, почти винаги окичен с китки горски цветя, и се спуснахме по коларския път към Юрушка река. Пътят свършва при реката. Тя беше премаляла от сушата и едва къркореше, защото и голямата преспа в снагата на Мечита се беше стопила и сега леглото ѝ неприветливо жълтееше. Поведох магарето през просеките в клека. Неяде долу под нас, в тъмната смърчова гора, глухо отекна брадвата на секач. Провикнах се и ударите секнаха.

— Контрабандист — обясних на Жорж, който крачеше подир мене. — Ще се скрие. Дорде отминем.

— Ето, че почна да капе! — обади се Румен. — Нали ви казвах, че ще завали?

Той се мръщеше на тия първи капки, но скритом се радваше, че беше излязъл прав. Ала капките скоро зачестиха. И когато стигнахме до моста над реката и поехме право на изток по широката алея, стрелите на тоя кратък летен дъжд заудряха по главите ни и по голите ни крака и трябваше набързо да измъкваме якетата от раниците и да навличаме найлоновите пелерини. Жорж пръв се предреша и съвсем неочаквано се метна върху самара на Буридан. Румен се развика по него, но той пришпори магарето и двамата скоро изчезнаха отвъд първия завой. Сега журналистът се заяде с мене.

— Защо го остави да заспи горе? Можехме да избързаме, а и ти взе, та легна до него. Той само в гроба ще се наспи...

— Румене — рекох, — уж си въздържател, пък се боиш от дъжда! Та има ли по-чиста водица от планинския дъждец? Хайде, лягай по гръб, отваряй уста и гълтай до насита.

Той измърмори нещо и преднамерено избърза с едри крачки.

Не, пиячите не биха се разсърдили, ако от небето валеше карловски мискет. А Румен не беше прав. Един истински въздържател би трябвало да бъде по-последователен и да не мърмори срещу дъжда. Той би се захласнал в тоя странен контраст между небето и земята, когато слънцето, скрито зад облаците, ни праща светлината си смекчена и замъглена, докато всичко в краката ни неочаквано заблестява и искри с лъчите на небесното светило, прокраднали се през облаците с дъждовните капки. Ето, небето тъжно сивее, а мокрите

камъчета блестят. Блестят и малките мътни локвички, и нашите две найлонови пелерини, и иглиците по смърчовите клони. Редно ли е да се отвърща от диалектиката в природата? Но той беше избързал и нямаше как да го питам.

Колко различна е тая смърчова гора в ранна пролет, когато тук-там край дънерите на отдавна отсечени дървета гиганти се гушат снежни преспи, прозирни като дантели в краищата, гдето никнат лилави минзухари, и по-дебели към самия пън, досам плоското му чело, почерняло от влагата и поръсено с люспи от огризани шишарки — тая едничка храна на катеричките през дългата зима. А някъде встрани безпомощно лежи пречупен от бурите смърч, опрял връх в ствола на свой по-мощен събрат. Южнякът пристига задъхан, на пристъпи, провира се през пролуките и оголените места и тъй раздвижва клоните на смърчовете, че те се разтягат и протягат като десетки живи ръце към короните на съседните дървета, също обхванати от предпролетна треска. Смърчовете сякаш оживяват от тия тръпки, шумолят и въздишат, събуждайки се за нов живот. Скоро гранките им ще покарат резедави филизи и ще вържат плод — дребни шишарки, поръсени е канела. Тогава ще литнат облаци от жълт прашец над цялата гора...

Дъждецът скоро спря. Забързах подир Румен и не след дълго го настигнах, защото и Жорж се беше спрял. На това място алеята се раздвоява.

— Накъде? — запита счетоводителят от гърба на магарето.

— Тук всички пътища водят към моята „Бърлога“.

Румен измърмори нещо, но тръгна напред. Вървахме все сред тая разплакана от дъжда гора и алеята неусетно почна да се снишава. Долу, вляво от нас, бучеше рекичката Грековица. Вече приближавахме втория мост.

Колко кротък беше нашият Буридан! Пък и Жорж не тежеше много, и раниците ни бяха почти празни, и пътят беше гладък. Дългоухото едва ли се сърдеше на счетоводителя. Гледах и единия, гледах и другия и си мислех защо никой поет не бе възвеличил магаретата. Философът Буридан бе прославил себе си... Вярно, Исус бил влязъл в Йерусалим връз ослица, ала в шетнята около него хората не бяха запомнили нейното име. Изглежда, че тя е била по-скромна и от сина божи. Пък и в цялата история има нещо мъгляво, защото Исус

вече никъде не се явява връз ослица. Трябва да е продал нещастното животно, за да се храни с парите от него. Или пък се е бил възгордял и е напъдил ослицата...

— Жорж! — обадох се на подбив. — Ти щеше да бъдеш Санчо Панчо, ако имахме един дръглив Росинант за Румен.

— За него по би подходдал Буцефал на Александър Македонски — ласкаво отвърна счетоводителят, защото Румен се бе изчервил.

Александър или Дон Кихот? Всъщност рицарят идеалист е далече по-достоеен за нашата почит от тоя целеустремен завоевател на чужди земи. Първият е искал да поправи света, а вторият — да го направи свой. И Румен не биваше да се сърди за сравнението.

— Знаеш ли, Жорж — нарочно се обърнах само към счетоводителя, — че когато Филип, цар на македонците, повикал философа Аристотел за учител на Александър, бъдещият владетел на света бил някакъв полудив тринайсетгодишен хлапак, който опитомявал съвсем диви коне, признати за неподатливи и от най-опитните мъже?

— Е? — недоумяваше Жорж.

— И че Александър постигнал далече по-големи успехи с дивия кон Буцефал, отколкото Аристотел с Александър...

— Какво искаш да кажеш с това? — процеди Румен, настръхнал от мнителност.

— Че за опитомяването на някои уж културни, но диви мъже не е нужна никаква наука, а...

— А какво? — и Румен заплашително се приближи до мене.

— А една добра, колкото кротка, толкова и умна жена.

Той се стъписа и отвори уста, ала не продума. Речеше ли да се заинати и да започне спор, трябваше да отрече тия достойнства у Мария. Бях предвидил туй и затова продължих да крача спокойно.

— Съгласен съм! — обади се Жорж от гърба на Буридан.

Явно беше, че той няма предвид себе си, нито своята Станка.

— Я слез от магарето! — и Румен го хвана за крака.

Жорж се покори. Пак скътахме в раниците си якетата, и найлоновите пелерини. Това сторихме на самия мост. Грековица никак не беше помътняла от дъжда, блъскаше се в балваните, с мъка се провираше под ниския каменен свод и все тъй задъхано припикаше надолу с белите гривни на вълните. А от моста пътят извива нагоре.

Вдясно гората е борова, вляво смърчова с някоя и друга млада мура, източила снага като девойче сред тия дърти ергени. Възлизането свършва при един остър завой, отгдето се открива гледка и към хижата, и към Лопушкия връх. Оттук правият път води наляво и надолу.

Не мина и четвърт час и Буридан изрева наскре Преслапа — тая обширна поляна в седловината между два гористи хълма, гдето някога е стърчала ловната хижа на Фердинанд, цялата от обли греди. И сега имаше греди на поляната, превърната във временен горски склад. Дотук идват трупчийските камиони.

Сенките на старите смърчове вече се удължиха в тревата, а аз исках да пристигнем в моя горски дом още по светло и затова гледах да не се застояваме в Преслапа. С мъка се откъснахме от гледката към Средонос, извишил нос между два по-малки събрата. И пак тръгнахме надолу. Десетина минути по-късно стъпките ни изведоха до широк завой при „Стария палат“ и аз поведох Буридан по една скрита пътека вдясно от друма, направо през боровата гора. Местността е стръмна и нагърчена, пък и пътеката се разчленява и преплита като плетеница между едрите и оредели дървета. През широкия и тъмен дол вдясно протича малката Бошкова бара. Лете тя комай свършва в моя двор.

Неусетно излязохме от гората и се изправихме пред полето — това наклонено поле на Говедарци, някога прилично на селска черга с дълги и тесни ивици — едни ръждиви като ръжда, други с тъмозеления цвят на картофените стебла или светлосини като цъфтящия лен или бели от хилядите маргаритки по междите. Защото и частните ниви бяха малки, тесни и източени като ленти. Сега полето се ширна пред очите ни като огромна зелена градина от гората чак до селото в дъното на долината. Вярно, липсваха живописните шарки, но някаква мощ лъхаше от тоя простор. Една нова, непозната мощ, която извираше от безсинорната земя, оросявана в миналото от потта на прегърбения орач. Прокудени от трактора, и орачът, и мършавите му волове бяха изчезнали завинаги. Само песните на жените са все още тъжни като миналото. Ала новият бит ще промени и тях!

Къщичката ми се белееше досам последните едри смърчове, пролазили от гората в двора, и в края на поредицата млади дръвчета, посадени лично от мене преди десетина и повече години. Тия млади смърчове, към стотина на брой, са моята утеха и гордост — те щяха да

надживеят и мене и книгите ми. Бяха израсли до два-три човешки боя и отдавна заглушаваха ябълковите дръвчета.

— Как живееш тука сам! — зачуди се Жорж, докато връзвах магарето за един от едрите смърчове. — Ако не те познавах, бих помислил, че си мизантроп...

— Ни най-малко, Жорж!

Имаше ли смисъл да го уверявам, че обичам и хората и живота, а с тях и земята, и небето с неговите изгреви и залези? А хората обичах дори прекалено, с някаква вродена склонност да вярвам в доброто у всекиго и в чистите помисли на всички. Тъкмо тя ме караше понякога да се заключавам разочарован в тоя горски дом Трезвият Жорж нямаше да проумее това...

Бяхме застанали пред стълбището и двамата ми другари вече мои гости, любопитно оглеждаха двора, макар да бяха идвали и друг път тук. Румен бе забравил сръдната си, покорен от тишината. Усмивваше се в броеше ябълките по близкото дръвче, сякаш си спомняше разказа на овчаря. Тъй тихо беше, пък и слънцето вече се спускаше някак припряно над Кабул и билото на планината розовееше от жежкия му дъх, та не бързах да отключа вратата. В такива минути човек изпитва странна леност и не се помръдва.

— Хубаво! — рече Жорж. — Но през зимата трябва да е тягостно, дори неприятно — и той неволно потръпна.

— Да — съгласи се Румен, — ако човек стои тук повече от една неделя...

А колко хубаво е зиме, когато навън вали, пък ти си вътре, в затоплената стая, и слушаш как пукат сухите клековици в печката, а снежинки се въртят като бели пеперуди пред прозореца и неуморно застилат земята, трупат се една връз друга цял ден и цяла нощ, без да поспрат нито за миг, а на утрото пак те посрещат с въртеливата си гонитба из въздуха, заличили и снощните ти стъпки в снега, затрупали и младия шипков храст, и онзи самотен магарешки трън, който довчера храбро виреше бодливата си главица над бялата постеля. Вали и не спира и на втория ден, и през втората нощ, и на следното утро. Дворът се прояснява едва към пладне на третия ден, но из въздуха още се носят отделни уморени снежинки, блуждаещи като влюбени светулки под едно тъмно лилаво небе, а ветрецът подухва и подгонва тънки мрежести воали от ситен снежец върху слегналия се през нощта дебел

килим и ги гони и разстила по целия двор, както нежният повеи набраздява огледална езерна вода. Морно висят клоните на смърчовете, целите отрупани в сняг, който натежава, откъртва се тук-там и глухо тупва долу. Тъй преваля следобедът, краткият зимен следобед. Сетне лилавият здрач се спуска от небето към побелелите корони на дърветата и те заспиват, защото и ветреецът се е скрил в смриките. На утрото слънцето изгрява и косо поглежда откъм билото към стаената земя. То събужда горските певци и зверчета. Ще литне кълвач над двора, ще се обалят и малките врабчета, ще изскочи и зайче от гората и учудено ще се изправи за миг-два на задни крака, като те види да ринеш дебелия сняг пред прага — бодър, засмян, доволен...

II

Жорж беше необичайно бодър подир вечерята и току надничаше към двора през отворения прозорец на кухнята, сякаш се боеше някой да не ни подслушва. А знаеше не по-зле от мене, че на два километра околоръст няма жива душа. В другия ъгъл Румен се гушеше като котарак до печката. Запалвах ли цигара, той все се мръщеше. Дори сам се надигна, за да изтърси пълния пепелник, а и двете празни бутилки прибра в килера, за да не дразнели ноздрите му с аромата на „вкиснат“ алкохол! Седеше до печката, мечтаеше за нещо и чакаше луната да изгрее.

— Не е лошо тука! — чух го да казва. — Простичко си се наредил, но това не пречи...

Дали не мислеше в каква обстановка ще живее с Мария?

— Простичко, Румене! — отвърнах. — Трябва съзнателно да опростяваме живота си, за да не ставаме роби на хиляди дребни неща и излишни подробности. Трябва да се освободим от тях, за да заживеем като свободни хора!

— Ти си роб и на виното, и на кафето, и на цигарите! — засече ме той. — Виж, аз съм свободен човек!

Все туй вечно негово АЗ! Да се беше родил англичанин, иди-дойди, защото от всички лични местоимения те пишат само първото с главна буква. Но Румен беше чистокръвен българин с две-три недоказани капки албанска кръв. От тях идеше инатът му.

— Та вече не засаждаш двора с картофи, нали? — запита Жорж и като кимнах отрицателно, той поклати глава и някак тъжно занарежда: — Тя, земята, е добра майка и наглежда чадата си, но ние, градските хора, сме като сироти деца и трябва сами да се грижим за себе си...

— Какво те прихвана сега! — подкачи го Румен.

— Мислех за прасенцата, за фабричните прасенца... Ако имахме корен на село, нямаше да се полакомим за тях. И сега щях да бъда спокоен...

— Няма щастие без чиста съвест, Жорж! — наставнически подзех. — Помниш ли думите на стареца от заслона? Той каза, че

човек може да бъде добър, какъвто и да е животът му. И добър, и честен, бих добавил аз, дори ако това го прави да изглежда глупав в очите на хората. Светът има нужда от донкихотовци...

— Затова ли се беше разбърлил одеде за Дон Кихот? — обади се Румен. — Потрябвали ми са неговите безсмислени подвизи... Виж, на мене дай борба. Дай ми да се боря истински, по мъжки, и тогава не питай за друго — и той неволно изпъчи гърди.

— Така е, Румене, но все пак има и друго. Защото животът намира своето оправдание в борбата, а смъртта — в честността, в добре изпълнения дълг. И всеки дълг има нравствена основа. Ако не беше така, Жорж нямаше да се сети преди малко за изядените прасенца. А може би и за баланса. Те и сега тежат на съвестта му...

Счетоводителят се замисли и се загледа навън, към тъмната стена на младите смърчове в двора. Дали не бях попрекалил с приказките си? Наистина често ставам дървен философ, особено след бутилка хубаво вино. Лошото е, че се занимавам с поведението на другите хора. Трябва да съм бил роден за пастор!

— Ти говориш за честност и за дълг — подхвана Жорж, — а не се питаш дали един счетоводител може да остане честен докрай. Ето, умуват ония от главното управление и току ни изпратят някоя инструкция с много общи приказки и едно-две по-конкретни указания. Например рязко да сме увеличили производителността на труда...

— Какво значи това? — запита Румен.

— Преведено на чист български език, това значи да повишим трудовите норми на работниците.

— И ще ги увеличите! — отвърнах. — Ти ще изпълниш дълга си, а вината, ако има такава, не ще бъде твоя. Целият народ ще има полза от увеличените норми, тъй като и стоките ще поевтинят, нали?

— Това е така! — съгласи се Жорж. — Но с първата инструкция идва и втора, а тя гласи да сме се насочели към по-ценни и по-трудоемки производства.

— Това пък какво означава? — на свой ред запитах аз.

— И това, казано по-простичко, значи да увеличим цените на нещата, които произвеждаме.

— Че нали произвеждате само туткал?

— Да, ако изключим костеното брашно, което е вторичен или отпадъчен продукт.

— Тогава как ще минете към по-ценни и трудоемки производства, щом имате само един продукт? — зачуди се Румен.

— Много просто! — отвърна Жорж. — Ще произвеждаме нов вид туткал... Пак от кокали, но течен, течен туткал, в който има и повечко вода. И ще увеличим цената му. Макар че той пък никак не лепи...

— Възмутително! — възкликнах. — Хем, по-скъп, хем не лепи! От това страда цялото народно стопанство!

— Прав си, драги, но нали спазваме инструкцията! Дългът си изпълняваме съвестно, но честни ли сме, питам аз? — и той ни изгледа поред.

— „Има нещо гнило в датската държава!“ — замислено отвърнах с цитат от „Хамлет“. — А защо не обясните на хората от главното управление, че не можете да спазвате такива инструкции?

— Защото тогава ще ни затворят фабриката — простовато обясни счетоводителят, — зер заводът в Костинброд отдавна е намислил да ни глътне...

Смълчахме се пред тая тъжна перспектива, безрадостна като зимен ден в пусто поле и гладна като самата зима. Тук срещу честността се възправяше самият инстинкт за самосъхранение.

— Така е! — и Жорж вяло се усмихна. — Какво знаеш ти за живота, за истинския живот на хората? — обърна се той към мене. — Ето, одеве ти говоря за туткал, а ти ми цитираш „Хамлет“! Целият си книжен, пълен си с английски цитати като чувал с парцали, които и за черга не стават... И ти е лесно да говориш за красота и дълг, за честност и нравствени начала! Пиши там книжките си, но поне тях пиши честно, та хората да не се подсмиват, докато ги четат...

— Не прекаляваш ли, Жорж! — смъмри го Румен.

— И ти си същият! — развълнувано отекна гласът на счетоводителя. — Понякога се изпотпявам от яд като чета очерците ти за разни фабрики и колективи. Все по повърхността се движиш и само праха размазваш...

— Забранявам ти да говориш за моите очерци! — озъби се Румен и стана на крака.

Буридан и този път ни избави от усложнения. Беше заревал от мъка или може би от глад, пък и от жажда, защото потокът попресъхва в горещите летни дни и водите му се губят в горния край на двора.

Скочих на крака, стана и Георги Д. Петков, тоя кръвожаден стопански труженик, и тримата мълком излязохме навън. Магарето се беше омотало около два смърча. И пак зарева, като ни види.

— Хубави звезди! — каза Жорж. — И небето е чисто, съвсем чисто...

Двамата с Румен мълчахме. Чувствувахме се обидени, пък и Жорж ни беше пренаситил с горчивините на фабричното ежедневие, а сега искаше от нас да се възхищаваме на звездите! Те радват само волни, необременени хора.

— В раницата ми остана малко сух хляб — пак се обади счетоводителят, сякаш нищо не е било. — Да го дадем ли на магарето? — и той се пъкна в кухнята.

— Не е лека и неговата! — никак примирително рече Румен.

Отидох при Буридан, потупах го по врата и почнах да го размотавам, а това се оказа много трудно — трябваше да се въртим около едното и после около другото дърво. След първия кръг дългоухото се заинати и изопна предни крака. Застанах безпомощен до него. Тогава дойде и Жорж.

— А защо не отвържеш другия край на въжето? — запита ме той и пъкна една кора под бърните на Буридан. — Така ще е по-лесно...

Изглежда, че и Буридан се беше спрял на същото разрешение още в началото и затова не помръдваше, а беше свел глава и мъдруваше върху несъобразителността на някои хора. Дали не беше надушил писателя в мене? Просто отчайващо!

Размотах въжето и пак го вързах за първото дърво, тъй като в селото имаше две-три магарици Жорж нахрани дългоухото с хляб и то полегна в тревата. Не можеше да спи на крака като конете. Или като Жорж, когато бил войник...

Подир малко, навлекли и клиновете, и якетата, насядахме на малки трикраки столчета на площадката до стълбището и уж зачакахме луната. Беше тихо и потокът едва ромолеше наблизко. Двамата с Румен упорито мълчахме, а и Жорж не бързаше да заговори. Той долавяше сръдната ни и не знаеше как да излезе от неловкото положение. Сетне дочухме приглушени удари на тъпан откъм селото.

— Сватба! — продумах. — Обикновено ги правят зиме.

Пак се смълчахме. Думкането заглъхваше и отново се подемахме с капризите на ветреца. Вечер той лъха от горе на долу и носи

прохлада от високите върхове, от преспите по тях и от езерата, в които се изцеждат водите им. Затова става тъй прохладно през нощта. Човек трепери по шорти.

— Сватба, казваш? — неочаквано поде Жорж. — Момата трябва да е приела брачните условия на жениха...

— Нали те предупредих одеде да не се занимаваш с моите работи? — избоботи Румен и столчето изскърца под краката му.

Жорж се стаи, но сбра сили и кротко продължи.

— Говорите за дълг и честност и все с мене се заяждате, понеже съм на служба, а тия норми като че ли не важат за вас, свободните. Честно ли е от твоя страна да поставяш брачни условия? — и той рязко се извърна към Румен. — Постъпваш тъй, като че ли ще сключваш колективен трудов договор и ще се жениш за няколко жени!

Той се опита да се усмихне и аз нарочно се засмях, за да го окуража, понеже тия думи бяха тъй неприсъщи за неговия плах характер. При това те засягаха не мене, а Румен.

— Женен съм и знам какво представлява бракът — някак примирително продължи счетоводителят. — И какво всъщност дава мъжът на жената? Само името си. Но срещу какво?

— Ти пак го караш като в баланс, Жорж, с дебит и кредит — пошегувах се аз.

— Мъжът дава името си, но срещу какво? — повтори той. — И двамата работят, и двамата печелят, но съпругът я купи хляб веднъж на седмицата, я не, и на опашка не иска да стои, пък за ядене винаги е готов.

— От мъжка гордост не стои по опашките, Жорж — пак рекох да се пошегувам. — Там все бабички висят... Просто съм ги намразил: уж недовидели, уж недоразбрали и изведнъж те прередили!

Румен се въртеше върху столчето и сумтеше от неудоволствие. Можеше в миг да избухне. Тогава Жорж се престраши и сложи ръка върху коляното му.

— Не се сърди! — рече му той. — Знам, присмиваш ми се заради Станка и сам си казвал, че ме води за носа... Вярно, често премълчавам в къщи. Но ти знаеш ли на какъв огън се пържи всяка жена? И готви, и мие, и пере, сетне глади, и чорапи изкърпва, и копчета зашива. Пък и деца ражда! — добави той подир малко, сякаш те идеха подир копчетата. — Да, и деца ражда, а то, детето, или плаче,

или е изцапало пеленките, или иска да бозае по никое време. Затова мълча пред Станка. Инак, вярвай, няма да е честно...

— Добре! — замислено отвърна Румен. — Вече няма да чуеш от мене, че си мъж на жена си...

— Само това ли? — и Жорж отдръпна ръка от коляното му.

Румен мълчеше, мълчах и аз. Виждах накъде бие Жорж И затова не продумах. Пък и Буридан отвлече вниманието ми — изпръхтя в тишината и почна да чеше шията си о стеблото на смърча. Сетне светулка прехвъркна и потъна в тревата. Тъпанът пак задумка.

— В любовта един от двамата винаги взима повече и страда по-малко — обадох се подир време.

— А в брака жената винаги дава повече! — отекна Жорж. — Хем дава повече, хем и повече страда, ако работите не вървят, както трябва...

Румен изпъшка и се изправи на крака.

— Отивам да спя!

Тъй рече и влезе вътре. От тъмата ли или от друго, но на влизане той събори столчето. И не се върна да го вдигне. Просветна електрическото му фенерче, под тежките му крака жалостиво скърцаха стъпалата на дървеното стълбище, сякаш всяко имаше душа, шумно се разтвори и прозорецът над кухнята. Подир малко дочухме как скърцат дъските на миндера. Угасна и светлината.

— Вече си легна — казах.

— А на мене не ми се спи — отвърна Жорж.

Той беше развълнуван. Оставих го сам и влязох в кухнята, за да сваря по чашка кафе. Въглените в печката бяха позагаснали. И докато ги раздухвах и чаках да кипне кафето, неволно попоглеждах към тавана. Дъските на миндера пак скърцаха.

Подир малко налях чашките и повиках счетоводителя.

— Тихо! — предупредих го. — Още не спи... И е влюбен, а неизвестността гнети най-вече ей такива силни натури. Пък и тая едноседмична раздяла...

— Тъкмо тя му отвори очите — прошъпна Жорж — Само слабите чувства вехнат при разлъка, а силните се разрастват. Тъй и ветрецът загасва пламъка на свещта, но разпалва огъня.

— Жорж! — възкликнах. — Това не е от тебе! Трябва да си го прочел някъде...

— Възможно, но не и в твоите книги!
Погледнах го с укор, но той невъзмутимо засърба кафето.

III

На утрото, докато приготвявах закуската, а Жорж се бръснеше до мене в кухнята, дървеното стълбище застана под стъпките на Румен, нервни тръпки преминаха по стените и пода на къщата, сетне хлопна и вратата и нашият Ромео изскочи навън, посрещнат от веселия хор на птичките. Видяхме го подир малко да върви край младите смърчета, да се вглежда в ябълките и да вдишва въздуха с дългообразни движения на ръцете. Тъй отмина към стотина крачки и стигна до края на двора.

— Де, вуци, дееей! — отекна овчарски зов.

Овцете не се виждаха, не се чуваха и звънците им, но кучетата, промъкнали се като вълци към двора, изведнъж се разляяха и полетяха към голобедрения юначага. Той се спаси с бяг и бягаше не по-зле от биволски бик. Сега дори дворът се тресеше. Пристигна, спечелил надбягването с три педи от носа на първото псе, залости вратата и се вмъкна в кухнята.

— Проклети псета! — задъхано рече той.

— Благодарим за комплимента! — отвърна Жорж.

— Или за благия утринен поздрав! — добавих аз.

Беше премного задъхан, за да реагира с думи, затова се тръшна върху миндерчето и се загледа през прозореца. Погледнах и аз натам. Първите овце вече се задаваха зад стената на смърчовете, а кучетата, три на брой, стояха на пост недалече от къщичката и гледаха сърдито към прозореца. Овчарят още не се виждаше.

Жорж вече стържеше горната си бърна със самобръсначката. Мръщеше се, защото нито ножчето беше остро, нито той, вечният сънливец, се беше наспал. На няколко пъти през нощта го бях чул да пъшка и дори да бълнува. Дали не бе сънувал ревизорите?

— Кучетата все по тебе лаят — каза той на Румен с изкривена като на паралистик уста, та по-лесно да изстърже мустаците си, — защото надушват омразата ти към шопите.

Румен пак не отвърна, защото вниманието му беше привлечено от овчаря. Той се появи зад дрвчетата — гологлав, с четина на глиган

по лицето и здрав кривак в ръка. Подвикна и кривакът полетя към овцете. Те се разбягаха от двора.

— Да го повикам ли за малко на приказки? — запитах гостите си.

— Я не се занасяй! — засече ме Румен. — Цяла нощ съм сънувал другия...

— Кого? — и Жорж изпъшка, понеже се беше кльцнал.

— Онзи от Мечита, дете отсякъл ябълковото дърво...

И двамата се позагледахме в него, изненадани от думите му, пък и донякъде разочаровани: след всички снощни приказки на Жорж той би трябвало да сънува Мария. Ала не посмяхме гласно да изкажем мислите си.

Овцете отминаха нагоре и потънаха в смърчовата гора, а с тях и трите кучета, и гологлавият овчар. Сега теренът беше чист и Румен спокойно излезе навън. Буридан го срещна с рев.

— Какво реши? — запита ме Жорж. — Ще дойдеш ли с нас?

— Оставам, оставам тук за още няколко дни...

— Ако видя зор, ще ти телеграфирам!

Жорж се опасяваше от усложнения във връзка с ревизията на сметките и анкетата за фабричните прасенца и си въобразяваше, че ще мога да му помогна при нужда с някое ходатайство. Или може би с някой и друг лев, защото той нямаше спестени пари. А предвидливия не разчита на случайността.

Сетне седнахме да закуваме. Имахме чай от пресен риган, сирене и по едно сварено яйце. Вместо хляб предложих сухари. Хлябът беше станал много сух и щеше да дотрябва за Буридан.

Румен се беше настанил срещу прозореца и очите му все шареха из двора, но най-често се спираха върху дръвчетата в отсамния край.

— Та цяла нощ съм мислил за оня селянин и за отсечената ябълка — каза той изневиделица. — Защото въпросът е принципен...

— Да! — съгласи се Жорж. — Щом няма полза от дръвчето, ще го отсеке, за да няма загуба. Зер нали все разбутвали дувара му?

— А красотата? — рекох аз. — Ти забравяш колко красиво е дръвчето в пълен цвят! Като булка или по-скоро като млада шаферка в розова копринена рокля, цялата бухнала около нея...

— Глупости! — по навик отсеке Румен. — Казах: въпросът е принципен! Тук става дума за базата и за надстройката... Базата е отношението на селянина производител към плода на ябълковото

дръвче, а надстройката е цъфтокът и засяга неговите естетически търсения, ако е имал такива. Нужно е първо да се доизгради и развие материалната база на село, че едва тогава...

— Я говори човешки! — прекъсна го счетоводителят.

— Добре! Ще говоря с примери, макар и в друга насока. С примери или ако щеш, и с библейски притчи — и той отхапа половин яйце. — Ето! Един взел ябълкова фиданка и зачакал плод от нея, друг взел жена за съпруга и зачакал да види дете. Като не могъл да дочака зрели ябълки, първият отсякъл дръвчето... Как трябва да постъпи вторият, ако жена му не може да ражда? — и той изгледа първо Жорж, после и мене. — Естествено няма да я посече. Тогава не остава друго, освен да я натири и да поиска развод. Така ли?

Двамата с Жорж повдигнахме рамене като гузни ученици с ненаучен урок. И нито той, нито аз посмях да вдигна ръка.

— То май излиза тъй... по твоята логика! — пресрами се Жорж.

— А не е така! — засия Румен. — Тъкмо това съм мислил цяла нощ...

— И какво намисли? — запитах го.

— Ето що: оня, който взима жена за съпруга, трябва отпреди да е сигурен, че тя ще има дете, и то от него...

— Как? Още преди да е сключил брак? — и Жорж ококори очи.

— И-мен-но! — разчлени думата Румен. — Няма друг изход.

— Това вече е възмутително! — рекох и блъснах чашата. — Отгде измисли тая гнусна база и подла надстройка? И двете просто вонят на най-върл егоизъм! Кажете отгде ги измисли?

— От ябълковото дръвче на оня овчар от Мечита! — и Румен, доволен от въздействието на думите си, глътна и другата половина на яйцето. — Дай ми още един сухар — добави той, — пък и това яйце, ако няма да го ядеш...

Дадох му и сухар, тикнах и яйцето към неговата чаша и сърдито запалих цигара. Жорж изсумтя, а Румен се усмихна.

— Цъфтокът на ябълката е като хубостта на жената — обясни той. — Няма ли дете, ще трябва цял живот да се радваш само на хубостта ѝ и да я обличаш все в по-хубави рокли, защото тя ще старее и грознее. Или пък скритом да ѝ изневеряваш, а от това ще страдате и двамата...

— А ти? — и Жорж попреглътна. — Ти как реши да постъпиш?

— Ще се ожена за Мария без други условия, освен...

Някой се покашля навън и застава пред прозореца. Веднага скочих на крака. Видях горския.

— Белким си тѹа? — рече той вместо поздрав. — ТѸ оня ден те вишли да минуваш с магаре низ селото...

— Ей го! — и стрелнах с пален навън.

— Та и милиционѸрскио отговорник идва навам, зер сакаше да те праша нещо...

— ТѸй ли? — с мѸка преглѸтнах. — Ще видим тая работа...

Сега Жорж се закашля, дори се позадави и стана от масата, за да се накашля на воля в дѸното на кухнята.

— А да имаш една-две артѸк цигари? — питаше горският. — Видох дири на кола воз Грековица и че ойда чак на Преслапо...

Дадох му не две, а пет цигари, та час по-скоро да се махне, за да поразмислим върху участта на Буридан. Гърдите на Жорж се бяха успокоили, но не и ушите му. Те още червенееха.

— А ти? — обърна се Румен към него. — Ти как реши да постѸпиш с магарето?

— Ще го заведе право в милиционерския участѸк в Самоков.

— Е да, нямаш друг избор...

— Ще го оставя там без никакви условия! — добави счетоводителят.

Излишна забележка, както впрочем и повторното изчервяване на счетоводителя, станало безпредметно подир решението му да предаде Буридан. Неразрешен оставаше въпросѸт за паричната ни загуба от магарето. А тя никак не беше малка.

— Ще отчетем сумата като наем на превозно средство — рече Жорж, налучкал посоката на мислите ни. — ТѸй ще го минем и в баланса...

— Значи и тримата сме платци?

— Зависи... Или и тримата, или само двама. — И за да ни избави от недоумението, той побърза да добави: — Предполагам, че ще освободите Станка и синчето ми от това задѸлжение, ако ония ме уволнят...

Другарството задѸлжава, а приятел в нужда се познава! Това казваха и очите на Румен, срещнали моите. Счетоводителят разбра и се поклони.

— Слушай, Жорж! — викна Румен. — Това не е живот! Никак не мога да търпя неизвестности... Хайде да стягаме раниците, пък каквото ще да става! Тъй де — и той се поизпъчи. — Ако ще те уволняват, те ще те и затворят, и то в най-скоро време. И ако ще се женя, защо да чакам друг ден? Сега дните са скъпи и за двама ни...

— Има малка разлика — смутолеви Жорж. — Вярно, и двамата ще лежим, но има малка разлика...

— И двамата си правите сметката без кръчмаря! — казах аз. — Но щом сте решили да тръгвате, хайде да ви няма отгук! Имате три часа път до града.

Те се заеха да стягат раниците си, а аз реших да се сбогувам с Буридан, ала първо запитах Румен как според него е трябвало да постъпи оня овчар от Мечита ябълковото дръвче.

— Трябвало е да вдигне дувар като крепостен зид и тогава да засажда фиданката — обясни нашият ментор.

— Излиза, че ако човек реши да приложи същия принцип и в брака, ще трябва да държи жена си зад високи зидове!

— Бих искал да видя тоя, който ще се завърти около Мария! — бавно и съсредоточено отвърна Румен.

Погледнах ръцете му. Те бяха свити в юмруци и кокалчетата им бяха побелели. Пък и очите му едва се виждаха под веждите. Личеше, че види ли такъв човек, след него ще го види и попът, и гробарят. А и Мария едва ли щеше да се домъкне до гробищата...

Оставих ги и отидох при Буридан. Магарето закима с глава още отдалече, навярно подушило хляба. Дойдох до него, а то ме близна по ръката. Трогнах се и повярвах, че не от късопаметство нещастното дългоухо бе забравило убождането с карфицата по пътя към Гьолечица. То наистина беше добродушно. Такива са всички домашни животни, стига хората да се отнасят човешки с тях. Пак го помилвах, гледах тъжните му очи, поглеждах и към дългата опашка, която то размахваше без друг повод, тъй като наоколо нямаше мухи, и мислено занареждах думи за некролог или елегична балада:

„Буридане! Незабравими друже! Клет дойде и клет си отиваш. Нито имаш другари, нито избираш собствениците си. Това е двойна беда. Пък и хората не те разбират. Присмиват ти се, а присмехът гнети повече и от глада, и от жаждата. Затова ревеш от мъка, винаги сам. А речеш ли да подириш другарка и случиш ли сгода да намериш някоя,

скоро ще ти я отнемат, пък и тя, хубавицата, понякога е любвеобилна, друг път те натирва с ритници. Такива са всички жени. А мигар сме виновни в нещо? Ти например примирено понасяш магарешкото си тегло, хрупкаш магарешките тръни и с рядка настойчивост искаш да откраднеш малко радост от живота. Напрасно! Всички са против тебе. И хората, и магариците, и охранените кобилки. Само мулетата и катърите ти завиждат, но ти ще им простиш, понеже тия зли евнуси не познават грозните мъки на мъжа, въведен в мизерията на несбъднато очакване. Искрено ти съчувствувам. Да бих могъл, и аз бих заревал като тебе, пък и от себе си бих се отрекъл, защото бездействувам, докато се наумувам, и умувам, когато трябва да действувам. Но ти не гледай мене, окования във веригите на предразсъдъци и самоналожени книжни канони. Бъди като Румен и тичай право към целта. И никога не поставяй условия!“

— Какво баеш там на магарето? — отекна гласът на журналиста откъм стълбището.

— Казвам му да не бъде инат като тебе...

— Какво? — и той вдигна ръка към ухото.

— Тъкмо го увещавах да следва твоя пример! — навреме се поправих.

— Хайде, че тръгваме!

Тоя зов прозвуча така неочаквано, макар сам да ги бях подканил да тръгват с време, и самотата в миг ми се стори тъй противна, колкото и да бях привикнат с нея през последните години, че вече съжалявах не Буридан, а себе си. Наистина тежка е всяка раздяла! Щях да ги видя подир седмица, но нали трябваше да се търкулне цяла година, преди тримата да тръгнем отново из планините? Тъкмо тия ежегодни излети подхранваха разговорите ни през дългите зимни вечери.

Отвързах Буридан и го поведох към стълбището. До Румен вече чакаше и Жорж. Двамата бяха нарамили раниците, сега почти празни, и щяха да водят магарето за повода.

— И прощавай! — подхвана Георги Д. Петков. — Прощавай, ако съм те оскърбил с нещо. Особено снощи...

Ти ли, скъпи Жорж? Ти никога никого не си наскърбил. Румен отдавна е обсебил и твоя дял от хапливи думи в нашия речник. Нали затова сме приятели?

— Оставям ти тенджерата за спомен, защото не може да се измие — избоботи журналистът. — Пък ти я пази за догодина, зер всичко става...

Тръгнах с тях покрай младите смърчета и ябълковите дръвчета и понеже нито Жорж, нито Румен не продумваха, пък и Буридан ни следваше кротко по петите, склочи ръце отзад като истински стопанин и погледът ми отскачаше от едно дръвче на друго, сякаш броя плодовете. Колко глупави изглеждаме всички, когато топли чувства напират отвътре и търсят отдушник, а ние не намираме думи за тях и мълчим, мълчим, мълчим.

Тъй преминахме двора и спряхме като по даден знак и края на дългата поредица от смърчове. Сега и Румен се загледа в последното ябълково дръвче. Загледа се в него и се усмихна.

— Хей! — каза той. — Няма да забравя онуй дръвче, там горе, на Мечита. То май ще свърши работата...

— Значи пак дърво ще те оправи! — рекох и стиснах ръката му.

— Дай боже! — отекна и Жорж. — А ти чакай телеграма...

Очите му гледаха някак плахо и тревожно. Стиснах ръката му, потупах и Буридан по задницата и се заковах като него, когато рече да се инати, а те тръгнаха надолу през поляната. Извърнаха се само веднъж отсам едрите смърчове, сетне и тримата потънаха в гората. Уви, Буридан не изрева за сбогом!

ЕПИЛОГ

Самотата не ми тежеше чак толкова. Бях безгрижен като щуреца от баснята и лек като птичка освен в краката, когато алпинките ми натежаваха при по-дългите разходки. Нямах други задължения освен да търся гъби за храна. Едничките ми конкуренти бяха овцете. Но гъбите не достигаха. Сушата беше направила тия диви горски плодове по-редки и от бисери в мидени черупки, ала все пак намирах по някоя и друга в далечни тъмни долове сред гората, гдето слънцето не проникваше и лакомите овце не скубеха кожусите си в смриките. Пък и нали винаги пристигах в тия места преди тях! Гъбите ми се услаждаха, понеже бяха малко — като броените дни на безделие в тая самоволно обявена отпуска.

През тези първи дни не слизах в селото и щях да забравя да говоря, защото нямаше с кого, а монолозите са интересни само когато има кой да ги слуша и да ръкопляска накрая. При това природата не търпи други монолози извън ариите на птичките. Затова разговарях мислено. Особено когато край двора на къщичката минаваха групи от по две-три летовнички, тръгнаха на разходка. Те надничаха изпод очи насам, но тъй си и отминаваха. Сигурно ме намираха за много възрастен, без да подозират, че и аз на свой ред ги считах за недостатъчно млади. С тоя въоръжен неутралитет взаимно си спестявахме огорчения.

Нещо друго ме забавляваше повече от предизвикателната надменност на летовничките. И през първия, и през втория, и през третия ден една овчарска кучка с още изпусаляла снага от недавнашното котило в колибата на пастирите под гората често преминаваше край двора с плъзгащата походка на вълчица, тъй прилягаща и на сивата ѝ козина, и на щръкналите ѝ къси уши, и на дългнестата и глава с муцуна винаги на педя от земята, и с невероятно търпение учеше тантурестото кутре, оставено ѝ за утеха от овчарите, да се придвижва край гората и в картофените ниви, като разчита само на влажното си носле за посоката. То се клатушкаше в тревата,

потъваше в нея и се премяташе от умора при първата насрещна къртичина, разтревожено за майка си, а тя се криеше нейде наблизко и дебнеше всяка негова стъпка. Просната в тревата, но цялата в слух, с вирнати уши и муцуна между краката, тя никак не помръдваше, докато то скимтеше от уплаха и отчаяние. Чакаше го да я надуши и само да дойде при нея, а после пак се изместваше и пак се скриваше. Тъй продължаваше тая възпитателна игра. Накрая, когато умореното кутре изплезваше език и лягаше разкрасено в тревата, без сили и да квичи, тя го подбираше и го пъхаше в някоя смрика, та да поспи десетина минути. Сетне, подир междучасието, урокът започваше отново.

А аз се спотайвах зад прозореца. Криех се и гледах през стъклото, защото кучката беше невероятно зла и не позволяваше дори на овчарите да се приближат до кутрето, сякаш им се сърдеше за другите си рожби. А те ги бяха удавили в реката.

Привечер на третия ден, дълго преди овците да се спуснат от гората към кошарата, непознати хора в градски дрехи приближиха колибата. Кучката също ги бе забелязала от двора ми въпреки голямото разстояние. И излая но тях веднъж-дваж. Тя цялата потръпваше, разкъсвана между два дълга — да пази колибата и да не изоставя кутрето. А то се беше търкулнало в пресъхналата бара, скимтеше и отчаяно се бореше с високата коприва. Хората стигнаха до колибата. Дали не бяха пакостници? И като потръпна още веднъж, загледана в малкото, кучката пак излая и стремглаво се спусна натам през избуялите картофени ниви, оставяйки права диря от изпомачкани стебла, а после, само подир минута, полето се огласи от отчаяните викове на летовниците. Олелията беше апокалиптична! Кутрето дочу и врявата, и лая, нарочно се стаи в копривата и вече не помръдна. А лаят отекваше още по-ясно. И шеше да трае доста време, тъй като нещастниците навярно бяха потърсили убежище в самата колиба, а кучката, разярена от опитите им да се бранят с тояги и камъни, както правят всички граждани, едва ли щеше да вдигне обсадата, преди да дойдат овчарите.

Мина време. Свечеряваше се, а кучката не идеше. Кутрето се пребори със стръмния бряг и запълзя към гората. И като помислих, че майка му едва ли ще го намери в тоя гъсталак, взех един дълбок кошник и тръгнах да го догоня, а то побягна и се пъхна под една бодлива смрика. Едва го измъкнах. Зъбчетата му, остри като иглици, се

впиха в ръката ми, но болка почти не почувствувах. Погалих го, сложих го в кошника и тръгнах с него към близката пейка, ала трябваше да спра наскре път и да пусна товара, защото кучката неочаквано връхлетя насреца. Беше дошла безшумно и излая едва когато пуснах кошника. Кутрето я подуши и изскимтя. Рекох да се наведе и да обърна плетената съдина, та и то да се търкулне и пролази навън, и майка му да се успокои, но тя пак залая. Стояхме по на разтег от двете страни на кошника, тя с гръб към къщата, аз с гръб към гората. Опитах ли се да кривна встрани, стръвният и лай и заплашителните и напъни като пред скок ме държаха пленник, пък и тя, горката, не смееше да се доближи до кошника, сякаш се боеше от капан. А малкото все скимтеше.

Обсадата завърши с едно болезнено ухапване в глезена. Бях протегнал крак, за да бутна кошника и да освободя кутрето, но тъкмо тогава кучката литна и впи зъби над алпинките ми. Ала кутрето вече пълзеше към нея и тя в миг разтвори челюсти. Едва стоях на крака от болката в глезена. За първи път ме хапеше куче!

Като видя мъничето си невредимо, кучката го близна, побутна го и с муцуната и изведнъж се стаи, гузно пъхна опашка между задните си крака и цялата се сниши, гледайки ме с виновни очи. Понеже не помръдвах, тя се престраши и направи полукръг около мене, вече нерешително поклащайки и опашка, а когато ѝ зашъпнах кротко, с равен монотонен глас, тя остави кутрето да пролази до краката ми, сама пристъпи към мене, вирна глава и ме близна по ръката. Ако можеше да говори, навярно щеше да ме посъветва друг път да не се бъркам в нейните работи, щом не познавам някои прости тайни на природата.

— Вярно, зла съм — щеше да каже, — но от хората съм зла!

Преди да поведе кутрето си, тая умна кучка помириша кошника, надникна в него и излая приглушено и някак радостно, за да покаже, че одобрява изобретението. Може би си мислеше, че в него би могла да опази всичките си рожби от ръцете на овчарите. Гледах с какво търпение изчаква мъничето и се удивлявах. А стадото вече се спускаше от гората. Едни овце избързваха, други, по-мудни от първите, се шляеха край потока, трети мълчаливо се прокрадваха към картофените ниви, но побягнаха след прелитането на овчарската гега връз стриганите им гърбове. Пролайваха и кучетата, нетърпеливо застанали

край празното коритце. Уморено проецаваха и гласовете на пастирите, които преграждаха пътя на стадото от три страни, за да го насочат към заградката пред колибата. А в това време стеблата на картофите леко се поклащаха все в една права посока. Натам пълзеше кучката, проправяйки път на кутретото.

Някой ден това кутре щеше да варди стадото!

На другото утро се запътих към селото с бастун в ръка и един понакуцващ крак. Насочих се право към аптеката. Зад шкафа ми се усмихна милото лице на аптекарката. Истинска красавица! И докато купувах превързочни материали, памук и йод, болката в глезена сякаш попремина.

— Някой ви търсеше вчера — каза аптекарката.

— Кой?

— Ето че забравих! — и тя пак се усмихна.

— А мъж ли беше или жена? — запитах, но в миг се досетих, че ако жена ме бе търсила, нейният образ нямаше да се скрие в паметта на тая жена аптекарка.

И не се излъгах. Взех пакетчето и затърсих пари, а тя изведнъж си припомни, че трима непознати, у които била попаднала някаква моя книга, искали да видят как живея сам в гората. Минавали с лека кола, поспрели се край почивния дом и запитали за мене. Тъкмо тя ги насочила към Божков дол. И те тръгнали натам, полутали се малко сред смърчовете, дорде стигнат до Грековица, сетне преминали рекичката и зърнали овчарската колиба. Глупци! Помислили, че тъкмо в нея живея...

Аптекарката не забеляза как прехапах устни в миг, но се позачуди защо се потя и отдаде това на болките в глезена.

— Някаква овчарска кучка ги нападнала там — чух я да казва.

— Същата ме ухапа — унило отвърнах.

Платих и тръгнах из селото. Вървах, без да накуцвам, защото от яд към тия непознати читатели бях забравил болката в крака. Да помислят, че со крия в такава бърлога!... Тук имаше и обида, и недомислие. И най-вече едно странно недоразумение, защото читателите, превишавайки правата си, биха станали съавтори на писателя чрез метода на художественото преувеличение, довеждайки

нещата до тесния логически абсурд. Тъй и къщичката ми се бе превърнала в колиба. А тя не е чак толкова малка! Дори бих могъл да казвам, че е на три етажа, ако броим тавана и избата.

На площада срещнах пощенския раздавач. Хитър и практичен момък. Дойде ли пощата от Самоков, той не бърза да разнася писмата, а чака да наближи пладне. Тогава всички селяни се събират в кръчмата. Особено ергените и войниците отпускарят. Отива там разносвачът и се връща с празна чанта, пък и някоя почерпка може да получи, ако писмото е в розов плик. Такива все още се намират в малките градчета. Купуват ги селските моми.

Раздавачът поспря на две крачки и очите му ме гледаха някак закачливо.

— Стойнè — питам го, — има ли нещо за мене?

— Йощ нема, ама она се кахъри за тебе, та ютре може да отима. А знаеш ли що е електрика?

— И таз хубава! — възкликвам, после се досещам, че той пак ми крои някоя шега.

— Казувай тогиз що е електрика! — и Стойнè се смее, а като повдигам рамене в недоумение, бързо занарежда: — Ти го не видиш и оно те не види, ти го фаташ и оно те фата, ти го пуциш, ама оно те не пуци... Те там е работата, дèка оно те не пуци!

Макар и описателна, дефиницията не беше лоша. Почерпих го с една цигара и отминах нататък, но вече наистина закуцах, понеже и гневът ми бе попреминал.

Никаква вест е добра вест. Ако работите на Жорж бяха потръгнали зле, той щеше да ми телеграфира. Успокоен, влезнах в гастронома. Не в някогашната схлупена кооперативна бакалничка, а в истински гастроном, както личи и от табелата над хубавия магазин. В него има и индийски орехчета, и чер хайвер, и всякакви други деликатеси. Понякога се намира даже и бяло сирене.

Като ме видяха да понакуцвам, неколцина селяни се спогледала. Заставах нащрек, защото тия планинци не могат без закачки и най-обичат да насочват остроумията си към гражданите. Едни се приближи и опипа бастуна.

— Оти кривиш като вол на межда? — запита ме той.

— Кучка ме ухапа...

— Белким те с̀дави на плето̀, баш на плето̀! Па̀ оти не те е овардила момата? Ега̀ ти премине, оти она̀ че си найде друг, дека̀ по̀ знае да рипа, пък и дето̀ може да е псовисало̀, зер кръвта на дрът мъж е по-люта̀ и от зъмя...

И смехът, и задивките щяха да продължават, ако в магазина не беше влезнал милиционерският отговорник. Щом ме видя, той тръгна към мене. С него бях по-спокоен. Беше се погражданил и не говореше като другите, пък и не злоупотребяваше с шопския си хумор.

— Разгеле! — чух го да казва. — Имаш много здраве от твоите хора. Пък и от магарето...

Селяните се смълчаха и аз поизтръпнах.

— Вдовицата е доволна и е благодарна, ама ви се сърди малко, дето не сте се сетили барем един час да му свалите самара от гърбината. То, магарето де, не е като желва или като охлюв, та все с черупката си да ходи...

— Значи сами го доведоха в участъка? — глупаво запитах.

— Вдовицата дойде в участъка! — някак изненадано рече милиционерът. — А магарето си беше у нея, у двора...

Тук имаше нещо нередно! Поведох лейтенанта настрана, подканих го да не говори тъй високо, защото и селяните вече се подсмиваха за самара на магарето, и скоро научих истината. За лишен път се отчаях от тази наша непредвидливост, присъща на повечето граждани. Накратко, магарето завело двамата ми другари на гости у своята истинска собственица — изскубнало се още на влизане в града, припнало по улиците, а те подир него, и спряло едва пред дворната порта на вдовицата. Там изревало, жената дотърчала, те й разправили за циганката. Вестта не я изненадала, тъй като крадлата, забогатяла из един път, побързала да се почерпи във всяка срещната кръчма и до вечерта попаднала в участъка. Там признала всичко. На утрото пристигнала и вдовицата, за да се оплаче. И си прибрала парите.

— Тя всичко им върна — добави милиционерът. — Всичко без кусур, но онова, другото, отишло за почерпушка на циганката. И си записала името на единия, та да пише благодарност до началника му...

— Това ще е счетоводителят — рекох. — Само той е на служба.

— Оня е червените уши? — усмихна се лейтенантът. — И подир десет години да го видя, пак ще го позная по тях...

— Да! — пошегувах се за сметка на Жорж. — Приличат на две червени знаменца, нали?

Милиционерът се залиса със съеляните си и не отговори.

Клетият Жорж! И да иска, не би могъл да се укрие с тия две аленеещи раковини. На какъв ли огън се пържеше сега?

Въздъгнах, купих едно друго и тръгнах да си вървя. Пак потънах в самотата на моята къщурка. Нито кучката дойде с кутрето до края на деня, нито летовнички преминаха през двора. Но привечер някой почука на вратата. Беше горският.

— Стойне ми даде телеграма за тебе — рече той и подаде сдиплената хартийка.

Сърцето ми в миг се сви. Вече виждах Жорж зад решетките. Отворих злополучната телеграма и зачетох:

ТРЪГВАЙ СТОП ЖОРЖ ВТОРИ КУМ СТОП
СВАТБАТА НЕДЕЛЯ СТОП

РУМЕН

— Ела да те почерпя едно кафе! — извиках от радост. В залисията забравих да сложа захар в джезвето, ала това установих едва когато горският отпи първата глътка.

— Горчи — каза той.

— Да! Като любовта...

Поради отока в глезена не тръгнах веднага, както повеляваше телеграмата, а едва в събота по обед сред страшната жега на последния от трите юлски горещника. В автобуса беше непоносимо душно и всички се потехме като в банска парилия. На всичко отгоре миришеше на лук, чесън и оцет. Просто готова салата! А една стринка, седнала срещу мене, се беше разбърбила от самото начало и никак не поспираше, та устата ѝ приличаше на подвижна бездна, която се затваря само за миг-два подир някое страховито изхълцване, завършващо с фалцет.

Най после пристигнахме. Бях потен, немощен като след треска и почти оглушал. И закуцах към дома. Уж идвах за сватба, ала в радостта

изпитвах и тъга. Жената на Жорж не беше внесла промяна в отношенията между трима ни, но как ли щеше да се държи другата? Заради една жена, както знаем от Офенбах, два древни народа се изправили един срещу друг с оръжие в ръка. И се били за нея до насита! Наистина Жорж, Румен и аз бяхме трима истински другари, единни като света Троица, но тя е неделима само в църковните канони. Та и Мария можеше да ни раздели...

Неизвестността пораждаше съмнението, а от него като от яйце запъртък се силеше да се излюпи тъгата. Запъртъкът е мъртъв плод, но понамирисва. Тъй и тъгата засеня радостта. Тъкмо това странно усещане ме възпря да се обадя, но телефона и на Румен, и на Жорж, щом пристигнах в жилището си. Исках да продължа тия минути на колебливо съзерцание в бъдещето, когато надеждата се лута като махалото на стенен часовник. Затова се суетях в стаята.

Но ето че телефонът заби тревога. Грабнах слушалката.

— Хайде бе! Вече колко пъти звъня! Автобусът ли се повреди или що?

Беше Румен. Поздравих го с решението. Не, в момента не бил свободен. Церемонията в гражданското отделение била насрочена за следния ден неделя, първи август, точно в единадесет часа. Никому не бил разправил за събитието. Да, искал да мине инкогнито. Не знаел дали ще може да ме представи на Мария преди тоя час... И Жорж още не я бил виждал... Нещастникът бил много зает с ревизията и анкетата. Не, още нямало резултат. Може би днес, може би тъкмо сега подписват протоколите... Добре, щял да дойде привечер. Със или без нея. Това не зависело само от него. Да, щял да намине и към Жорж и да домъкне и него...

— А условията? — запитах го. — Какво стана с предбрачните условия?

— Какви условия? Ало, не чувам, не чувам добре... Ах, за тях ли? Я остави тия глупости! Бързам, много бързам — и вилоката щракна звучно, с руменовски замах.

Седнах в едно кресло, примижах от болка в глезена и нарочно затворих очи. Така си и мислех! Беше дошла сляпата седмица за Румен, а тя не признава условия. Те бяха отпаднали едно подир друго, както отпадат и рогата на сур елен в ранна пролет — с мъки и сърбеж по главата, които го карат да тича в гората и при тичането да чупи

сухите клони на дърветата. А може би и да чувства леко виене на свят.

Взех един душ, подредих и стаята и дори поизбърсах праха от бюрото и етажерките, защото все се надявах да дойде и Мария. Уви, привечер Жорж и Румен дойдоха сами. И не дойдоха, а връхлетяха като палави малчугани, припхайки в надпревара нагоре по стълбището. Успях да изляза тъкмо навреме, за да видя как Румен взима по три стъпала наведнъж, а Жорж, стиснал зъби, гърчи презглава зад него и го дърпа за сакото.

— Черпнята е у Жорж! — извика Румен, пръв стигнал горе.

Мислех, че става дума за надбягването, тъй неприлично за улегнали възрастни мъже, макар единият да беше в предбрачна треска, но щом насядахме в креслата, разбрах истината: анкетата току-що завършила, приключила и ревизията на сметките и нито пращинка не паднала върху голото теме на Жорж. Ревизорите възприели предложението му кокалите да се измерват и при внасянето им в казана за топене. Дори похвалили досетливостта му пред директора. И това време дошла и пощата. Никаква вдовица от Самоков, собственица на откраднатото магаре със сив косъм, писмено уведомява шефа на предприятието за честната постъпка на счетоводителя Георги Д. Петков. Докато директорът четял писмото пред всички, Жорж гледал върховете на обувките си. После и ревизорите на свой ред го поздравили. Изобщо всичко минало гладко...

— А премиалните? — запитах аз.

— Другите си ги получиха, но ние четворицата, дето бяхме яли прасенца, ги внесохме в директорския фонд със знанието и съгласието на шефа — отвърна Жорж. — Реши се занапред умрелите прасенца да се хвърлят в казана с кокалите...

— Значи нищо не излезе от цялата работа? — заключи Румен.

— Не съвсем! — и Жорж се изчерви. — Уволниха каруцаря Вуто.

Когато попремина изненадата ни, Жорж обясни, че уволнили каруцаря поради нарушение на трудовата дисциплина, като се отлъчил от работа, за да направи доноса си, и то тъкмо когато на гарата чакал пълен вагон с кокали; и за битово разложение с уклон към пиянство, включително и за вредното му въздействие върху онези, които канел на черпня в кръчмата; а също и за неуважение към началството.

— Това вече на нищо не прилича! — възкликнах. — И мирише на... на...

— На туткал, които не лови! — находчиво добави Румен. Настъпи неловко мълчание.

— По-спокойно! — рече Жорж. — Истината е, че Вуто вече се беше уговорил с кадровика на съседния завод. Там ще получава и повече пари...

Лицето на Румен отново се разведри. Запитах го за Мария и защо не е дошла.

— Има важна работа! — отвърна журналистът.

— Трябва да е отишла на баня — добави Жорж.

Румен се изчерви и се загледа в една от картините на стената. В това време Жорж ми наброи моя дял от парите за магарето, сетне ме поразпита как съм прекарал сам в къщичката, а накрая поиска да узнае дали вече съм намислил сюжета на новата си книга. Питаше ме не от литературен интерес, а само от учтивост.

— Да! — казах. — Ще пиша за нас тримата в Рила и за магарето, разбира се...

— Глупости! — отекна Румен. — Много малък колектив... И не виждам как ще вмъкнеш проблемите на съвременето в сюжета!

— Ще се опитам — смирено отвърнах.

— Слушай! — продължи Румен. — Много станаха вече книгите за Рила... Крайно време е да минеш на друга тема!

— Какво ще кажеш за Пирин например? — побързах да се съглася. — Да, вече ще мина на Пирина!

Той се намръщи. Жорж също забеляза промяната. Спогледахме се и се досетихме, че е решил да пропише и да напише книга тъкмо за Пирин. За щастие в литературата още няма запазени периметри.

— Кажи ни нещо за Мария! — подведе го Жорж.

— Тя ли? — и Румен трепна, пък и лицето му пак засия. — Казваше ми одева, че иска наесен вие двамата да посадите едно ябълково дръвче в техния двор, който от утре ще бъде и мой...

„Повече твой, отколкото техен!“ — мина ми през ума, а гласно изказах готовността си да изпълня желанието ѝ. Жорж предложи да изберем дръвче от някакъв особен сорт. Пак поведохме спор. И понеже никой не отстъпваше, спорът продължи и след първото, и след второто

кафе. За зла беда познавах само три ябълкови сорта. Но и те ми стигаха, за да споря настървено чак до полунощ.

На другия ден оженихме Румен за неговата Мария. Тя наистина беше и пищна, ала поотслабна малко подир брака. А той? Просто невероятно! Пак е лъв, но с гердан на шията. И Мария държи връвта...

Впрочем тъй е навсякъде! Дори и у вас, нали? Затова по-добре да мълчим, та да спи зло под камък.

А ние тримата догодина сме на Пирин! И пак с магаре.

Издание:

Асен Г. Христофоров. Трима с магаре из Рила

Държавно издателство „Медицина и физкултура“, пл. Славейков

11

Държавна печатница „Георги Димитров“, София, 1963 г.

Отговорен редактор: Максим Наимович

Формат: 20/14

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.